

LAN ORHOITGARRI ZONBAIT

Iturria: *Oxobi-ren lan orhoitgarri zonbait*, Jules Moulrier Oxobi. Cordeliers, 1966.

Klasikoen Gordailuan:

<http://klasikoak.armiarma.com/idazlanak/O/OxobiZonbait.htm>

Jules Moulrier, «Oxobi»

Klasikoen Gordailuak egindako lanak oro dominio publikokoak dira, eta, Jabego Intelektualaren Legearen arabera jatorrizko idazlanak bestelako eskubiderik ez baleuka, nahi bezala erreproduzi daitezke.

MENDIZ MENDI

SANTA BARBARATIK

Arrangoitzetik Arruntzarakoan
 San Senekoitz ez da hain gora;
 Mendiska hori —nork daki noiz danik?—
 deitzen dugu Santa Barbara;
 Gain hortan luzaz etxe bat izan da
 Patroin berezia nun ohora;
 Uztaritztarrek Amerikak egin
 eta lurrerat utzi kapera,
 eta lurrerat utzi kapera.

Argi zen batez, itzalpez itzalpe,
 Santa Barbara dut kurritu;
 Haur kozkor batek, ardien ondotik,
 bazuen oihu eta hixtu;
 Izerdi gutiz, kaskorat heldua,
 inguruer so nintzen gelditu:
 Sekula norbeit loriatu bada,
 ni han nintzela ba loriatu,
 ni han nintzela ba loriatu.

Baigurak utzi arteka batetik
 Orhi han urrun ageri da...
 Neure begiek, edergailu gose,
 badute bazter norat alda;
 Santa Barbara, beharrea balitz,
 norat liteke botzik hegaldak?
 Zinez uste dut, hauta lezakela
 egoitza eder luken Garralda,
 egoitza eder luken Garralda.

Uztaritzeko auzapez maitea,
 barkhaturen dauztatzu bi hitz:
 Biltzar-hiriak fama hitsa luke
 Santa Barbara galtzen balitz;

San Senekoitzen, bihotz altxagarri,
 kaperaño bat egizu berriz;
 Ene othoitz hortan baita dena,
 behar bezala diot: Halabiz,
 behar bezala diot: Halabiz!

MENDI SAINDUAK

Mendia lakhet zautan gazte nitzelarik;
Mendirat ezin igan, orai ez ahalik;
Bainan ez nago behin, zahartua gatik,
Mendiaren ederra zer den ahantzirik.

Egunak eta gauak elgar hilez kurri;
Mendia mendi dago zahar bezain berri:
Urhez lehen agurra iguzkiak horri,
Zilharreriz izarrak horren aphaingarri.

* * *

Testament Zaharrean ikasirik nago,
Lurra dena zuela uholdeak itho;
Deus etzela bizirik nehun gehiago
Noeren itsas-etxe zabaletik kanpo.

Eginxea zutela basurek aldia:
Urtso batek mokoan aldaxka guria;
Noeri dirdiratu zitzaion begia,
Horra, horra nun zuen *Ararat* mendia.

Gizonentzat Legea, zuzen eta garbi,
Jainkoak zuenean egin izan nahi,
Bera eta Moise nun ziren ibili?
Sekulakotz famatu mendia: *Sinai!*

Irakaspenik ez da, hala diraukunik,
Gizonaren bihotza hala jo duenik,
Nola baita Jesusek, mendirat iganik,
Eman [hitzaldi hura]: ez daite berdinik.

Ai *Golgotha* mendiska, mendi gaixtoena!
Bainan hor duzu, Jesus, garbitu hobena,
Hor daukuzu erosi gure zoriona...
Kurutzedun *Golgotha*, mendirik lehen!

Mendiaren zabala, mendiaren gora!
Hurbil hakio bada —hi, gizon— ondora.
Ez dezakek, erradak, oraino gogora
Nori eskerrak eman eta nor adora?

* * *

Garda-seme naiz eta, barkamendu beraz,
Menditar gaizo aurthen nola bainintzen jaz;
Gauaz ametsetarik, halaber egunaz,
Gogo-bihotzak alhan mendiaren onaz.

GARIKOITZ HAURRAREN AMETSA

Ardi-bidexkaz, mendia goiti, artzain haurra, norat hoa?
Noren ondotik habila kexu, zeri eman duk gogoa?
Goregi ez joan; ileak harro, tzarrean baita hegoa;
Xahu hintazke, mendi-gainerat lehert baladi lanhoa!

Hego xuria! Iraun dezake. Gora dabiltza hedoiak.
Harrokak irriz iguzkiari; itzal eder amoztoiak;
Haurra badoa. Haizearekin baderama goiko deiak.
Bi hegal handi balitu bere, oi nola baititu saiak!

Badoa bethi, gelditu gabe, goitiago lasterrago,
Mendi-kaskorat eta Zerua dena lore baita gero,
Hura du nahi artzain gazteak, harat du behar egun jo!
Aingeruekin izarretan da Jaunaren muthil egongo.

Garakotxeko Migel gaixoa etzen heldu aski gora;
Loak hartua, zanp erori zen arbola baten ondora.
Han zuen laster, usnara jina, bere «panpi» artzain-hora;
Bainan gau hartan Gaziana bat jeiki zela maiz leihora.

Ardi zoroek, beren artzaina hor ez ikustearekin,
Etzela ere «panpi» ageri, jauzi ta saingaka, samin,
Haizetik maldan errekalderat zuten orok laster egin.

.....
Lo zagon Migel, zeruraturik ametsaren hegalekin.

Goiz gorhailerat iratzartzean, haur gaixoaren beldurra!
Loriatua erausi goxoz hari zitzaion xakurra;
Bainan ardiak nun othe ditu? Jesus, hauxe da makhurra!
Eta etxean, zertan ahal den amaren bihotz samurra!

Daukat Jainkoak Migel zuela mendi hartan zinez deithu;
Guk ezin asmatuzko xedeak gure Jainkoak baititu;
Berak baitaki nola behar den othe gaixtoa lilitu,
Eta nolako dohain argiez artzain-muthil bat argitu.

Garakotx semek, langile khartsu, beharko du gaztaroan,
Etxeko lanaz bertze lan bati esku eta gogo eman;
Bertze mendirik kurrituko du apezgoko artzaingoa,
Ardi galduen biltzera bethi zerurateko bidean.

Laurhogoi eta lau urthe badu zendu zela Ibartarra;
Betharrameko mendian bada geroztik hobi ederra;
Eta Zeruan —haur bat zelarik ametstuaren zuhurra!—
Migel Saindua dago ukhanik Saindu lagunena agurra.

.....
.....

Hirien hiri den Erromatik heldua zauku berria:
Garikoitz dela bethiereko dohatsuekin jarria.
Izkilek arin kanta zazue dei bihotz-altxagarria:
Migel Saindua, gure Saindua, begira Eskual-herria!

HARPEKO SAINDUA

Bidarrain gora Harpeko Saindu, saindu izenik gabea,
 Miriku jaunek ezin usmatu sendagailuen jabea.
 Entzunak entzun, bethi nindagon: saindurik hor bizi dea?
 Jakin beharrez egin izan dut harperainoko bidea,
 Baitakit orai zoin gaitzikor den horko barbera gordea.

Gure Jainkoak baxharrik daki noizpeit gerthatuen berri:
 Baztango urak zer aro moldez abiatu ziren kurri;
 Noiztik Erratzu eta Bidarrairen diren eskual auzo herri;
 Nola Saindu bat harpe batean bilhakatua den harri;
 Harria bera, bi mila sorgin! noiz danik dagon ithurri.

Zeruan izar, lurrean belhar, itsaso zabalean ur;
 Harpeko saindu famatuari nik behin bethikotz agur;
 Ez dezaket ez, askok bezala, esker onik horri bihur;
 San Thomas nuen beilari lagun: kukuak jo zautan makhur;
 Etxerakoan minez ai-ei-ka nindabilala niz segur.

I' THURRI HOTX

Nork erranen daut hoin gora nundik
 sortzen den ur hotx garbia?
 Egunaz irriz, iguzki mirail,
 gauean izar-begia,
 Harrok' artean ez dakiela
 nolakoa den lohia,
 Botzik ikharan berekin baitu
 zeru ederren argia!

Haur gireno gu, garbitasunez,
 mendiko ura iduri;
 Argitan gauzkan argi baxharra
 Jainkoak emana guri.
 Ezin dirauke iguzki onak
 egun eta gau nehorri;
 Ilhunpez ginen, aro gaixtoan,
 ihiztokarat erori.

EGURGI

Mendi zolan Beherrobi,
Gorago nunbait Egurgi;
Garaztar artzain xotilak harat heltzean izerdi,
Nafarrorik ez, bainan, urak dira garbi.

Errekan arraina merke,
Bil-errex amurik gabe;
Madalena horiek garizumen begirale,
Pazko aintzin ditutzu Egurgin errege.

Orduan ez nintzen lotsa,
Luzexago nuen hatsa,
Iguzkitarat halere hurri neraman urhatsa;
Bordetarat orduko, goxo zen arratsa.

Mugaz axola gaberik,
Harrien bi aldetarik,
Ardi, behiek, pottokek, alhan badabiltzalarik,
Ez dute Jainkoaren legeaz bertzerik.

Uharte, bizi zirea?
Zertan duzu arthaldea?
Garruze Pelegrinean axuririk sortu dea?
Orbaizetako maldak han baitaude beha...

AXULAI

Elhorri xuri baten itzalpe garbian,
Goroldiz aphainduzko harrien azpian,
Ura sortu zen behin Axulai mendian,
Hoin argirik ez baitzen Lapurdi guzian.

Elhorri xuriaren lilien erdian,
Argizko urak bethe ithurri hegian,
Lili bat agertu zen Axulai mendian;
Ederragorik ez da Goiko Jauregian.

Andre Dena Mariak beretu mendia,
Ainhoko edergailu, Axulai handia,
Gainez gain ager-azu kapera xuria;
Gure Ama onaren egoitza garbia.

Haurren begiek maite amaren begia,
Baitakite nun duten zeruko argia;
Axulaiko menditik, Birjina Maria,
Begira zazu bethi zure den Herria.

Mendekoste arratsez Ainhoko izkilak
Botzik airean dauzka baserri hurbilak;
Goizik oherat eta goizik jeik, mutilak,
Bihar gu nahi gaitik Axulako beilak.

* * *

Astelehen goizeko lorehun kapera;
Osteka beilariak othoitzena gora;
Eskualdunekin nahas hiritar sobera,
Nago zer derasaten ahotik ahora.

Frantximent hoiek egun egin itzulia:
Nun zuten ikusiko zerbait komedia;
Holakoen kapera: (xuhur da mendia)
Opoka, Buxeria eta Ponpelial!

Beila hori nik ere askotan dut egin
 Ez behar bezalako khar sainduarekin;
 Lagunak eta nihaur xori-buru arin...
 Amari huts eginik orai dut bihotz-min.

* * *

Axulaiko Andere, Birjina Maria,
 Ahantz, othoi, lehengo ene haurkeria.
 Bihotzez diot egun, Artizar garbia:
 Zu ganat bida-zazu Eskual-gazteria!

DORRE MENDI

Mendiska bat baizik ez, bainan famaz handi
 Donamartiritarrek duten Dorre Mendi:
 Kanpozt bertze larregain guziak iduri,
 Barnea, urhe-zilhar, laminen Jauregi.

Ba ahal dakizue nor ziren laminak:
 Iguzkiaren etsai, debruxka higuinak,
 Dena gaixtakeria, sorgin beltz, ohoinak,
 Bainan, obrak lekuko, hargintzan harginak.

Dorre Mendiko barnek ez dute parerik;
 Erroman ez Parisen ez da Jauretzerik
 Holako edergailu zaharrez betherik,
 Milaka urthe baitu zaudela gorderik.

Gaua beltzago eta laminentzat hobe,
 Gauaren bidez dira indar gaitzen jabe;
 Iguzkitarat aldiz ahalik deus gabe,
 Argiko sartu behar ilhunbez-ilhunbe.

* * *

Mendiko leizetarat gizon bat zen jautsi;
 Athe-zain laminari gako ebatsi;
 Laminek zutenean argia ikusi,
 Osinetan barnago joan ziren ihesi.

URTSOTEGIAK

Urriak urhez lazterrik aphaindurik,
Hego-deiari mendiak hurbildurik,
Arthaldeak jautsi dire bortutik,
Urtsok agertu iphar aldetik,
Neguko pazketarat abiaturik.

Urtso gaixoak, zonbat errekontru tzar...
Egin beharko duzuen bide-nabar!
Egun, airos eta hegalez hazkar,
Zalhu bazoazte sustatuz elgar;
Ihiztari gaixtoen saretan bihar.

Bertsulariek, gazte nintzen urthetan,
Urtsoa zuten aiphatzen kantoretan,
Maiteari egin paraboletan,
Gogo-bihotzak hegaldun airetan;
Urtsoez orai tratu merkatuetan.

Artizarraren begiaren ezta,
Iratzartzera doanean mendia.
Urtsotegi: deithura egokia,
Ederrez gezurra balitz egia;
Hobi bat, bertzerik ez urtsotegia!

Ozkixen gaindi ala Suhuskunetik,
Sarako mugaz edo Lephederretik,
Urtsok ez gehiago biderik
Ihiztarien sare gabekorik;
Moltsa jori duenak urtso janen dik!

Urria urhez, berunezko hazila,
Ene lagunak zahartu ni bezala;
Petik gora labur gure ahala,
Ordokian ere behar makhila;
Urtsokin gazteak josta ditela!

MENDIRAKO BIDEAN

Eskual-herrian ostaler guti, ostalerts gehiago;
Emaztearen eskuetan den ostaldua garbiago;
Bazterrek dir-dir argi dezaten etxekandre pruntta bego,
Bere jaun lodi puska bezala baso husten ez baitago.

Iguzkitarat Maiatza jeiki, elhurak urthu mendian;
Negu tzarraren uztar gaixoak akabo dire agian!
Gure artzainak bortuko bider lotzerat orai abian;
Bainan joan aintzin eginen dute ohiko besta herrian.

Egarri, gose, huna nun giren: arratsalde on, Kattalin!
Zure senharra fleitean denetz nahi ginuke ba jakin;
Ase on baten orhoitzapena ereman ere gurekin;
Pagamenduaz, gasna duguno, ez odol gaixtorik egin.

Bortz ilabetez, mahaina xuhur, etzangia taula gogor,
Beren mendian biziko dira gure harrabotseri gor;
Erretirako balinbada gaur edale bezenbat moxkor,
Ez du ez bihar buruko minak gibelaraziko nehor.

Gutarteraino, jo eskuin ezker, udan arrotzak ibilki;
Ostalertsaren ezpain ederrek guzier irri gozoki;
Paristarrekin senharra baino etxekandrea hobeki,
Hunek erdara, bai uste nuke, Parisko modan baitaki.

Ostalertsaren alaba horrek badu sobera urgulu:
Amak hain untsa daukan etxea etzaio aski gaztelu!
Sasoin bezenbat gizon-gai berri, bethi dena mirakulu!
Xuhurra luke bere senhartzat artzain on bat hartzen balu!

MENDI-MENDIAN

Uztailaz mendi-mendian
 Pago batzuen azpian
 Daukadan borda ttipian
 Ametsak doaz argian...

Eskual-herriko mendi nasaiak! Aberats, garbi, gozoak!
 Egunaz gure gerizak eta gauaz izarren auzoak...
 Orai hor gaindi gogotik alhan badabiltz ardi multzoak,
 Orduan jasan hatz on ederrik badauka zuen altoak...

* * *

Xut Altabizkar! Xut Ibañeta! Mendi hoik mintza balite,
 Zer erasiak!... Aita zaharrek egin lanak baitazkite...
 —Badator ere mendian izotz, iguzki, elhur, eurite,
 Dugun zin zinez atxik orduko gudukarien egite!

Entzun-arazten badu norbeitek azkoner idi-adarra,
 Gogoratzen zaut hiltzean Rolan gaitzak igorri deidarra.
 —Ethorri ziren: begietarik zariotela pindarra;
 Bainan mendiek, gure mendiek erhautsi heien indarra!

Ethorri ziren... Zertarat othe? Zerbeit beharrez ebatsi...
 Karlos Handiak nahi zituen gure zedarrak hautsi!
 Harroka gaitzak, haritz-ondoak zitzaizkon gainerat jautsi,
 Eta mendian zer zezaketen Eskualdunek erakutsi.

Ordu danik hor berme ditugu gaizo lagun on mendiak,
 Goiz diuela gozo-gozoki perekatzen iguzkiak...
 —Hits girenean, mendi hoier so ditzagun atxik begiak,
 Bihotzeraino zauzku sarturen orhoipengarri handiak!

Ditaken jende ahaldunenak behar nahi-t-ez itzalak:
 Mertzikak duen mami goxo kirets ezartzen azalak!
 ...Aldapa gora zalu badabiltz azti-sorginen aztalak:
 Zorigaitz! Orai Akerrak dauzka eskualdun mendi zabalak.

Akelarre da! Sorginek piztu dituzte mendian suak!
 —Eskual-herritar zonbat ez du jo debruak erain kutsuak!
 Zahar gazteak han biltzen dire: guziak berdin itsuak!
 Oi! Pitz balite hobietarik Eskualdun hil Dohatsuak!

Han erabili lohikeriak ez ditut erran behar, ez...
 ...Lamiñak arin zerura doaz inguratuak izarrez;
 Zeruan aldiz Eskual-herriko zaharrak daude nigarrez.
 Gauaz ikaran dago Mundarrain orhoiturik Akelarrez.

* * *

Artzainarentzat udan goxo da pago nasaien itzala,
 Bainan horra gaur, sorginek egin bilkuez orhoit naizela
 Durduzadurak non hartu nuen hobendun banintz bezala!
 —Sorginak pues! Akelarretik Jinkoak beira gitzala!

* * *

Uztailaz mendi gainean,
 Nere bordaren athean,
 Ilhargi xuri denean,
 Ametsak doaz airean...

Izarrek irriz argitzen dute gauaren ixiltasuna;
 Haize goxoak, erainez gure bulharretan osasuna,
 Jauz-arazten du laparrek lotu ardien ile leguna...
 Guardak ihesiz dabiltzanentzat orai da hasten eguna!

Oren ezta... Oren xuria... lokarturik harrabotsak,
 Harrok' artetan elgartu dire multzoka xori belatsak,
 —Mutil gazteek ez ezagutzen gogamen gaixto kiretsak:
 Sarri artino bordan dituzte bakarrik utzi bildotsak...

Argizariak distiran dauzka [zoin] ikusgarri bazterrak;
 Zilarrezkoa dirudi hantxet han Axulaiko kaperak,
 Nundik baititiu, bethi bihozdu, gerizatzen Ama berak
 Dantxariatik Mugarreraino Lapurtar herri ederrak.

Agur Axulai! Hire oinetan sortu duk Harrazpi zena,
 Horko Birjinak gazte-gazterik beretu baitzuen dena...
 —Barka zadazu? Hor nitaz orhoit zaiten, Ama gozoena,
 Nik ere behin zure soinean lotu dut ene izena!

Baiura! Zonbat aldiz Otxaldek igan ditu zure maldak,
 Gogoa bethi zabal, erne, xut, ukurtuz ere sorbaldak!
 Gorderik uzkur zauden Bidarrain nexka-mutiko xoraldak
 Eta gu gaitu berotzen orain' Otxalde zenaren kaldak!

Zaldubi zela, diote berriz, urez Alduden arraitzen,
 Han zituela koplak mendian aingirak bezala biltzen...
 Erramouspe 're menditik urrun ez da gogotik ibiltzen:
 Bankan boz dago: kantuz, kantuz, hots! ez da sekulan ixiltzen.

Dibarrart ez da burlaka bethi ari mahatsen erditik.
 Artzain gaizoak dagozinean irrintzinaka menditik,
 Ez... gibel-aldez gora berak maiz edan ddu xirripakotik,
 Izpegin barna bazoalarik epher zonbaiten ondotik!

Biriatutik Senpereraino Larhun ondoan dageri:
 Bertsulariak herri hoitan ez dire zintzurretik eri:
 Lekuon', Ostiz et'Irabola, Milox, Leiza, 'ta Laztirri...
 Haukien gana dathorla nahi duenak onts' egin irri!

* * *

Oi ba, mendiek dituzte hazten bertularien gogoak!
 Mendi gainerat ez ditazke hel arrotz gaixtoen haroak.
 Mendi-mendian eskuak garbi daude, bihotzak osoak...
 Mendier buruz zer dezake 're hasarrean itsasoak?

* * *

Eskual-herriko zazpi ahizpek baituzte beren mendiak:
 Orduan, gudu-toki bortitzak; egun, loredun eztiak...
 Uztaritzen ta Logroñon gaindi erre zituzten aztiak...
 Sorgin bilkuren orde noiz nahi ditugu beila handiak.

Boz nagolarik mendi guziet bihotzez agur diotet...
 Menditarra naiz, eta jakinez laguner erran dezaket:
 Orhin sortu den xori garbia Orhin baizik ez da laket.
 Jainkoak egin bagaitu «Kadet» gauden sor-herrian «Kadet»!

Huna zer duten hirian:
 Espantu frango mihian...
 Ardi bildotsen erdian,
 Kantuz nabila mendian!...

NOLA GAUDEN ESKUALDUN

Pastorala

Egile guziak heltzen dira teatroaren aintzinerat eta dantza jauziak emanez igaiten gainerat. Dantza jauziak: Pesta Berrietakoak.

Itzuli batzu eginek, gebienak atheratzen dira.

Bakharrik hor gelditzen dira: Piarreño, predikua eman behar duena; Ganxume eta Mañex bi lagunak, hauk Benabarreko Bolantak bezala bezti, buruan bonetak lorez eta girgileriaz aphainduak.

Teatrorat igaitekoa Kristoal hots-emailea, beltzez bezti, xamarra soinean, eta trebeska zinta gorri bat.

Teatro-pean, gordetzen balire bezala: Adarbeltz, Gibelgorri, Galtzagorri, Tartaro, maskaradetako satanak bezala beti.

LEHEN PREDIKUA

Piarreñoek kantatzen du lehen predikua. Eskuin eta ezker ditu Ganxume eta Mañex, bandera bana eskuetan.

Hauiek erabiltzen dituzte banderak, kobla bakotxaren ondotik, soinuak jo arau.

Anartean, Kristobal teatroari hurbildu da «kabiera» eta «kraion» handi bat eskuetan. Piarreñori hots ematen dio.

Jainkoak arratsalde on,
Jaun, andere maiteak;
Ongi-ethorri guzier,
Zahar eta gazteak.

Erranen dautzuet orai
Zer egin gogo dugun;
Ikusiko baituzue
Nola gauden eskualdun.

Larrun inguruetakoa
Kondaira ederrena
Agertu nahi ginuke
Ahalik xuxenena.

Ait-et-amez gabeturik
Gelditu zen Xalbador,
Aberats gaixtoen muthil
Nigarrez baitzagon hor.

Ohartu ginenean gu
Xalbadorren nigarrez,
Ahalak egin gintuen
Esku eman beharrez.

Guk ahalak ttipi, bainan
Baginuen nahia,
Gure Lagun agertu zen
Andre Dena Maria.

Zorionean jeikirik,
Xalbador badabila
Sokhorrin dugun Amari
Eskerrak diozkala.

Barkatu, Jaun-andereak,
Ixiltzera banoa,
Lagunek ager dezaten
Gure istorioa.

*Piarreño, Ganxume eta Mañex jalitzen dira eskuineko aldetik.
Kristoal (norbeit dela?) igaiten da teatrorat. Pupunak eta Mainerrek ezartzen dituzte gibelean kadira bat eta mabaintto bat; mabainaren gainean, behar direnak irakurtzeko eta izkiriartzeko.
Kristoal jartzen da (norbeit dela!)*

—I—

ADARBELTZ
Herri huntako ume zirtzilak
Eliza-xori arrunt ergelak.
Tra lera lera

Tra la lera la, la lera lera
Tralala.

GIBELGORRI

Herri huntako mutil astoak
Astoak baino astoagoak
Tra lera lera...

GALTZAGORRI

Herri huntako haur mukuzuak
Apez sinhesle gaixo zozuak
Tra lera lera...

TARTARO

Herri huntako gazte krapautak
Ora pro nobis erraile hautak
Tra lera lera...

LAUAK

Ta, ta, ta, ta!

Lauak igaiten dira, basarre, dena jestu, oibuka, orroaz. Jestu berak, orro berak.

ADARBELTZ

Ez dik hunek irauen.

GIBELGORRI

Laneko gituk hemen.

GALTZAGORRI

Hea, lehen-bai-lehen.

TARTARO

Guretzat dukek Amen.

LAUAK

Bai, bai, bai, bai!

Atheratzen dira ezkerreko aldetik. Teatroaren ezkerreko hegian den debruak derabiltza eskuak eta zangoak sekulako jestuetan.

Sartzen dira Mattin eta Battitta; ondotik Ganxume eta Mañex, soinuarekin guztiak, jauziak emanaz.

GANXUME

Zer bizitze goxoa deramagun, Mattin;
Behar ditugunak ba, gure aitamekin,
Jan, edan, ongi josta, eskolarat arin,
Ohe xuri batean, gau oroz lo egin!

MATTIN

Eta pesta handiez ez duk deus aiphatzen,
Eguerri, Trufania zoin ederrak diren!

MANEX

Ba eta Pesta-Berri orotarik lehen!
Orduan gure amek gaitizkek apaintzen,
Aingeruak iduri baigituk agertzen...

BATTITA

Gu bezain ongi denik ez duk Donibanen.

PIARREÑO

Aufi! Aufi!
Ez eta Bordalen!
Ez eta Parisen!

Bortzek, jauzi eta dantzaz.

MATTIN

Ogi meta gaineko xoriak gu, zinez,
Eta Xalbador, hortxet, ezin bizi, minez.

MANEX

Urrikaltzeko duk, ba, umexurx gaixoa,
Ez baitu guk duguna: etzeko goxoa.

BATTITA

Aitarik, amarik ez, horren zorigaitza!
Iguzkirik sekulan, bethi gau hotz, beltza.

GANXUME

Haur bat duk, gu bezala, eta bethi hari
Sabelkoien komisak manatu lanari.

MANEX

A! Xalbador gaixoa! Sabelkoien muthil,
Jauregiko langile, jaterat ezin bil.

MATTIN

Astelegun, igande, bethi kantu bera:
Sabelkoitarrak goiti, Xalbador behera.

BATTITA

Nola ez du Jainkoak Sabelkoi tzar hori
Ifernuko laberat oraino igorri?

PIARREÑO

Holakorik, Battitta, etzakala erran!
Jainkoaren begia bazagok orotan:
Jakinen dit Jainkoak, behar den orduan,
Xalbador gaixoari zer laguntza eman.

MATTIN

Ederki, Piarreño! Ez gaiten hola har...
Jainkoak zakik xuxen nor den on, nor den tzar.

MANEX

Hots, Xalbador dugula salbatu nahiko,
Eman ditzagun orai zenbait dantza-piko!

Xalbador erdiko ahetik agertzen da. So trixte bat egiten diote Piarreño eta dantzari ari diren bertze laguneri. Artzain soinekoetan da. Arthalde bat badu: ardi eta bildots jostagailuzkoak. Alban uzten ditu Pupuna eta Mainerrek bedatu duten alegiazko pentze batean. Bera jartzen da lurrean eta dolugarritzko kantu bat emaiten du.

XALBADOR

Ekhartz-pean xoria dabila
Hegalik ez balu bezala;
Sasiz-sasi ezinez hegald
Gosez, hotzez abantzu hila;
Bere kanta dezan xaramela,
Ai, ei, ai, ei, horri ez galda!
Jainko maiteak zergatik ditu
Ait-et-ama zerurat deithu?
Lurrean zertako naiz gelditu?
Mina baizik ez dut jastatu!
Sortuz geroz, pausurik ez hartu,
Ai, ei, nehork ez nu maitatu.

Apalxago, nekez, lokhartzera doala...

Ene bilha, zu zatozkit, ama
Lotseriak... ni... bainerama...

Adarbeltz agertzen da ezkerreko aldetik. Jauzika, kheinuka badabila Xalbador lokhartuaren inguruan. Bethi jauzika hari dela, kantu bat emaiten du.

ADARBELTZ

Adarbeltz duk lagun on bat
Ethorria hire ganat,
Ditukan penen,
Nahigabeen
Airean aire khentzerat;
Hemendik goiti, Xalbador,
Ez izan beraz lotsakor.

Ezkerretik badoa.

Gibelgorrien aldi. Gisa berean.

GIBELGORRI

Gibelgorri duk ethorri
Arpegia pozez gorri.
Nahi ditiat,

Gerrenean plat
Hire jabeak igorri
Heicri beraz, Xalbador,
Etzakala eman amor.

GALTZAGORRI

Hemen nuk ni Galtzagorri
Umexurxen jostagarri...
Apezak sinets,
Zeruan amets,
Eta hi nigar ithurri...
Apezari zer diok zor?
Enekin haugi, Xalbador...

TARTARO

Kurri zabilak, Tartaro,
Behin ez hotz, bethi bero;
Gosez hik: ai, ai!
Asez nik: jai, jai!
Nola orai, hala gero.
Iratzar hadi, Xalbador,
Sabelkoiri egin gogor!

LAUAK

Izan hadi gure lagun,
Eginen duk trikun-trakun;
Egonez alfer,
Ebatsiz bertzer
Badukek aberastasun.
Nagusirik ez duk nehor,
Hire jabe haiz, Xalbador!

—II—

*Musika. Sabelkoien azken hurraren bathaioa da. Zer nabi jende.
Lebenik Zirikando bere xapel eta mustatxa handiekin, makhila bat eskuan.
Gero aitabitxi-amabitxiak irri-egingarri. Ondotik amañoa, haurra besoetan*

*Sabelkoi eta Sabelkina beso, gibeletik dituztela Sinkulin, Xanfarin eta
Ganxior, hiru seme-alabak... Sekulako haurreria, lasterka eta oibuka.*

HAUR BATEK

Aitabitxik ez dirurik,
Haurrak ez dikek bururik.

BERTZE BATEK

Aitabitxiren zikoitza,
Hurraren gelan zitheitza.

BERTZE BATEK

Marabedi, marabedi,
Haurra girixtino bedi.

BERTZE BATEK

Jaun erretora hortako,
Gu karamelen jateko.

*Aitabitxik aurtirikitzen du aburtara bat karamel. Haurrek oibuka laster
egiten dute bonbonen biltzeko. Itzulipurdika dabilzta, pestaliarren zangoen arte-
tik, aitatxi, amatxi, amañoa bera erortzer baitira. Zirikandok fueratzen ditu
haurrak makil ukaldika.*

Haur batek, eskuan duen karamel bat erakutsiz:

Arri, arri, Zirikando,
Ez dautzut nik hau emango!

*Pupunak eta Mariderrek mahaina ezarri dute bazkariko. Mahainaren
inguruan, jarri baino leben, kantu bat emaien dute:*

Altissimo Dios
Ya véis a nosotros
Regalados hijos...
Bendigámos a vos
Por qué si estamos
Buenos cristianos
Y grande patronos
Méjores que todos...

Denbora berean lau satanak debrukerian ari dira gordezka. Mahainetik lurrerat pastiza puska eror-arazi dute. Xalbador ohartu da pastiza puska. Gose da. Hartuko du. Nebork ez duelakon ikusten, ukurtzen da, besoa luzatzen du bixkotxa biltzeko. Bainan Zinkulin, Xafarin, Gantxiar ohartzen zaitzako eta hiruek jauzi egiten diote gainerat, oihuka:

Le polisson!
Le voleur!
Sale petit basque!

Zirikandok zoko batetarat igortzen du Xalbador makil ukaldika. Jan-edan eta, pestaliarrak badoatzi, sartu ziren bezala. Xalbador gelditzen da bakbarrik teatro gainean.

Sartzen da Piarreño, ametsetarik bezala dagon Xalbadorri diola:

PIARREÑO

Bethi penetan Xalbador,
Eta lagunik ez nehor.

XALBADOR

Aitarik ez, amarik ez,
Banabilak auhen-minez.
Ait-et-ama galdu aintzin,
Barnea ez nian berdin;
Gogo-bihotzak nintikan
Onaren onez argitan.

Eta zer on duket bihar?
Lehen irri, orai nigar,
Piarreño, hi, hain ona,
Erradak nun dutan ama,
Aira nadin haren gana,
Khen dezadan ene zama.

PIARREÑO

Hire ama duk zeruan,
Bere korona buruan;
Bainan handik ezin ethor
Besarka dezan Xalbador.

Ama bat baduk hobe,
Delakotz itzalgabea,
Hura duk Ama Birjina
Zeru-lurren Erregina.

XALBADOR

Ama hori hurbil dea?
Eta ikus ditakea?
Zerura zitakek igan,
Ene ama mintza dezan?

PIARREÑO

Ezagutzen duk Sokorri?
Hantxe zagok Ama hori.
Sinets nezak, hireari
Helduko dik hire berri.

XALBADOR

Traba bat badiat hemen...
(erbiez bulbarrak hunkitzen ditu)
Ah!... Goazin lehen bai lehen.

Atheratzen dira.

—III—

Pupuna eta Mariderrek kaperaño bat ezarri dute teatroaren erdian. Soinuak jotzen du. Proosinoa agertzen da. Lau hurrek dak-harte Sokorriko Ama Birjina sorbalden gainean. Lehen-lehenik Jon-Doni Mikael arkanjelua; ondotik Aingeruak; gero dantzariak; haur multxo bat eta bertze. Lauek ezartzen dute irudia kapera barnean, arrosa aurthikitzen hari direlarik aingeruak eta haurrak. Dantzariak beren dantzak eman ondoan, guziak badoatzi ethorri bezala.

Piarreño eta Xalbador agertzen dira, kapera ondoan, bonetak eskuan.

XALBADOR

Zoin ederra den! Zoin ezti eta garbi duen arpegia!
 Begietarik, ezpainetarik badariola irria,
 Iduri baitu zinez gurekin dela mintzatu nahia.
 Ba, Piarreño, Ama Birjinaz erran derautak egia.

PIARREÑO

Hemen Sokorri gaituk, Xalbador, Sokorriko Anderea
 Hi bezalako haur onentzat duk maitetasunez bethea.
 Hitarik urrun haiza-zak othoi hi baithan den herabea.
 Amen Amari, laño-lañoa, egizok hire galdea.

XALBADOR

O Piarreño, lagun maitea, enetzat hi mintza hadi.
 Zerutik ama, etxeko hura, hunat orai jauts baladi,
 Ezin nezokek, naizen heinean, hitz bakhar bat erran hari.
 Nundik nahi duk mintza nadien Andre Dena Mariari?

*Belhauniko erortzen da Piarreño, tente dagolarik Xalbador, Ama Birjinari
 beha.*

PIARREÑO

Amen Ama hoberena,
 Xalbador ene laguna
 Burhasorik gabe dena
 Ethorria da zu gana.

Nahi luke zerbait erran
 Bere berri zuri eman;
 Ikusten duzu ikharan,
 Herabeak nola daukan.

Ez dezakea zu ganik
 Ardiets behar duenik?

XALBADOR

Ikusi duk? Ukhurturik,
 Eztiki baietz erran dik!

*Orduan erortzen da belhauniko, Piarreñoren ondoan, eta bi eskuak elgarri,
 ikharan, basten da:*

Andere Mari Sokorri,
 Zu gana nuzu ethorri.
 Eta nago belhauniko,
 Zuri zerbait eskatzeko.

Aitarik amarik gabe,
 Gaixto batzu ditut jabe.
 Badut hainitz nahigabe,
 Salhatzeko naiz herabe.

Piarreñok deraut erran
 Ama dutala zeruan...
 Orotarik omen du han:
 Baduke niri zer eman!
 Othoi errozu abian
 Ni goserik utz ez nezan.

*Kantu ezti bat entzuten da, zerutik heldu balitz bezala. Emeki-emeki gan
 beltzak hartzen ditu bazterrak. Andre Dena Mariaren Irudia dena misterioz-
 ko argi arin goxo batek badauka...*

Piarreño eta Xalbador badoatzji...

—IV—**KRISTOAL**

Bi lagunak joan orduko,
 Gauak bere zauzkan oro;
 Bazterrak ixil eta lo,
 Denetan bakea oso.

Bainan Sokorri Maria,
 Guzien Ama garbia
 Badago iratzarria
 Oror daukala begia.

Udaberriz iguzkia
Goizean goiz da jeikia,
Bero dakargu argia,
Erne pitz dadin bizia.

Gauaren ondotik, bethi
Egun berri bat sor bedi,
Hola Jainkoak nahi,
Guk ere ez huntan fini.

Oraino badut zer egin,
Ene haur lagunek berdin.
Zuek, agian, gurekin
Badukezue atsegin.

Battitta, Mañex, Ganxume, Mattin agertzen dira, hats-bantuak, laster egin dutelakotz. Lurrerat erortzen dira ufaka; eta sakelatik athera dituzten ophileri ausikika lotzen.

GANXUME

Jan nintzazkek holako bi.

MANEX

Ni ere gose nuk bethi,
Hasi eta ezin geldi.

MATTIN

Zonbat ophil duk, Battitta?

BATTITTA

Bihirik ez, hau jan-eta.

MATTIN

Nik badiat oraino bat.

GANXUME

Ez duk sobera lauentzat.

BATTITTA

Egun oroz badituk bi?

MANEX

Ehaiz etxean hain gaizki.

MATTIN

Lehena nian idorrik,
Hau gasna guriz hanturik.

GANXUME

Guk ez ginikek ez kalte
Hik, Mattin, dukana maite!

MANEX

Birjinak likek atsegin,
Guri baheza on egin.

Lauek itzultzen dituzte begiak A.D. Mariaren alderat.

MATTIN

Zer othe du beha niri?
Kexu dela dik iduri.

MANEX

Lagunek bat eta hik bi,
Ez bide zaiok hain ongi.

MATTIN

Ama Birjinak dezala
Har beraz ene ophila.

GANXUME

Ederki duk hori, Mattin:
Hortan bat gaituk hirekin.

MATTIN

Goiz guziz, gero, zioiat
Ekarriko bertzeño bat.

HIRUAK

Ez duk hik emanen bethi:
Bihar, etzi, gure aldi.

*Lauek, belhauniko, othoitz egiten dute, eta badoatzji erran eta erran.
Argialdea da. Elizetarik izkilak entzuten dira; oilarren kokorikoak
ere. Bere aribaldearekin agertzen da Xalbador, ondotik Piarreño.*

XALBADOR

Jes, alditxartzera noak.
Ene bihotzaren joak!
Amak dauta deus igorri?

PIARREÑO

Ba, horko Amak ekarri.

XALBADOR

Hik uste duk?

PIARREÑO

Uste dutan?
Hihaur sar-adi kaperan
Eta ikusiko duk hor
Birjinari zer dukan zor.

Boneta eskuan, ezin garhaituzko ikhara batekin hatsbahi,
Xalbador sartzen da kaperan. Laster atheratzen da, begiak handi,
zozotua bezala, gorputz guzia daldaran.

PIARREÑO (*barritua*)

Zer gerthatzen zauk, Xalbador?
Norbaitek izitu hau hor?

XALBADOR

Ez diat nehor ikusi...
Bainan... heldu nauk... ihesi,
Birjinaren aldarean
Baduk ophil bat... dirdiran.

PIARREÑO

Ez baituk hiretzat hartu?

Barda zer huen eskatu
Andre Dena Mariari?

Hirea duk ophil hori
Biak sar gaiten kaperan
Eskerrak detzagun eman.

*Boneta eskuan, erortzen dira belhauniko. Ezpainak ikharan,
othoitz hau dio Xalbadorrek:*

XALBADOR

Ama Maria, ene amaren Erregina zeruetan,
Milesker zuri, zeren dautazun zerutik ekharri zer jan.
Amatto hari, othoi, errozu bethi zerbait igor dezan,
Nik ez dezadan, hemendik goiti, goserik sobera jasan.

*Biak xutitzen dira. Aldare gainetik Xalbadorrek hartzen du ophila.
So egiten dio, perekatzen du, luzaz, maitez... Azkenean erditik egiten du, eta
puska bat eskainiz Piarreñori.*

XALBADOR

To, Piarreño, erdia;
Salbatu dautak bizia.

Opiletik jastatzen dute.

PIARREÑO

Ez duk lurrean okhinik,
Hau egiteko gai denik...

Biak opiletik janez itzaltzen dira.

Xutitzen da Kristoal eta ikusliarrer zerbaite erran gogo du. Denbora berean, Adarbeltzek eta bere hiru lagunek teatro ezkerreko izkinan ezartzen dute zurubi pare bat. Zurubi doblearen mailak gora igaiten dira lau satanak, xabako bana badutela eskuan... Xabakoak urez betheak dira.

KRISTOAL

Egun oroz ophillño bat
Heltzen dute kaperalat...
Amak diola igortzen,
Xalbadorrek baitu hartzen...

Beren xabakoetarik zirriztaka lau satanek bustitzen dute Kristoal.

KRISTOAL

To, to, uria da hasi,
Denbora zauku nahasi...

Aulimaleko parasola bat xabaltzen du eta pean gorderik aintzina mintzo da. Zimino batzu bezala badabilza satanak, gain-behera, petik gora, zirrizt eta zirrizt.

KRISTOAL

Orainokoan jokoa
Ezin hobeki badoa;
Bainan debruak, ni beldur,
Phiztuko du zerbaite makur.

Parasola betsirik, bere kaderan jartzen da Kristoal. Teatro gainean gelditzen dira lau satanak.

ADARBELTZ

Haur tzar horien lasterrez,
Jestuez eta othoitzez
Asea naiz lephoraino...

GALTZAGORRI

Eta ni muthurreraino!

SABELGORRI

Eta ni sudurreraino!

TARTARO

Ez gehiago ni baino!

ADARBELTZ

Behar ditiagu oro
Jo, zafratu, hezi, eho;
Debruatarat igorri,
Ahantz dezaten Sokorri!

Zer nahi ziminokeria egin ondoan, teatrotik jausten dira lauak, eta teatro pean gordetzen.

Satanak gordetzerekin, agertzen dira Mattin, Battitta, Ganxume, Mañex. Soinuak jo dantzara pullit bat emaiten dute.

GANXUME (Mattini)

Ekarri diok ophila?

MATTIN

Ba, goiz guziez bezala.

BATTITTA

Zer bada, dudatzen duk, hik?

MANEX (Mattini)

Enuxenta, emak hortik!
Birjina jausten zerutik
Hire ophilen jateko??
Jainkoaz, ixilik ago!

ADARBELTZ

Plan, plan, plan, ra, rataplan, plan
Axeriak ophilak jan.

MATTIN

Ixil hadi, ixil hihaur,

Blasfemioz hari haiz gaur;
Hori duk hire fedea,
Judu tzarra ez bertzea??

MANEX

Judua, ni? Errak berriz?

ADARBELTZ

Kiz, kiz, kiz, kiz!
Errok berriz...

MATTIN

Ez bietan, hamar aldiz!!

ADARBELTZ

Plan, plan, plan, ra, rataplan, plan,
Axeiriak tik ereman!

*Orduan Mattini paso bat emaiten dio Mañexek. Lotzen dira borroka.
Horien berexteko, egin abalak egiten dituzte Ganxumek eta Battittak.
Azkenean lauak lerratzen dira teatrotik lurreraino.*

*Xalbador agertzen da. Doi bat so eskuin, so ezker egonik, kaperan sartzen
da... laster atheratzen, loriatua, eskuetan duen ophilari ausikika.*

Xalbador ikustearekin lau adixkideak berritzen dira.

GANXUME

Beha, beha, nor dugun hor!

BATTITTA

Ez dea hori Xalbador?

MANEX

Nun dabila hemen gaindi?
Hori alfer zautak handi!

MATTIN

Ez ahal zoak ihesi?
Behar diagu ikusi...

ADARBELTZ

Plan, plan, plan ra, rataplan, plan,
Axeiria othoiztetan.

Xalbador kaperatik atheratzen, ophilari ausikika ikusi orduko.

LAUAK

Oh!

GANXUME

Nork behar zuen erran
Xalbador ohoian bat zela;
Hor Sokorriko kaperan
Ebasteko zabilala?

BATTITTA (Mattini)

Etzitikan ez Birjinak
Jaten hik ekharri ttoinak!

MATTIN

Bekatu bat diat egin
Hi Judas deitzearekin;
Hori Xalbadorren gatik
Pekatu beharko baitik!

*Lasterka badoatzi lauak Xalbadorren lotzerat. Xalbadorrek ikusten ditu
heldu. Ophil puska gordetzen du sakelan.*

MATTIN

Hola duk, zirtzil, zikhina,
Othoizten Ama Birjina?
Nik Birjinarentzat ezar
Eta Xalbador jaunak har?
Nik emana Birjinari:
Xalbadorrentzat bazkari!

XALBADOR

Ez duzu hori egia.

MATTIN

Ni nauk beraz gezurtia?
Ikusi gaitukanean,
Zer duk ba gorde sakelan?

XALBADOR

Ez dut egin deus makurrik,
Ez dut erraiten gezurrik:
Ene amattok zerutik
Ophilak igortzen dauzkit;
Sokorriko Anderea
Dut ophilen ekharlea...

MATTIN

Gutaz trufatzen haiz, naski?
Zozokeriarik aski!

Zaharo legun hunekin
Beharko diagu jakin
Xalbador, zangoak arin,
Zertan dabilan Sokorrin.

Ganxumek, Mañexek eta Battittak tinki-tinkia atxikitzen dute bethi Xalbador. Zaharoa altxatzen du Xalbadorri zafraldi baten emaiteko, noiz eta ere Jon-Doni Mikael Arkanjelua agertzen baita.

JON DONI MIKAEL

Zer hari haiz, itsusia?

MATTIN

Ophila daut ebatsia!

JON DONI MIKAEL

Ez duk egial Umexurx horrek
ez dauk ophilik ebatsi
Ez dik deus hartu Birjina ganik
etzuenik ardietsi.

MATTIN

Ez bainintuen hari emanak.

JON DONI MIKAEL

Birjinari ba ordean!
Ama Birjinak bazakik nor den
ophil baten beharrean.
Orhoit haiz nola behatu hauen
iragan ortzegunean?
Umexurxaren ogi-eskasa
zian ordukotz gogoan.
Ophil horiek galdu haurrari
amak ziozkan igortzen,
Eta zerutik Sokorriraino
xuxen Birjinak ekhartzen.

MATTIN

Barkatzen dautak, Xalbador?
(Eskua hartzen dio)
Arkanjelua lekuko,
Bethi emanen diat hor
Ophilño bat, hiretako.

XALBADOR *(Jon Doni Mikel badoalarik)*

Eta nik hura utziko
Pobreago batendako.

Adarbeltz eta bere hiru lagunak igaiten dira, basarre, lauek diotelarik:

Puah, puah, puah, puah!

Piarreño agertzen da, hats-bantua. Lasterka ibiliaren ibiliaz, lurrerat erortzen da, izerditan, gorritua.

MATTIN

Zer da? Zer da, Piarreño?
Hau duk planta! Egundaino!

PIARREÑO

Zer den? Akabo garela!
Gureak egin duela!

MATTIN

Akabo gu? Zer derasak?
Ez gaituk abere basak,
Ihiztariak har ditzen
Ihizirik hilen duten...

MANEX (*izitua*)

Sabelkoitarren armada
Patarra goiti heldu da!

BATTITTA

Sabelkoitarrek ez dituk
Guziak oro malestruk.

MATTIN

Gu, Sabelkoi horren beldur!

PIARREÑO

Xalbadorrentzat duk samur!

XALBADOR

Banoa beraz ihesi.

MATTIN

He!... Nahi niked ikusi!
Gure lagun haiz, Xalbador,
Etzaik hurbilduko nehor!

Hots, buru has, belhauniko!
Amak gaitik lagunduko.

Bonetak kbendurik, guziak erortzen dira belhauniko, aldare aintzinean.

MATTIN

O Andre Dena Maria,
Gu haurren Ama garbia,
Kinka gaixtoan baigaude,
Ager zaite gure alde.

Gerla behar omen dugu:
Othoi, zaude gure buru!

Gaixtaginen malezia,
Izan dadien hezia,
Irabazteko auzia,
Zuk egiguzu grazia.

Xutitzen dira.

GANXUME

Lagunduko othe gaitik?

BATTITTA

Zikoitzak hastio ditik!

XALBADOR

Balinbadugu fedea,
Ba, partida da gurea.

Bidetik iragaiten da Guanix, xixtuz, zaku bat bizkarrean.

MATTIN (*gogorki*)

Nor haiz, eta norat hoa?

GUANIX (*durduzatua*)

Ni... Guanix... Agerrekoa...
Batzokiraino banoa,
Han den jaun bikarioa...

MATTIN

Eta, zer duk zaku hortan?
Battitta, mia-zok bertan.

BATTITTA

Beha, beha, hau duk xantza!

XALBADOR

Ama onaren laguntza!

GAUNIX

Ezpata berri, ederrak,
Dantzariantzat beharrak!

MATTIN (*aldare alderat so*)

Milesker zuri, Maria,
Gerlarien gidaria!

Lerroan, soldado batzu bezala, jartzen dira sei haurrak, espata bana, xut, eskuan... Espata bat gelditzen da lurrean.

GAUNIX

Zazpigarrena, enetzat!

MATTIN

Ez, ez, habil Batzokirat...
Jaun bikariari errok
Gaur behar ditugula hok;
Bainan gaua baino lehen
Daizkogula eremanen.

Guanix badoa.

Sabelkoitarren haroa geroago eta hurbilago ageri da. Laster agertzen dira etsaiak: Sabelkoi, Zirikando, aitabixia, Zinkulin eta Xanfarin, sabre herdoildu zahar batzuekin. Ondotik, Adarbeltz, Sabelgorri, Galtzagorri, Tartaro, hiru hortzetako bana eskuan. Azkenik, Sabelkina, amabitxia, Ganxior, bakotxak bizpahiru bururdi bizkarrean.

SABELKOI

Hor zaituztegu, haur tzarrak,
Borthizki hezi beharrak!

MATTIN

Gu, haur tzarrak? Zeren gatik?
Zer tzarkeria eginik?

SABELKOI

Xalbador ene muthila,
Hain goxoa, hain umila...

MATTIN

Ba, goserik zinakana,
Ethorria da gu gana...

SABELKOI

Zuek dautazue galdu...
Haren bilha gaituk heldu...

MATTIN

Xalbador guri ez galda:
Orai gure anaia da!

SABELKOI

Ikusiko diagu hoi:
Ez dakik nor den Sabelkoi?

MATTIN

Lau seme-alaben aita,
Dabilana lastoketa.

ZIRIKANDO

Egongo haiza ixilik?
Nun da holako zirtzilik?

Trufazko bertze solas bat,
Mihi hori mozten dauiat!

MATTIN

Zure sabrea kamutsa;
Eta zu, otsoputz hutsa!

ZIRIKANDO

Ni, otsoputz? Apho txarra!
Tol... aspaldian beharra!

Beharrondoko batez erroz erroz gora aurthikitzen du Zirikandok Mattin.

ZIRIKANDO

Gora Sabelkoi handia!
Gora horren familia!
Sabelkoi semeak, emazue hor
Eho zazue Xalbador!

XALBADOR

Hel, Sokorriko Maria!
Emaguzu bitoria!

*Kurutzeren seinalea egiten du. Satanak gibel doatzji. Mattin xutitu da.
Guanix: agertzen da, hats-bantua; paper zakuaño bat badu eskuan.*

PIARREÑO

Ama, zato gure lagun,
Etsaia garhait dezagun.

GUANIX

Huna zuentzat bonbonak,
Andere batek emanak!

Andrea ez dakit nor den,
Horkoaren eite zuen.
(Kapera erakutsiz)
Manatu daut itzul nadin,
Eta nezan laster egin,
Hauk behar zinituztela,
Ongi finitzeko gerla.
(Paper zakua eskainiz)

SEI LAGUNAK

Gora, bai gora Sokorri!
Horko Amak hau igorri!

*Bonbonak iretsi orduko, gaitzeko botsean lotzen dira haurrak guduari,
beren ezpatak azote batzu bezala derabilzkatela.*

*Satanak gibel dande. Emazteak iziturik, oibuka abiatzen dira patarra
bebeiti. Bat bertzearen ondotik Sabelkoiien gizonak eta Sabelkoi bera erortzen
dira Pupunak eta Mainerrek hedatu bururdien gainerat.*

Erorien gainean plantatzen dira xutik haurrak.

JON-DONI MIKAEL *agertzen da*

Ederki zuek, eskualdun haurrak, xuxen zaizte gudukatu.
Satanek eta Sabelkoitarrek berenak dituzte hartu...
Bainan oraitik, Jesusen legez, behar duzue barkhatu,
Nor nahirentzat herra daukanak egiten baitu bekatu.

Erori gorputzen gainetik jauzi egiten dute haur onek.

Ama Birjinak gaixtoetarik begiratu du Xalbador.
Umexurx horri pena emaiten ez bedi abia nehor.

Eroriak xutitzen laguntzen dituzte haur onek.

Orai arteko makurretarat, Jainkoaz ez berriz eror,
Egin ahalak egin beharko, kasaillarik ez dadin sor.

Gaixtoak eta Onak eskuak elgarri emanik daude.

JON-DONI MIKAEL *(behatzaileeri)*

Jaun andereak, begi onegiz
guri beha zaizte egon
Milesker eta Jainko maiteak
orori digula gau on!

Andre Dena Mariari azken othoitz bat kantatzen diote guzkiek:

Sokorriko Ama, Birjina Maria,
Ordu gaixtoen itsasturien artizar argia,
Zaude bethiko, eskualdun haurren geriza garbia,
Geriza garbia!

HEIATIK ZERURA

AGUR MARIA

Udaberriko iguzkiaren hats aberatsak deithurik,
Liliak horra nun sortu diren, urhe, zilharrez eginik;
Salomon bera ez baitzabilan hoin ederki aphaindurik,
Gure begiek ez baitukete ikusgarriago denik.

Mendian gora, harrok-artetik jali ura garbi doa;
Goiko urdina bere duela mirail ezin hautsizkoa,
Iguzkitarat irriz jausten da; —balu gizonen gogoa,
Jakin lezake guk dakiguna: zoin aldakor den aroa.

Itsas haizeak mendietarat hedoi gaixtoak dakhartza;
Ilhun eta hotz, erhokerian, jostatuko da ekhaitza:
Lili ederrer ekharria du herioaren jo beltza;
Errekan, orai, urak, goitika, baderama lohi gaitza.

Lili bat agertu da, lurrean agertu;
Bainan ez du lurreko gaitz izpirik hartu;
Zerua bezain garbi, zerutik zen sortu,
Sortzean bezain eder, zerura da sartu.

Ithurri bat jaio da, izar ur begia,
Bere zaukana bethi Jaunaren argia;
Ekhaitzak ezin dako nahari lohia;
Hortan baitu Jesusek ukhan edaria.

Gabriel aingerua, Zeruko hitzlari,
Etxeraino zitzaion jautsi Mariari,
—Bera zagoen batez, othoitzean hari,
Erraiteko Jainkoak nola zuen nahi.

Zion: Agur Maria, bakhar emaztea
Dena garbi, argi huts, itzalik gabea
Aita zurekin duzu; harena zurea;
Zutarik sortuko da Jesus Jaun Semea.

Guk, gaixtoek diogu: Ama zerukoa,
 Ama guziak baino bihotz beragoa,
 Atxikaguzu othoi, zure lagungoa
 Gal ez giten delarik jinen herioa.

EGUERRI

Gizona bazihoan, urhatsa luzatuz,
 Asto bat zarraikola, maiz behaztopatuz;
 Astoaren gainean, jarria gurbilduz,
 Amatzera zoaken emazte bat gertuz.

Hiritik jali ziren: hirian ezpaitzen
 Eskale beharrari atherik zabaltzen;
 Ostatu, jauretsetan ez da nehor sartzen,
 Ez badu norbeit dela dirutik agertzen.

Gizonak hunki gabe ama den birjina
 Eta Nazareteko Josepe zurgina
 Badabiltza dateken —orena da jina—
 Atherbe zerbeit, sortu beharraren dina.

* * *

Borda zahar batean Jesus haurra datza,
 Sehaskatzat duela othelako latza;
 Bizitei beltzik bada, hura zela beltza!
 Miletan hobea da zuen ezkaratza.

Ihaurgi poxirik ez; lurrean arkhina
 Mutziaren alhagi dena bat egina;
 Armia armu sareek badaukate gaina;
 Arteketarik hixtuz iphar aize mina.

Etzanik ere daude hiriko barnetan;
 Urdailaren betheaz lo pisu zurrungan;
 Gogamenik balute beren ametsetan,
 Gaur sortuaz bertzerik lukete gogoan.

Ortzaldea dena den bepetan edertu;
 Berria dirudien izar bat agertu,
 Badarion argiak mendia du hartu;
 Artzainak beldurrekin dira iratzartu.

Aingeruak argitan xuri badabiltza,
Adiaraziz oror Jinkoaren hitza;
Harrituak, artzainak ez ditazke mintza;
Ontsak dakite zer den zeruko agintza!

—Artzainak, zatozte ba peko bordaraino;
Berri handia nehork ez daki oraino;
Zori hobea zuek hiritarrek baino;
Zatozte ikusterat gure Jauna haurño!—

Menturaren menturan, zerbait nahiz jakin,
So eman gabe diren garbi ala zikin,
Artzainek gain behera dute laster egin.
Orai lorien dira mintzo Jesusekin.

Haurra baithan gaizok zutenetz sinhetsi,
Ikhasirik lurrerat zertako zen jauntsi?
Eta berek zer zuten behar ardietsi?
Nola zuketan Jesus gau hartan goretshi!

* * *

Urthe muga dugu gaur. Orai balukea,
Kanpotik ikusi ta su onaren khea,
Sortu behararentzat amak atherbea?
Nola har ginezake Josepen galdea?

Urthe muga gaur dugu. Gau hartan bezala,
Ostatuetan bada jende kokahala.
Bordaska tzar batean Jesus sortu zela?
Urdaila bethez geroz, hordien axola!

Jesus, anai garbia, gu bethi hobendun;
Barkha zaguzu, othoi, zaude gure lagun!
Aingeruen oihua nahi dugu entzun,
Zuk hitzeman bakea gugana dezagun!

GUDUA HASTE

Entzun izan dute Raman
Rakel oihu marrumetan,
Umeak galdurikan.

Hil ditu Herodes tzarrak
Betlehem guziko haurrak
Bulharrean beharrak.

Gaixo maiteen odola
Gorri, garbi, dariola
Bildotsena bezala.

Ama gazteak auhenez,
Mensturik minaren minez,
Erho baten hobenez.

Herodes bihotz gabea,
Magoek ukhan bidea,
Duk hiretzat gordea.

Jesus, Mariaren haurra
Errege zela beharra
Zukan hire beldurra?

Haurrak bere orena dik;
Eta bazoak engoitik
Ez dakidan bidetik.

ZURGINAREN SEMEA

Zurgina baitzen Josep, aita ordezkoa,
 Jesusek bazeraman bere gaztaroa
 Zurgintzan hari zela. Haren zen geroa,
 Bainan lanetik zaukan doi bizitzekoa.

Nork ditu goretsiko Jesusen eskuak,
 Zori onen eraile esku doatsuak
 Hunkiz argiratzeko gaupetik itsuak,
 Elheari phizteko gor eta mutuak.

Jesus, auzo guzien ustez Nazarethen
 Zurginaren semea, zurgin baizik etzen;
 Ba, Jesusek erhiak latzturik zituen,
 Berez, Jainkoarenak egin baino lehen.

Amak etzakiela ohe bat nun eska,
 Berak ukhan baitzuen abereen aska,
 Haurrendako Jesusek dagike schaska:
 Ohako legun, arin, goxo, andanaka.

Etxekoen hazteko behar baita ogi,
 Maira moldatzen ere Jesusek badaki;
 Artharekin dagitza mairak barne handi,
 Han dezaten irina eskuz orha, garbi.

Maira baten ondotik, kutxa beharrena,
 Andreak oihal xuriz betheko duena;
 Jesusek zegizkien kutxen iraupena!
 Hetan etzen ibilki zur jale zerrena.

Berak ez badu ere izanen herririk,
 Behartuko denean nun pausa geldirik,
 Ohe-zur, alkhi, mahain zer ez du lanthurik,
 Bertzeak ontsatzeko, eta maiz, urririk!

Haizkoraz emaiten zuhaitzari joa,
 —Jo, urra eta itza baita zurgingoa—
 .....
 Urrunerat ikhusten zuen herioa.

UZTAILA

Bas ihizia bertzerik nehor ikhusi gabe, bortuan,
Othoitz lagun, bortz aste bethe barurik egon ondoan,
Jesus agertu zen irakasle; harek erranak orduan
Baitezpadako baitira bethi, eta izanen geroan.

Lurrak dirauno, eta lurrean beharko direno bizi,
Ez ditezela lotsa gizonak, are gutiago izi,
Bethiereko egiak dauzku Jesusek adiarazi,
Guziek ukhan ginezan uzta, berak erain zuen hazi.

Bainan haziak, sortu deneko, nahi du langilen artha,
Belhar gaixtoak itho ez dezan, gaitzik ez dakion gertha.
Hori zakien eraile jauna ibili zen muthil keta
Egun laburrez bildu baitzuen lankide saldo bat hauta.

Apostoluak Jesusen deia entzun eta berehala
Nagusiari, jarraiki zaizkon haurrak aitari bezala,
Lan gaitza ere baitzuten egin, emanik eman ahala,
Alhor berrian urhez jauntzirik argiratu zen uztaila.

Uztail beroa, uztail ederra, guahu ontzen gituena!
Iguzkitara distiran dago xuriz ordokia dena;
Landetan gaindi dabilalarik haizearen hasperena,
Ogi buruek diote baltsan erasirik gozoena.

Alhorrak xuri, ogiak zorhi, nehun ez ortzi hedoirik,
Ez ahal zauku bihirik gabe geldituko selhaururik.
Ai! zorigaixtoz landa bazterrez, zonbat dabiltzan goserik
Iguzkipean deus ez dutela behar gorriaz bertzerik!

Uztail bide zen eraile jaunak zuelarik zinez erran:
—Ogiak zorhi; sartu beharrak; nehor guti nork egin lan,
Zeruko Aita othoitzazue, uzta dena biltzekotan,
Eraileari jarraikitzaile langileak igor ditzan—

IRAKASPENA

Gutarik bakotxaren bizian, oro har,
Gau egunak nolako dira? on ala tzar?
Ardurenik zer dugu? irri ala nigar?
Eza lore bezenbat asun eta lahar?

Xoriek ez dagite hazilik, uztarik,
Eta badute zer jan, auher daudelarik;
Lilietan ez dago josten dakienik,
Nor da liliak bezain aphaindua denik.

Xorienaz bertzerik guk dugun legea;
Liliena bezala ez gure moldea;
Gizona bideari jarraik litekea
Ez balu, hots emaile, Jesusen elhea?

Zelhai batean Jesus gelditu zen behin
Eta, han zarraizkonak ikhusterekin,
Su eta khar zioten guzier hitz egin.
Ordutik dugu ere ona zer den jakin.

—Dohatsu beharrean orai zireztenak
Gaizki bekhaitu gabe ausarki dutenak;
Aitak zuek zituzte seme gehienak
Bere Erresumako premu gai lehenak.

Dohatsu dabiltzanak gose ta egarri
Zuzena garai nahiz lurrean ezarri;
Holakoer emanen baitakotet sarri
Sekulako sosegu eta osagarri.

Dohatsu zaudeztenak oraino nigarrez,
Ezin helduz indarka, zorion beharrez;
Hariko baitzirezte irri on, samurrez,
Begiak argiturik zeruko ederrez.

Dohatsu gaitzetsiak orai ene gatik
Laidoa duzuela hemengoen ganik!
Gaixtaginen gaixtoak ez du iraupenik,
Bethiko zoriona zuentzat daukat nik.

Zelhai hartarik Jaunak aurthiki bihia
Phiztu zen bazterretan. Sortu da lilia
Geroztik bizi dena eta zoin garbia!
Ilhunpean dugula guziek argia.

HAURKINA

Zertako bada liliek:
Udaberriko begiek
Dauzkate gure begiak
Lokharri urdin xuri, gorriez, beren soinari josiak?

Zertako bada xoriek:
Jainkoaren kantariak
Dauzkagute beharriak
Beren erasi xoragarriez, goiz arrats iratzarriak?

Zergatik ere izarrek:
Sutan urhezko phindarrek,
Dauzkate gure gogoak
Amets garbiez, egiaz alhan, argian argi, beroak?

Gure lilien ederrak,
Xoriñoaren agurrak,
Urhe sutan den izarrak,
Baitioskute jaunen Jaunaren ontasun eta indarrak.

Hoberik bada lurrean,
Bizi denik gutartean,
Jainkoak egin heinean...
Haurren begiek, haurren irriek ez gauzkatea menean?

Begietarik argia
Irrietarik egia,
Aingeru zinez garbia,
Haurrak ez badu, nor duk bada Egilearen lehia?

Bazterrez bazter, irakasle jaun, Jesus bazabilalarik,
Haur ttipienak amek lagunduz zethozkion etxetarik;
—Iguzkirako baizikan ez du pinpirinak lehiarik.

Jesus eztiak erran zioten: Uzkitzue hurbiltzerat;
 Neureak ditut; Nihaur jina niz hein hortakoen biltzerat;
 Zuetarik bat ez da iganen nik dutan zorionerat,
 Nun ez den apha, lehenik jautsi maite horien heinerat.

Erran zioten ere Jesusek: Haurren etsaia badabil
 Neure direnak bere jakite lizunetarat nundik bil;
 Etsaiak balu, zuen artean, lan hortako norbeit muthil,
 Zorigaitz horrek! hobe zukeen sortegunean baliz hil!

URRIKIAREN EDERRA

Emazte bat zen, lanetik ihes, gauaz dabiltzan hoitarik
 Nor nahi gertha, gizona den ber, ez baitute ahalgerik
 Erakusteko sal-gei direla; bainan erostunetarik
 Badoazinak deus bildu gabe, lohiarenaz bertzerik.

Mari Madalen girixtinoek orai othoizten duguna,
 Izana da ba gizon emakoi, zarpil hordien laguna;
 Bainan ez othe ziren emazte galdua eta ohoina
 Heldu beharrak ardiestera dohatsuen zoriona?

Ekhaitzak arrunt moztu ez duen udaberriko lilia
 Iguzkiaren deiari dago, sekula bezain garbia;
 Zazpi debruek bere baitzuten, galtzera zoan Maria
 Phiztu zen lore, Jesusen ganik ukhan orduko argia.

Lohian lohi, bazterrez bazter, makhur, gaizki zabilana
 Argian argi, aldaratu zen barkhatzailearen gana,
 Eta gai egon, hartuz geroztik zeruko irakaspena,
 Jaunen Jaunari erakusteko urrikirik biziena.

Jesus bazkariz Bethaniako Simunen baithan zen batez,
 Emazteki bat, jakin gabea aitzinatzen ahal zenez,
 Sartu zen eta zirudiela jina sendagailu galdez,
 Jesusi hurbil heltzerekin, belhaunikatu ahuspez.

Ixil ixila, begiak apha, berritz xutitu zelarik,
 Untzi eder bat baitzuen dena ur usain gozoz betherik,
 Jesusi zankon buru gainerat ixuri ur on hartarik,
 Nehor ez balu izan bezala bere ondoan bertzerik.

Olio beraz gero Jesusi gantzutu zaizkon bi oinak
 Ur gozoari nahasiz nigar ephel ezti, garbienak;
 Bere adatsa legunarekin xukhatu zituen denak;
 Eta lekhua, ixil ixila, hustu zuen madalenak.

* * *

Etxeko jaunak, bazkaltiarrek etzakiten nola mintza,
 Judas harek, ba, zuen agertu bere gogoaren beltza:
 —Zilharrez banu auherretan hor ixuriaren ordaintza,
 Jende beharrer baginegike ausarkiago laguntza.

Jesusek aldiz: —Zer othe zion lagunak hari baitzauden—
 Pobreak bethi dituzketzue; ni ez nuzue ukhanen
 Bainan munduak mundu dirauno, guziek dute jakinen
 Emazte horrek, urrikiturik, zer egin dautan gaur hemen.

Emazte berak du gantzutuko Jesus ehortzi beharra,
 Berak lehenik adituko du Berphiztuaren agurra...
 Eta heldua da gutaraino Jaunaren hitz iraunkorra:
 Madalenaren bidez dakigun urrikiaren ederra.

ORTZEGUN SAINDU

Hamahiruak bildurik zauden mahain baten inguruan,
 Azken aldikotz hamahiruak Pazkotako aphauruan.
 Biharko, Jesus Aingeru onek hartu dukete zeruan,
 Debruek aldiz Judas ustela bereturik ifernuan.

Ilhuntziria. Bazterrak ixil. Jerusalem bakea.
 Labe gorriek igortzen dute bildotx errakien khea.
 Juduen pesta. Juduak egun legez ahantz dezakea
 Egiptoatik herrirainoko bidea zoin zen nekea?

Hamahiruak bildurik daude, Jesus Jainkoak badaki
 Ongirik baizik ez egin eta, hitz bat ez erranik gaizki,
 Gaixtaginene heriotzerat dela gu gatik joaki,
 Sarriko baitu Judas lagunak tratu egina itsuski.

Hamahiruak, azken aldikotz, elgarrekin afaltiar.
 Apostoluek ez dakikete zer gerthatuko den bihar,
 Eta lurrean, ez dutela, ez berriz ikusiko elgar:
 Egun, Jainkoa daukan ogitik hamabiek dute behar.

* * *

Jesusek hautsi zuen ogia, othoiz egin eta erran:
 har zazue hau, neure gorputza, har zazue bai eta jan;
 Neure gorputza, lagun maiteak, zuentzat baitut nik eman;
 Nik egin dutan hau dagizue neure orhoitzapenetan.

* * *

Gogoan hartu duguia behin zer den ogi ahamena?
 Zonbat lan eta nek'izerdiren azkenekotz den ordaina?
 Neguko xuxen bekigun belhar, hazia garbi eraina;
 Udaberrian, sarha jorratze, onak hartu arte gaina.

Udaminean, uztailarekin, distiran ogiak zorhi;
 Iguzkitarat, hor ephaileak, lur azala bezain gorri;
 Espalkariak, harat hunatka, zoinek lasterrago kurri,
 Uzta horia idorrik baita behar barnean ezarri.

Jotzeak gero, hauzoak lagun, erhauts zikhinak iretsiz;
 Egun eta gau lan borthitzari, begiak doi-doia hetsiz,
 Bihitegia ez da bethetzen gain behera lerran jautsiz,
 Igan behar da, soinak ukhurtuz frangotan zurubi hertsiz!

Noiz janen dugu, haurrideekin, etxogi gozo berria,
 Mamia harro, axala gogor, urhea bezain gorria?
 Ai, bihiñoa hil beharko da! Eiheran du hil harria.
 Bihiño horren errahuts xuriak dagi gure hazkurria!

* * *

Jesusek hartu zuen arnoa eta eman, ziolarik:
 Hau da, lagunak, neure odola, hurrupazue huntarik,
 Edan guziek, ixuri baitut zainak hustuz, agorturik,
 Lurrean hanitz izan ditezin odol hunek salbaturik.

* * *

Harri tartean ogi bihia, lako tinkoan mahatsa
 Ez da lehertzen nola eginen baita Jesusen bihotza!
 Etsaien eta Judasen berri Jesusek badaki ontsa,
 Eta jadanik gogoetan du heriotzearen beltza.

Badaki Jaunak lagun horiek egonen direlarik lo,
 Bera beharko dela, bakarrik, gau ilhun hotzak dirauno,
 Odol minetan, hil izerditan, jasaiten hobenak oro,
 Bildotx garbia otso zikhinek dezaten gostuan eho.

Badaki Jaunak, diru gutitan, oi! Judas horrek saldurik,
 Bere ondoko lehena daukan Petrik berak ukhaturik,
 Mendia gora iganen dela, kurutzeak leherturik,
 Badaki bertze heriotzerik ez dezakela igurik.

Horiek oro badazki eta, gaur, ezti eztia dago;
 Begietarik, ezpainetarik irri on bat badario.
 Galbariotik oren berriak oraikoan behar du jo,
 Azken aldikotz hamabieri salbatzaile onak dio:

Neure gorputza jaten duenak, neure odola edaten,
 Harek bizia badauka eta dohatsurik du iraunen;
 Bainan ni hartu, jan edan gabe, ibiliko dena hemen,
 Hura egarri gose minetan da sekulako galduren.

* * *

Jesus Jainkoa, guretzat hilik, gure janari bizia,
 Lurretik bildu ondoan, guhauk erhaustuko den hazia.
 Zuk emaguzu hilkor gaudeno, gal ez diteken ogia,
 Zorionean dugun ardiets zurekilako loria.

OREN BELTZA

Gaua hedatzen hari, lokhartzen bazterrak...
—Hi, hor, Judas hoin zalhu norat hoan errak?
Ala gaur heure dituk Satanen zilharrak;
Bildotsaz gaur direa jabetu beharrak?

Judasenak egin du. Badoa, badoa;
Urkha bilhurrian du jadanik lephoa...

.....
Haitz-adarretik urrun eihartu hostoa
Leizerat erori zen, herioak joa.

Geroztik leize hartan bizi da gaixtoa,
Etsimendu berean alhatuz gogoia;
Herra duela herra hazkurri ta loa,
Judasek han derama bere muthilgoa.

Jesus abiatu da bere lagunekin,
Bildotsarenak ere behar baitu egin;
Nola hiltzekotan zen gizonen ganat jin,
Bihar, mendi gainean, dezakete jakin.

Gaua jabeturik da: meneko du lurra;
Lanerat badoake gaixtagin lapurra;
Jesusen gorphutzean —Satanen agurra—
Zainak hartzen daizkola, sortu da beldurra.

Ortzaldeak dirudi dena khedarreko;
Lagunak ez ditu gai, bera da beharko
Jesus gudu gaitzean ihardukitzeko!
Hitzeman du Jesusek, ez daidike ukho.

Bainan bere lagunerekin egingen du galde;
—Barneko ilhundura dezakea gorde?—
Othoitzean har diten, lokhartzeko orde,
Etsaiak ez ditzan bil hobenaren alde.

***

Iguzkiaren eta izarren egile dena ilhunik,
Diren guziak meneko eta berak, orai, ez lagunik
Gudukatzeko duen guduan, esku eman dezokenik.

Argian argi, sortuz geroztik, izan da gizonen dohain,
Leize bazterrez bethi bazoan hazinda galduen artzain,
Otso gaixtoen, ardi zoroen orai horra nun den ordain,
Mundu tzarreko hobenak, zorrak, oro dauzkala bere gain.

Eta hobenen mendi guzia beharko duela jasan,
Eta lohizko ondarra dena beharko duela edan
Bere izerdiz, bere odolaz berak arrunt garbi ditzan!
Gaixo gizona, behazozue... nola dugun hor ikharan.

Zainen jauzteak, oldar gaitzean, aurthiki du belhauniko.
Dohakabeak, ez baitu nehor so dagoenik lekhuko,
Ezinbertzean, Goiko Jaunari othoitz bat egingen dako:
—Aita neurea, zathozkit lagun! sobera dut jasaiteko.

Nitarik urrun khenzazu, othoi, pozoinezko edaria?
.....
Ezin ditake. Gogoan dauka nolako duen zoria
Eta zergatik zuen hautatu gorphutz meneko bizia;
Ordu berean Jesusek dio: Aita, bekit zuk nahia.

Hobenen pean, leher eginga, gizona lurrean datza;
Larruan barna badabilkio erretzeko sukhar gaitza;
Eztigailutzat deus ez duela baizik haizearen latza,
Oro izerdiz dena bustirik daukan sorhopila hotza.

Nola etzen hil harrigarri da: sinhets gaitzago're nola
Jeiki zen berriz eta jin erne, deusik ez balitz bezala,
Dudarik gabe, iratzarriak zauden lagun heien bilha;
Iduritu baitzitzaien, han, etsaiak heldu zirela.

***

Othoitzean lagun hek, Lo zauden khorrokan!

—Zer? ezin baituzue oren bat iragan
Nik errana eginez?Hots, xuti, giten joan,
Saltzalea dukegu oraiz geroz hurran.

.....
Jasanik, jasaiteko, zuhauk hoinbertze min,
Zuhaur, gudu gorrian, ifernuarekin,
Eta behar zutela, horiek, lo egin?
Jesus zure auhena etzen izan samin!

AZKEN HITZAK

Kurutze bati lau itzez dute josi Jesusen gorputza;
Jainko Gizonak aneietarik horra zer duen emaitza!
Sortu zelarik, ohakorik ez; aska bat zikhina, beltza;
Hiltzerakoan, zur gogorrean arrunt buluzia datza.

Mendi kaskoan dena elhe tzar, gaixtaginak badabilta,
Hoben gabeak, ixil, ixila, jasaiten du zorigaitza.

Kurutze hura xutitu zuten, ager zadien gorago;
Guziek ikhus zezaten ontsa Jesus hartarik dilingo.
Hiltzera doan garbi bakharra, Erospenaren bermego,
Sukharrak jana, odolez husten, Kurutzean ixil dago.

Berak, hitz batez, suntsi litzake jaukitzen zaizkonak oro,
Arrangurarik ez du eginen, odola hor badario.

Etsai abreak, lagun galduak Jesusek ditu ikhusten,
Erhoen oihi, irri zikhinak Jesusek ditu entzuten;
Ikhusten gero, Bera hil gatik, guhaur zer hariko giren,
Entzuten orai, Berak eginaz, gizek zer derasaten;

Jainko semea geldirik dago, Jabe delarik orenen;
Meneko dugu —hala nahi du— meneko gure hobenen;
Eta, Kurutze hartan josia, Jesus da guretzat hilen.

Bainan odolez, azken hatsetan, arrunt hustu baino lehen
Gizon sortuak bere Aitari galde bat igorri zuen:
«Aita! urrikal, barka horier; ez dakite zer dagiten».

AMAREN ALTZOAN

Aingeruen Erregina,
 Jesusen Ama Birjina;
 Nundik sinhets eta nola
 Zu guk ama zaitugula?

Zuk egin zinuen haurra
 Hain zen ona, hain ederra!
 Zeru garbiena baino
 Argiago, garbiago.

Eta zure haur maitea,
 Zeru lurren erregea
 Altzora zautzu erori
 Ezko hutsa bezain hori.

Besoetan daukazuna;
 Gorphutz, zauri minek jana,
 Guk, lurrekoek, dugu hil,
 Lurrean etzadin ibil.

Nori so zaude, Maria?
 Hila da Jesus garbia.
 Guk dugu hola itsustu,
 Guk daizkogu zainak hustu.

Agortua du bihotza,
 Sahetseko saki gaitza
 Guk diogu barna egin,
 Lasterrago trenka zadin.

Maria, zeri so zaude?
 Zure hilak nor du alde?
 Zure nigarrez gu irriz,
 Lan tzar bereko gai berriz!

Nola sinhets, baina nola
 Zu gure ama zaudela?
 —Ba, sinhets nezak, gizona,
 Ni nuk zuen ama ona.

GUDUA BERE

Arimathiar batek, Josep baitzarizan
Ehortzi zuen hila bere baratzean.

Ohakorik, etxerik, hil oihalik gabe,
Sortu, gizon agertu eta zendu zena,
Horra beraz nun duten, hobi baten jabe,
Harri pean gordea, lothurik etzana.

Hobia berria zen, harrokan egina;
Etzen hortan oraino ehortzirik nehor,
Arkaitz batek hetsia zaukan athe gaina;
Jesus, behin bederen, pausatuko da hor.

Pharisauak jin ziren, biharamuneko,
Harmadunak beharrez, hobia zaintzeko.

Pilatusi zioten: orhoitu zirela
Lilluratzale harek nola zuen erran
Bizia galdu eta, ber bera gai zela
Hiletarik pizteko heren egunean.

Baitezpada behar zen, gau eta goiz arrats,
Hurbildanikan zaindu hobiko sargia,
Gorputza gezurtiek etzezaten ebats
Eta heda piztua zelako berria.

Horra hor soldadoen andana jarria
Hobiaren inguru. Hau da balentria!

Igandean goiz goizik, oro baino lehen,
Maria Madalena hobiraino jin zen.

Madalenen ondotik, beldur bainan erne,
Jakesen ama, eta Maria Salome
Agertu ziren hurbil... Zer eginen dute?
Hilaren gantzutzeko, nundik sar ditazke?

Aintzinago doazi... Zer izialdura?
Aldaratua zuten harri pisu hura.
Hobitiek eskuin nor da?... Ximisten itxura...
Elhurra bezain xuri duela jaunzkura?

Jaunaren aingerua —bertzerik ezpaitzen
Emazte lotsatuer mintzatu zankoten:
Jesus Nazaretharra duzue bilhatzen?
Ez izi, piztua da: lekuko niz hemen.

Nun dira gezurtiak, nun hil ebasleak?
Hobiak barna dauzka gaixtoen xedeak;
Argitarat egin du Jesusen elheak,
Guretzat argi daude Zeruko bideak.

.....

Nun hindabilan, beltzik, errak, herioa?
Oraikoan galdu duk hire jabegoa;
Hire lagunen ustez bethikotzat joa
Berpiztua zabilak, bizi dik gogoa.

Inguma goxo dea, zer dio, Pilatus?
Pharisauek ez ditek arrangurarik deus?
Zauriak agerian, hor bazoak Jesus
Tomas buru gogorrek ontsa ditzan ikhus.

.....

Berak erran bezala, hilik piztu zena
Dezagun sinhets,
Hitzemana derauku bere zoriona:
Dugun ardiets.

AITAREN ESKUINERAT

Gerthatu zireztea, mendirat iganik,
 Udaberriz, egunak ezti direlarik,
 Iguzkika, denen jaun, urhea erainik,
 Itsasoan sartzera gorhail doalarik?

Aire goxo, arin; mendian bakea;
 Peko etxe hoitarik xuxen doa khea;
 Bainan laster gaua da, nork ikhus bidea?
 Artzainek orai dute biltzen arthaldea.

Salbatorez, ardura, bazterrak lilitan.
 Ordu baitzen lanerat muthilak utz zitzan
 Pazkoz jauntzi loriaz gorputza distiran,
 Artzainen Artzain Ona mendirat zen igan.

Arratsalde garbia, mendiko gozoa!
 Azkenean egin da langilen gogoa.
 Argia dariola, hedatuz besoa,
 Jesus Aitaren ganat lanhoan badoa.

Galiletar gizonak, xuti hortik, jautsi;
 Eta hemendik harat, ez lokhar ez etsi;
 Egia baituzue oso ardietsi,
 Jendeak zuen baithan behar du sinhetsi.

Aitaren eskuinean orai ez duguia
 Gau batez, gure gatik sortu zen anaia?
 Bai; Jakobek amestu zuen zurubia
 Jesusek egiazki dauku bidalia.

ALEGIAK

AXULAR IDAZLEARI

Axular, Axular,
 Eskualdun idazle
 Ausart, zorrotz, hazkar
     Suharra...
 Geure hots emaile
 —Dena su, dena khar—
 Irakasle bakar,
     Bakarra...

Zinuen —Axular—
 Ergel, erho, nagı,
 Gazte ala zahar,
     Alferra
 Ernarazi nahi:
 Etzadien lokhar
 Ez *gero'*ari jar,
     Ez lerra...

Zinion —Axular—
 Hertsi, labur, arrotz,
 Eskuara bazen txar
     Meharra,
 Zela, zuelakotz
 Eskualdunen indar:
 Buru, bihotz, bulhar
     Beharra.

Eta gu, nagiak,
 Ikasteko lana,
 Biltzeko bihiak,
 Gathozi zugana...

Xinaurria zare
 —Ez nagi, ez bare—
 Bihiaren jabe,
 Neguak jo gabe.

Eskualdun erlea,
 Diozun elhea
 Guretzat ez dea,
 Garaiko bidea?

«Eztiz ezitzeko,
 Ezkoz argitzeko»
 Eskuara gurea,
 Eskuara maitea?

Eskerrak Axular!
 Bihi, bazka, indar,
 Egun eta bihar,
 Badakigu nun har;
     Zu baithan...

Lagunak ez lokhar:
 Aditurik elkar,
 Dugun Eskuara sar
 Eder, jori, hazkar,
     Orotan!!

BELEA ETA AXERIA

Behin bazen bele bat:

Bele bat beltza,
Pika bezen ohoina,
Bainan zozoa!

Hartu zuen gasna bat,
Gasna bat gaitza,
Ardi esnez egina,
Bainan gozoa!

Zurxuri baten punttan,
Punttaren punttan,
Gure belea zagon
Nola gasna jan!

Axeri bat ttapattan,
Ttapa tta pattan,
Zurxurira jin zaion
Gosea tripan!

Egun on, bele jauna,
Ori zure soina!
Kanta hain eder balitz,
Zinez dautzut hitz:

Ez litake xoririk
Ez, ala fede,
Ederrez joan lironik
Zuri, jaun bele!

Bele jaunak orduan,
Ordu berean,
Mokoa du ideki...
Gasna erori!

Axeriak ttapattan,
Ttapa tta pattan,
Berea ez du hetsi.
Gasna iretsi!

Aho legun, muttur luz,
Zenbat axeri
Bele gaizoen gostuz
Direnak bizi!!

ERBIA ETA APOHARMATUA

Erbitto bat: beharri xut, buztan labur,
 Ausik, itzul, beha, jauzi... bethi beldur,
     Larretikan goizalderat,
     Zangoak arin,
     Jautsi zen behin
 Jauregiko baratzerat.

Jauregiko baratzean jabe, ixil,
 Apoharmatu handi bat nekez dabil,
     Etxea baderamala...
     Oraino barur,
     Urhatsa labur,
 Panttupa pan plun panpala!

Oinak arin,
 Kaskoz berdin,
 Erbi txarra irriz hasi;
 Gogor, konkor,
 Bainan ez gor,
 Apoharmatuak erasi:
 —Nitaz egiten duk irri?
 Xoroa... jokatzan dauiat
 Zoinek lasterrago kurri...
 To, aza buru pare bat,
 Debru zango luz ergela,
 Hi baino ere naizela!

—He, zoin lehenka zu niri?
 Burutik etzira eri?

—Jauna, erranean nago:
 Banizela zu bezenbat
 Heltzeko gaintto hartarat.

—Zu lehen, ni aintzinago...
 Hots, arri, arri mandoko,
 Bihar ez Iruñerako.

Urhatsa duela urri,
 Bainan tira eta kurri,
 Panttupa pun, panttupean,
 Jauregia bizkarrean,
 Apahormatu badoa.

Dantzaria maiz xoroa...
 Bi azen irabazteko
 Hiru jauzi aski eta,
 Erbi jaun abiatuko
 Arizan gabe josteta?

Auzik eta itzul, Xarpot eta tipul,
 Mutturra phereka,
 Bizkarrari hazka...
 Erbiak oinetan
 Ez du ez berunik,
 Bizkar errainetan
 Ez dakhar lagunik...

Hots, noizpeit erbia, zart! badoa,
 Hala nola xixparen tiroa,
 Bainan apoharmatuak irriz:
 Erbi, nitaz trufa hadi berriz.
 Zeren panttupa pun plun panttupan
 Ordukotz heldurik baitzagon han.

Geroa dela geroa
 Buru arinen leloa:
 Erbi xoro horren pare
 Jendetan asko badire.

AKERRA ETA AXERIA

Akerra duk, akerra dun,
 Oi, aker adar makurra!
 Bizkarra dik, bizkarra din
 Burdina bezen gogorra!
 Bizkar gainean hezurra,
 Kokotsa pean bizarra.
 Bizarra bai, buztana nun?
 Oi, aker buztan mokorra!
 Zentzua dik, zentzua din
 Buztana bezen laburra!

Berhoko jaun, ohoin dela,
 Axeri bat jin!
 Janik sobera, duela
 Sabelean min;
 Holakorik ez daukala
 Ukanik behin!

Akerrak, aker bezala,
 Deusik ez jakin!
 Berak ur eskas duela,
 Bal, bal, bal, egin;
 Ezinbertzean dagola
 Sukharrarekin!

Aker tontok axeri tzar
 Hor du sinetsi:
 Putzu batetara behar
 Direla jautsi.
 —Amigo, baituzu adar,
 Kontu ez hautsi!—

Xilo-Gaitzeko errekan,
 Biak erori!
 Hurrup, hurrup, ezin edan,
 Akerra eri;
 Pal, pal, pal, tta pa tta pan...
 Sendo axeri!

Adar kakola bizar luz
 Orain lanetan:
 Ezker, eskuin abiatuz,
 Sei zazpietan,
 Ezin jali, zangoz eskuz,
 Neholaz betan!

Akerra duk, akerra dun
 Bethi egarri...
 Axeri baithan fededun,
 Da xutik jarri:
 Bizkar et'adarrak lagun
 Daizko ezarri!

Akerraren bizkarraren
 Laguntzarekin,
 herik horra non duen
 Jauzi bat egin!
 Ttapala! salbu nola den,
 Hertzeak arin!

Akerra, be, be, bai, bal, bal.
 Abantzu hila!...
 Axerik, buztana xabal:
 Bai esker mila!
 Banoak, gaitezin afal,
 Oilaxko bilha!

Akerra duk, akerra dun,
 Oi, aker lausu okherra!
 Belek bazitean egun
 Hartan jatekoz leherra!...
 Zentzua dik, zentzua din
 Buztana bezen laburra!
 Jainkoak balako egin
 Aberats nola bizarra,
 Zer gertha gero ez jakin,
 Xilo-Gaitzean behera,
 etzikan hartuko behin
 Axeria den barbera!

T'TIRRITTA ETA XINHOURRIA

Agorrilan ardura
 Bero gogorrak ari,
 Ostopean gostura,
 Ttirritta xirikari:
 Tzirri, tzirri, kitzirri,
 Mari-Orratzari...
 Eta iguzkitara,
 Ulitxak firrindan,
 Uliak farrandan,
 Erleak burrunban,
 Listorak barrandan,
 Uli beltzak baltsan,
 Nun ez diren... saltsan!
 Tzirri, tzirri, tzirritan,
 Marioratzak pestan,
 Ainharak lorietan!!

Hegaldunak dantzari,
 Xinhaurriak lanean:
 Lerro-lerro xendrari
 Bero gogorrean...
 Tzirri, tzirri, kitzirri,
 Gor dago Xinhaurri.
 Lasterka, tarrapatan:
 Aitamek artoa,
 Haurñoek ogia,
 Mutilek lastoa,
 Neskatxek garia,
 Bota denak baltzan,
 Tzirri, tzirri, tzirritan,
 Hegaldunak jostetan,
 Xinhaurriak lanetan!

Jainko Jaunak lurrerat
 Izotz hormak igorri;
 Xinhaurriaren ganat
 Tirritta txar ethorri;
 Tirrit, tirrit... kakeri...
 Tirrita da eri,
 Tirrita eskale bat:

Hegalak dilindan
 Zangoak daldaran,
 Mukua darian,
 Nigarra begian:
 —Oi Andre Xinhaurri,
 Nuzun urrikari?—
 —Xirri, xirri, xirrikan
 Jo dun udaminetan??
 Eman hor jauzietan!!

* * *

Oinak arin arin eta buruz arinago,
 Mari-mutil goseak hil, negua jin deno.

OTSO BAT ARTZAIN

Lehenago baziren otsoak:
 Otso lau zangotakoak;
 Jaten zituzten arthaldekoak:
 Ardi eta bildots maltsoak.

Bainan ernerik zauden artzainak,
 Begiztatuz mendi gainak;
 Eta zakurrek, agertuz hainak,
 Bere zituzten oihanak.

* * *

Ardiak, mendi mazelan,
 Belhar onez ase;
 Bere harpe zilo zolan,
 Otso tzarra gose.
 Ai, abreak balu
 Buruan kapelu,
 Soinean soineko,
 Makila eskuko,
 Balakike gero
 —Sabela badu hotz
 Gogoa du bero—
 Nola har bere gain
 Ardi, marro, bildots,
 Zuzen ala makur,
 Abar eta egur,
 Tupin eta zartain;
 Eta nola molda
 Saltsarekin salda:
 Tupinean tripaki,
 Zartainean erraki!

Eta futxo! nunbeitik,
 Zeren gustuz ez dakit,
 Soineko, buruko,
 Makila eskuko,
 Otsoak oro bildu!
 Horra nun den hurbildu...

Hiru, lau, bortz artzain!
 Otsoa dena zain;
 Bortz, sei, zazpi zakur!
 Otsoa da barur;
 Ardiak maltso,
 Otsoa otso!

Makilari bermaturik,
 Artzain gisa xutiturik,
 Hor dago: tente potente,
*Basagaitz*ko jaun alkate!

Bainan ardiak nola bil?
 Ez hola egonez ixil.
   Hixtuz ez jakin,
   Elherik ezin,
   Gose min,
   Zer egin?
 Igortzen du marruma bat,
 Ihurtzuria bezenbat!!

Hiru, lau, bortz artzain!
 Otsoa dena zain;
 Bortz, sei, zazpi zakur!
 Otsoa hor barur;
Medor te, *Labri* te, *Blak* te?
 Otsoa: tente potente!

Zazpi horek, bortz artzainek,
 Zoin gehiagoka denek,
 Ausik, urra eta jo!
 Abrea zuten eho!!

Orai ez badabiltz otsoak:
 Otso bi zangotakoak.
 Eta dire lagunak, maltsoak,
 Itxuraz, gutartekoak...

Gauden gu erne, bethi gure gain,
 Ez baita behar otsorik artzain!

ASTOA ETA HIRU JABEAK

Ikazkin bat Senperen bizi zen denboran...
 Legetzat hau baitzuen: irabaz arau jan,
 Oihanean gaizoak gauza guti zaukan:
 Hiru seme tzarrekin asto bat etxolan.

Nahiz etzuen jasan min bat ere behin,
 Jaunaren orenean, heriotzea jin...
 Astoaz ez jakinez orduan zer egin,
 Erorkiz utzi zuen hiruentzat berdin.

Huna beraz hiruak astoaren jabe,
 Osoki jabetzeko bakotxa herabe;
 Etziren, hitz dauzuet, buru-minik gabe...
 Erorki hoi zer zuten?... ez erhauts ez salbe!

Nolazpeit azkenean elgar entzun zuten:
 Hirur egunetarik, osoki, dena den,
 Astoa du bakotxak beretzat ukanen...
 Joko xuxenagorik deusik etzitaken!

Zaharrenak lehenik kargatuz egurrez,
 Baionara derama denbora laburrez;
 Han asetzen da bera nasaiki xingarrez,
 Astoa dagolarik... athean nigarrez!

Ondokoak ondotik hatzeman zuen lan;
 Bainan astoak behin jaterat ez ukan:
 Makilaren phereka maiz senditurikan,
 Olorik ez belarrik ezin sartu tripan.

Gaizo Martin astoa zer gauza den jina!
 Burutik pisu bezain zorrotik arina,
 Bizkar gainak iduri teilaren izkina;
 Hots, hezur eta larru goseak egina!

* * *

Hirugarrenarekin merkatura zoan,
 Ezker eskuin, herrestan, soka bat lepoan;
 Hura lasterkaraziz jaunak ezingoan
 Usuxko zerabiltzan «debruak» ahoan!!

«Arri! debru kankaila, debruen alferra!»
 Besagainka diola kaskatzen bizkarra...
 Eskain liro Martinek uzker bat ederra,
 Bainan gaizoak non du behar den indarra?

Errekarat astoa betbetan erori!!!
 Bethikotz... Hemendik hats, handik... poxikeri...
 Ona baino hobea, hiru jabeeri!!
 Ondorioz utzirik hiru mila zorri!!

Gerthagarri hortarik bil irakaspena;
 Hori, jaun andreak, da bakotxaren lana;
 Orok ikasazue behar duzuen,
 Ikusiz lauetarik zoin zen astoena!...

MANDOAREN ESPANTUAK

Mando mula bat zen
 Xuria,
 Xuri bezain gizen
 Joria;
 Ikustea baitzen
 Loria;
 Hots, Jaun Ertoraren
 Mandoa!...

Xuri jori, lerden,
 Badoa,
 Janik Etxebesten
 Eta Hauzokoen
 Lastoa...

Ororen muthil
 Orotarik bil!!
 Bainan,
 Mainan,
 Phereka,
 Mereka,

Hain arthoski goxatua,
 Zen bezala, mainatua,
 Mandoak bere burua
 Zaukan,
 Ha... han,
 Sobera
 Gora!

Asto pullo beltxenari
 Xuria zen aiher,
 Eta nola?
 Mando denean ageri,
 Asto belxak bazter!
 Hor, bertzela,
 Oldar bat, bi puzker!—

Hanka zola
 Dukete behingotz eril!

—Nor niz ni?
 Ni, bai ni ?
 Jauregiko behorraren,
 Primetako lehenaren,
 Alaba!
 Donapoleon izan den
 Garañorik gaitzenaren
 Iloba!

Gauzarik ederrenak higitzen,
 Mandorik pollitenak zahartzen:
 Bere joritasuna,
 Bere lerdentasuna,
 Zituenekotz galdu,
 «Zuria» zuten saldu.
 Peloren eiheran muthil sarthu:
 Bere aitaz mula han orhoitu!

BI ASTOAK

Beraz behin,
Jaun Mattin eta Jaun Pettan:
Ez dakit nungo bi asto,
Bazoazin
Biak betan...

Mattinek zama bat lasto
Bazeraman
Lorietan:

Traka-traka, traka-traka,
Nor gira gu'ka:
Handik uzker, hortik orro,
Odola harro;
Beharri buztanak gora,
Trufa sobera.

Uliak firrindan,
Bainan urrundikan,
Baitire minbera.
Trikitrikin trikutrikun,
Petan hor ilhun:

Kakoletan bortz kintal gatz,
Bizkarrean hatz;
Buztan beharriak apha,
Belhaunez dal dal.

Uliek firrindan,
Sistaka denetan,
Badute nun bazkal.

Trikitrin, trak, trikin,
«Errak, gaixo Mattin?»
Trikutrin truk, trikun,
«Othoi, nezak, lagun?»

Mattinek, gaizo Petani
Laguntzarik ez eskaini...
Traka-traka, traka-traka,
Trufa gainerat musika:
«Zertaz duk, to, arrangura?»
Buztana bihurtuz gora,
Turrut eta zart! ahora
Egin dako *bertze hura!*

*Ibarbide'*ko errekan.
Zubirik ez,
Handik atheratzekotan,
Joan behar urez:

Pluf, plaf, eta punpalaplan!
Sekulako karmañolan,
Huna gure bi astoak,
Uli, gatz eta lastoak,
Nahas mahas igerikan,
Zoin gehiago musikan.

* * *

Orai behar dautzuet aiphatu
Azkenean zer zen hor gerthatu.
Mattini hoztu zaion odola.
Petani berriz hustu kakola,
Gatza dena urarekin urthu,
Lastoak beregain oro hartu!

Mattinen deiadarrak!
Eta haren nigarrak!
Debaldetan,
Alferretan!

Ordukotz gure Petan,
 Biderat iganikan,
 Hasia zen kopletan;
 Bazoan arin arin,
 Triki-traka, kilinklin,
 Kakola hustuekin,
 Muthurrari milikan,
 Buztana firurikan!

IGELA, IDIA BEZENBAT NAHIZ

Igela,
 Ergela,
 Tripa xabal xabala,
 Putzutik zagon,
 Idi bati beha.

Idia
 Lodia,
 Tripa jori joria,
 Janik bazka on,
 Etzen beldur meha.

Igelak idiari:
 Nola duk tripa hori?
 Idiak igelari:
 So' gizan bada niri!...

—Nahi dun zitzi?
 Re ke ke ker, kerre kroak:
 Letania Grekezkoak
 Behar tun utzi;
 Nahi dun zorro ?
 Mia putzu, mia berho,
 Gau-et-egun berdin erho,
 Ez egin orro!

Idiaren erraner,
 Igela,
 Ubela,
 Ernari baitzen laster..
 Ahotik,
 Uzkitik,

Aingira bezain ixil;
 Pokerrak
 Uzkerak
 Barnerat guziak bil...

Ba, bainan... ezinbertzea:
 Urratu zankon hertzeal

URTSOA ETA XINHOURRIA

Urri ondar haizearen hauskoaren
 Beroa:
 Andre zoro mokokari, haur ergelen
 Gogoa;
 Bainan ere pago, gaztain, haitz ederren
 Hostoa
 Ordudanik, herioko aurkituren
 Da joa!

Hixtu luze saminetan horra nun den
 Hegoa...
 Eta, nekez, begiztatuz mendi heien
 Lepoa,
 Urtsoño bat —beldur dela sarearen—
 Badoa,
 Ur hotzketa, egarriak zeren duen
 Ithoa!

Hor nunbait: Ainho ez bada, Udazubi,
 Urhats bat eta urhats bi,
 Sagar ala marrubi,
 Neguari buruz, Andere xinhourri;
 Bethi bilha, bethi kurri,
 Urerat zen erori:

Badabila,
 Erdi hila,
 Dena laster,
 Denak alfer;
 Bera ustez igerika,
 Ura, nahi-t-ez, milika...
 Ezinak ezin,
 Harenak egin!

Etxalar galgarri hartarikan zabal,
 Hegal bat eta bi hegal,
 Oraintxet arras aphil,
 Gure urtsoa jautsi —galtzen bada gal—
 Hor, edateko gal, gal, gal,
 Duelakoan ahal.

Ixil ixila,
 Abantzu hila,
 Azken oldarra
 Laster beharra,
 Ikusten du xinhaulria,
 Laguntzerat ekharria,
 Heltzen dio abarño bat
 On dakion jal bidetzat.

Hurru eta josta,
 Itzul eta kurri,
 Zenbait hezkur gero jasta,
 Ttarrapattarat Xinhaulria...
 Oi, bakearen loria!
 Ba bainan ihiztaria
 Gorderik da hurbil,
 Urtsoa nahiz hill!

Orai du menean,
 Harma begipean...
 Tiroaren pazka!
 Atx! horra nun, hatzka,
 Zango bat harturik daukan...
 ... Bi hegalez urtsoa gan!

Ihiztariari, behar zen bezala,
 Zion xinhaulria ausiki aztala!

BI ZAKURRAK

Balujan
 Bazoan
 Larrua hotz ikharan,
 Beharriak dilindan.

Bordaxarreko seme,
 Egun barur, bihar mehe,
 Sortuz geroz ez dut uste
 Hertzea duela bethe.

Eta han,
 Bidean,
 Jauregiko *Gardian*
 Joan-jin bati abian.

Gizen da hau eta hazkar,
 Salda, xitxi, saltsa ondar,
 Oilo, bildots, erbi, xingar,
 Egun oroz baitu zer har.

Balujan
Gardian;
 Usain hemen, musu han,
 Itzulika musikan...

—To, gaizoa, nun habila?
 —Jateko zerbaiten bilha.
 —Ni ederki asea nuk.
 —Neretzat ondarrrik ez duk?

—Bainan, erradak, *Balujan*,
 Zer duk hire kasko muñan,
 Irauteko etxe hortan,
 Goiz arrats uli bazketan?
 Nahi duk zer jan, zer edan,

Eta lotarik egin lan?
Haugi bada nerekilan.

—Eta uste duk hirekin,
Herbail, mehar eta zikin,
Bi mila kukusoekin,
(Zauriaren gainerat min)
Nitazkela ni horrat jin?
Oil behin, bederen behin,
Ase bat baneza egin?

—Alo, alo, jaun beldurtti,
Aski diat elhe guti
Jana, idor ala busti,
Xuxen ukaiteko bethi.

—To beraz, erranak erran,
Emadak pata, *Gardian*.

Bat barur, uzkur, herabe,
Bertzea, lotsarik gabe,
Baduketen afari bat
Jauregiri galdatzerat
    Badoazi biak
    Haizatuz uliak.

    Itzulika,
    Mitzulika,
Ikusten du *Bahjaneke*
Lepo gaina *Gardianeke*
Haragi bizi duela;
Eta dio berehala:
—Errak, lagun, zer haiz, eri?
Nork egin dauk lantto hori?
    —Nork egin
    Niri min?
Uste duk badela nehor,
Bahjan, Dik ala *Medor*,
Ni funditzeko gai denik?

Min edo zauri, ez duk hor,
Sinets nezak, bertze lanik
Lepokoarena baizik...
Hain nitek etxean maite
Nun lepotik bainaukate!

—Goraintziak etxekeoer,
Ase hadi, ago eder.
Nahiago diat, barur,
Hantxet egon oraino gaur:
Kantuz, ilhargiari so...
Hoa jauregirat preso!!

XOXOA OILAXKO

Nago zertako dioten
 Eman
 Xoxoari, xoxoaren
 Izena...

Sasi bazterrez ihesi,
 Tu, tu, tui, tui, tri hi hi,
 Trufaz ihiztariari,
 Hegaldatau den xoxoa
 Daukat ez dela zozoa.
 Gaizoa, jaun ihiztari...

Xoxo bat bizkitartean,
 Xoxo bat arrun erhoa,
 Beltz zela oihan artean,
 Utzirik hantxet berhoa,
 Nonbeit aphaindu zen behin,
 —Xuxen ez nakike nola—
 Oilaxko baten lumekin,
 Eta, oilaxko bezala,
 Sartu, brist, oilotegian
 Arrats ilhuntze irian.

Bainan biharamuneko,
 Oilar, oilanda, oilaxko
 Oro hasi direneko:
 Ku ku ru ku, ko ko ri ko,
 Ke ke re ke, ki ki ri ki...,
 Xoxoak, baitu ahantzi
 Berhoa zuela utzi,
 Dio xixtuz... hain polliki!
 Tu, tu nik, nik, nik, bai naskil!
 ... Gudua pizteko aski.
 —Nork egin du gutaz irri?
 —Tu, tu nik, nik, nik, hi hi!

—Xixtulari, mixtulari,
 Zer haiz hi?
 Ala gutarteko berri
 Duk nahi?
 Eta sist, mokoarekin,
 Eta zart, aztaparrekin.

Xoxo zozo, dohakabe,
 Berhoz berho, sasiz sasi,
 Nondik joanen haiz ihesi?
 Lumak hintuen ebatsi:
 Eder, argi, paregabe;
 Hireak ordean josi!
 Ail bilhatzeko atherbe,
 Ez haiz bi hegalen jabe.

Kantu, irriak ixildu...
 Oilarrek aztaparrekin;
 Oilaxkoek mokoekin,
 Xoxoa zute biphildu!

Nexkatoko menditarra,
 Hirirat, othoi, ez lerra.

BI GARRATOINAK

Aujame garratoina,
 Gaskoina,
 Eskuara nahiz jakin, Eta nehundik ezin,
 Zer egin?...
 Utzirik hor Baiona,
 Hain ona,
 —Phu zikhin!—
 Abiatu zen behin,
 Errobin,
 Urez ur igerika,
 Eta jin,
 Mila espantuekin,
Xopolo'ko erreka
 Bazterreraino:
Biribil jaunaren
 Eiherazainaren
 Lurpe gelaraino.
 Garratoin eskualduna
Biribil:
 Muttur, larru leguna,
 Uztaritzen dagona,
 Eiharetarik hurbil...
 Etxeko seme ona,
 Nola bil
 Eta nun
 Baitaki,
 Igande, astelegun,
 Irin bezenbat bihi,
 Bihi bezenbat irin,
 Ogi, arto, ta zahi,
 Jan ahala, zer nahi;
 Pestetan, baita lagun,
 Krasketun,
 Krisketin,
 Opil eta xitoki!

Aujame, Biribil:
 Pot eman, musu bil...
 Buhamia erdaraz,
 Eskualduna eskuaraz:
 —Bunjur,
 —Agur.
 —Ke boz bin?
 —Hirekin?
 —Nei pas ün gat!
 —Etzakiat...!?
 —Ni kan tapauk,
 —Ona diauk...
 —E tustem,
 —Ba omen,
 —De ke grata,
 De ke karta,
 —Salbu hi'ta,
 Kaka meta!!
 —Ke boz bin?
 —Bai berdin!
 —Dun, bam zen,
 —Hots, goazen,
Urtasun'en etxea,
 Ontasunez bethea...
 Gure garraitonek gaur,
 Mahats idor, arrainki,
 Gasna gogor, tripaki,
 Bonbona eta intzaur,
 Kafe beltz ala dute,
 Orotarik badute...
 Orotarik jan eta,
 Nahi berriz jastatu
 Adan, piko merlatu...
 Nau!... bainan...
 Hauxe da zalaparta!
 Nar ñau... Andere gatu
Biribilek aditu!

Eta han,
Biribilen laguna,
 Izialdurak jana,
Aujame ihesi gan,
 Bunpaka tarrapatan!!
 —Bi mila galtxagorri,
 Norat naizen ethorri!
 Banian ba beldurra,
 Gatu ala zakurra,
 Nundik duken makurra,
 Dagola hiritarra...

Gatuak ñau,
 Zakurak hau,
 Bainan, bainan *Biribil*
 Ez die oraino hill!

Jaun andereak, *Aujamettori* ehun milaka goraintzi,
 Nun ere baita, zuen beldurrez, debru gaskoina ehortzi,
 Niri bietan pot emaitekotz, sarri, bihar edo etzi,
 Beharko ditu, *Errobin* barna, bere espantuak utzi!

Banoa Uztaritzerat,
 Txopoloren laguntzerat!

ETXEA

Bixkar batean, iguzkitara, dago eskualdun etxeal!
 Hegaztei gorri, arpegi garbi, eta zabalik athea;
 Gorrian garbi: gure odola! garbian argi: bihotza!
 Athea zabal: eskalek ere aurkhi dezaten egoitza.

Eskual-Herriko bixkar batean ginen biziari sortu,
 Iguzkitara dagon etxean gintuen indarrak hartu;
 Oi, nola dugu geroztik utzi burhasoen atherbea?
 Arrotz bat dela bixkar hartako etxaldearen jabea!

Udazkenean, ihesi doha hegaztin ainhara beltza,
 Ez baitezake jasan gaixoak mendietan dugun hotza;
 Udaberrian, iguzki ona deneko berriz agertu,
 Huna nun zaukun xori ber bera ezkaratz berean sartu.

Xoriñoaren lur ohantzea negu luzean egon da:
 Ixilik, hutsik, bainan halere nehork ez du barreatu...
 Zadien itzul, ainhara horri ez ginuen zeren galda,
 Urez haindian, bertzerik ez du gau et'egun gogoratu.

Eskual-Herriko seme alabak, egin ainharak bezala:
 Bixkar hartarik, ezin bertzean, behar bazirezte jautsi,
 Orhoit arrotzak zuen etxea bildu nahiz dabilzala,
 Zuen ohantze goxotik, othoi, ez bethikotz joan ihesi!

HAUR ELHE HAURRENTZAT

BAT ETA BAT!

*Kantatzeko hala nola:
«Jeiki, jeiki, ene senbar gaiñoa».*

Bat eta bat jakizak direla bi;
Amarraina ur lasterretan garbi.
Bieri bat emotek, eta hiru;
Etxehandik moltsan badikek diru.

Bietan bi, nahi-t-ez, badituk lau;
Garizuman, xardin eta makallau.
Lauaz goiti, lehen maila baita bortz,
Pazkoz harat, beharko diagu hortz.

Biko, biko, biko berriz, horra sei,
Miko, miko, pixka, pixka baten gei;
Bethidanik, aiphatuena zazpi,
Jauregian, baditek xingar azpi.

Zazpiak Bat. Zazpi eta zortzi,
Zortzi horiek zazpiak tik ehortzi;
Bainan lauek bortzekin bederatzi,
Zortziari sor dakiola gaitzi.

Muslariak bortzekin hamarreko,
Hamarrez guk Agur Mariendako.

.....
Haurrak hea, othoitza belhauniko;
Mahumari hegalak eroriko.

AKHERRAREN...

Akherraren adarraren makhurraren
Makhurra;
Hik bahuen, nik ez nikan akherraren
Beldurra.

Ahuntzaren esnearen gozoaren
Gozoa;
Hik ez ukhan, nik banian ophor esne
Beroa.

Pittikaren ilearen legunaren
Leguna;
Xuri ta beltz, pittika bat, gu bientzat
Fortuna.

Adar kakol, usain gaixto, heian dugun
Akherra
Garruzeko ferietan aitak saldu
Beharra.

Errape luz, esne gozo, bordan zagon
Ahuntza
Amak utzi Baigorriat, egin dezan
Ezkontza.

Jauzketari, jostakina, oi pittika
Pullita;
Enetako, hiretako, gurea duk
Battitta.

AKHELARRE

Hu, hu, hu,
Hu, hu, hu,
Huntzak egin oiuhu:
Akherra hor heldu.

Armiarmo,
Kakamarlo,
Apho, bare, sathor, suge
Sagarroi, pitots, basurde;
Arrano, sai, miru, bele...
Sorgin tzarrak ez loale.

Harroka pean ganbara,
Dilindan, beltz, gau inhara;
Ilhargiaren dirdira...
Akherrak hartu kadira.

Aphoak hapa,
Sathorrek hupa,
Okhilo muskerrak tok, tok, tok;
Gerrena nun dun,
Sorginak zaldun,
Gerrenan atsoak ixtaklok!

Akher zaharra goitikan,
Atso sorginak milikan,
Gazur edan,
Pikorrek jan!

Sorgina puies, Akherra khen!
Ez duk akherrik Landibarren!
Atsoak ihes, larrez larre,
Zugaramurdin Akhelarre!

ASTOA LOREDUN

Hiriburuiar asto gazte bat
Bazoan behin peko hirirat,
Baratze lorez bazeramala
Bi xistro gaitzek jasan ahala.

Liliak eder, usaina gozo,
Jendea zagon bazterretik so;
Eta Baionan, nexkatxak, irriz,
Hurbiltzen ziren, lili bat nahiz.

Oho puttiko, zer arrakasta!
Urhezko kapa duk hire basta;
Hiretzat dituk irriak, soak,
Nexkatxek hiri beren besoak.

Taka taka tak, bazoan beraz,
Behatzaileak ezin aldaraz;
Beharriak xut hatzetan pindar,
Buztan azpitik haizeak hazkar.

Etxerakoan, espantu guti,
Urhatsa labur patarra goiti;
Gure astoak nekez derama
Ura darion ongarri zama.

Bi beharriak hits eta zabal,
Buztana zikhin, zintzilik, apha!
Hatzak herrestan... putzka badoa,
Usain, urrinduz bazter osoa.

Aha putziko, hori duk planta!
Belztu zauk belztu goizeko manta;
Jendea, khexu, ihesi zoak
Phuka tinkatuz sudur ziloak.

Pullok oraino ez bazakien
Lore pullitak norentzat diren
Eta zertako zen asto sortu,
Oraikoan du zinez usmatu.

KHUIERI KHUIAKERI

Urrian harat, hegoarekin,
Sasoinekoa sasoinean jin:
Ezkurak onthu haitz abarretan,
Khuiak ederrik artho landetan.

Petan Larrubeltz, etxeko jauna,
Ameriketan luzaz egona,
(Ikusiaren ikasia ez)
Badabila hor, landa bazterrez.

Bainan norekin othe mintzo da,
Erran-et-erran, nor du partida?
—Eso no ba bien, onbre, karako,
Karkula pa bon— eta holako.

Españolari nahas frantsesa,
Bien lotzeko, eskuara saltsa;
Urhea dir dir ahokoetan,
Yo se, yo soi-ka mintzo da Petan.

Mintzo da Petan, Petan Larrubeltz...
Khuiak ixilik; hori, gorri, beltz,
Geldi geldia, mutu eta gor,
Predikuari daudela gogor.

—Ke barbarida, khui gaizoak,
Zuen egile okher, zozoak
Nola zaituzte hoin apha! utzi,
Bare zikhinen... (perdon)... kakuntzi.

Ezkurak aldiz, onik deus gabe,
Pikor mokor hoik tronuen jabe;
Haitz handienen besoak behar
Dantzarazteko zenbeit ezkur txar.

Gauzen egile izan banintz ni,
Jakinen nuen zer den konbeni:
Khui buruak haitzen gainean,
Ezkur mokorrak sasi barnean.—

Erranik aski, bero, loale,
Abiatu zen gure tetele
Ez urrun zaukan oihan aldera,
Haitz baten pean lo egitera.

Etzan orduko, arima salbu,
Ezkur jaleen zurrunga badu;
Pantza daldaran, ahoa zabal,
Xistuarekin jozak atabal.

Bainan Petani, lo zagolarik,
Ezkurño batek, har gabetarik,
Jauzian jautsiz, xuxen xuxena,
Sistatu zion sudur gizena.

Larrubeltz khexu, demonioka,
Sudur puntari thorra, thorrika,
Ai, ei, ai... Bo, bo, min guti duke;
Eskolatu da behingotz, merke.

He, he, he, Petan, khuiak han ezar,
Ezkur koxkorak berho pean sar?
Hire muthurra khuiak jo balu,
Izanen hintzan, hi, khui buru.

ULIA ETA XINHURRIA

Uli, ulibeltz, ulitz,
(Erle hoinbertze balitz?)
Habe, leizor, leizafin,
Ausart, ohoin, gaixtagin,
Deus onik nehun ezin.

Hots, tantiruri,
Elgar iduri,
Uliak uli.

Holakoetarik bat,
Airos iguzkitarat,
Ber bera soinulari,
Eta bera dantzari,
Bi hegalez firrindan,
Orai hemen, gero han...
—Eskasa gantzan?
Dunana jan zan!—
Hari zer dantzan.

Hor andere Xinhaurri,
Loth, har, bil eta kurri,
Lasterka bazabilan,
Negu aintzin, dena lan.
Zerbait duenez galdu,
Ulia zaio heldu,
Kakazu hori,
Xinhaurriari
Elhe txarkari.

Itzul mitzul, erran no?
Zer dun eskas oraino?
Zikoitz mikoitz herresta,
Noiz xinhaurrien pesta?
Ai, ei, hoinbertze behar
Eta hoin txar, hoin mehar.

Pot bat edo bi
Sist edozoini,
Asea nun ni.

Pot eman ez hi bizi?
Mando batekin auzi,
Asto gainerat jauzi;
Buztana latzek hezi;
Hau sista, zera jasta...
Hori dun hire pesta?
Egun on, maite,
Balia zaite
Hotzak jin arte.

ASTOA ETA OTSOA

Benttetan arnoketa zabilan Astoko,
Bizkarrean zahagi, lephotik xahako;
Hatzak treberik eta buru nola kasko.
Hori jakina dago barrandan Otsoko.

Gau batez gerthaturik biak begiz begi,
Hasi ziren elheka, gezurra zilhegi.

Otsokok Astokori: gau on, jaun astoa;
Astokok Otsokori: to, gau on, otsoa;

—Zer daramak hoin berant eta norat hoa?
—Zahagian hiretzat txakolin gozoa.

—Otsoen jinkoak hu ni ganat ekharri;
Goseak hila nagok, ez hala egarri,
Gaurko badiat hitan: buru ta beharri,
Zerekin tripa bethe, nun bil osagarri.

—Lan hori goizalderat, onez, utz baheza?
Hor hurbil Salbatore baitugu eliza,
Hil gabe, nahi nitek entzun azken meza;
Gero jabalduko duk hobeki janiza.

Otsokok Astokori: baduk ene baia;
Astokok Otsokori: milesker, anaia.

Beraz Salbatorera ziren biak igan.
Astoa baitzen sartu bakharririk elizan,
Ostiko batez zuen athea hetsi han
Otsoak nigar eta barur egin zezan.

—Asto tzar mukuzua, musikan badakik;
Hire gezurrak oro alderat aithorzkik;
Berriz, gau beltzarekin, aurkitzen bahut nik,
Mezaren entzuteko ez dukek baimenik.

AXERIA ETA OILARRA

Orarretik
Bardotzeraino
Bada oraino
Bazter galdurik.

Errekan arrain,
Larretan herbi,
Hamar, hamabi
Axerien gain.

Ez naiz, ez, gero
Ur-oihan-zainez,
(Jaun Kargudenez)
Mintzatu gogo...

Hots, axeri bat
Bidaxundarra,
Gaskoin zaharra,
Jin zen biderat.

Eta bidetik,
Sabelean hotz,
Begiak zorrotz,
Ttapa ttapa tik!

Horra hor nun den
Axeri hori
Oilar bañori
Bristez ohartzen.

Ez da sorhaio;
Hau matrikula,
Hura karkula,
Hurbiltzen zaio.

Janik bihi on,
Oraartarra,
Gure oilarra
Goraxko zagon.

—Oilar maitea,
Ez dakik gerla
Fini dugula?
Biba bakea!

Jauts hadi bertan
Gaiten besarka
Haugi hegalka,
Bi pot nik eman.

—Ze, Bakea guk?
Axeri gaixo,
Pottak zoin goxo!
Ago, heldu nuk.

To, berri onez
Dathotzik segur
Hantxe bi zahur;
Hi... Hala denez?

—Baia bi zakhur?
(Gogoa ilhun,
Gosea lagun),
Banoak... Agur.

SAGUEN BILZARREA

Jaun Goikoak berak daki
Gazte, zahar, handi, ttiki,
Zonbat sagu duen hilik
Etxean dugun Mininik.

Xokhoz xokho, harat hunat,
Nun dukeen ohointto bat
Gatu hauta badabila,
Erne, bainan zoin ixila.

Dirauten sagu bakharrak
Dira izigarri txarrak;
Alabainan jana xuhur:
Bethi mehe, usu barur.

Otsaileko gau batzuez
Jaun Minini, gatu legez,
Kantuz bazoan auzorat,
Lagun gisa... lagungorat.

Saguen pesta orduan!
Zer jauziak selhauruan!
Beldurrik ez, bada gauza;
Ai, hunek iraun baleza.

Otsail bibitan gatuak,
Bakean ere saguak;
Hauiek beraz elgarrekin
Biltzarre bat zuten egin.

Predikari: *Toño Xabar*
Eta *Geazane Xingar*;
Bat arra, bertzea eme,
Biak errotik buhame.

Elhez Minini zuten jo
Larrutu, xehatu, eho;
Gatu debruak, duble ban,
Beharko dik amor eman!

Toñok errana nundik has
Guziak bat zauden arras:
Gatuari behar sarri
Joare klaska bat ezarri.

Elheak errex, lanak ez.
Hea sagurik bazenez,
Kide gazte ala zahar,
Joare berria nork ezar.

Hau eri, hura loale,
Amaño bat ume hazle,
Hunek haxe, harek hura,
Hots, nehor ezin mentura;

Zertako ni eta ez hi?
Bat ez abiatu nahi.
Hor agertu zen Minini.
Krik, krak biltzarrea fini.

ESKUARA

Hala nola: «Anderia, gora zirate leibuan»

Iratzea mertxikaz bethe jarriko,
Zezen beltza zazpi xahalez erdiko.
Labettoa elhur xuriz gorrituko,
Eskualdunek Eskuara dute galduko.

Ur gainean ezarri dute zubia,
Hartan erein ogiko hazi garbia,
Han jin arte irin ophilño xuria,
Eskuarak ez, ez du galduko mihia.

SUGEA ETA GANIX

Gorhaila den,
Muskerra den,
Sugearen
    Umea
    Sugea.

Hotz denean,
Atherbean,
Lur barnean,
    Ohea
    Gordea.

Kurubilko,
Koropilo,
Hotza deno,
    Erdi lo
    Baitago.

Bainan behin,
Suge bat jin
Nik ez jakin
    Zer bidez;
    Goiz batez...

Bezperan eta gauaz harizan elhurrak
Estalgi xuri pean zauzkala bazterrak.

Horma makhil,
Ezin dabil,
Behar du hil...
    Ganix han
    Iragan.

Jostagura,
Sukaldera,
Suge hura
    Dilindan
    Ereman.

Elhurra dantzan eta hixtuz haize hotza,
Supazterreko garrak phizten du bihotza.

Sugeari
Suak dagi
Larru garbi,
Hats, indar,
Funts... oldar.

—Ganix, kasu,
Sugeak, su,
Egin hixtu
Dela khexu.
Buztanak itzuli,
Errainek mitzuli,
Esker onez lili,
Eztena dauk jali.

—Debrien figura,
Zer duk arrangura?

Ganixek oraikoan
Gerrenaz errekitu;
Gaixtagina du, joan,
Sekulakotz kalitu.

Sugea suge;
Laguntza gabe
Utzirik, hobe.

HARTZA ETA BI KASKOINAK

Urtharril mina zela, bi kaskoin ihizin,
Elhurrez elhur, nekez, mendian zoazin;
Bepetan eta hurbil hartz bat zankoten jin.
Ihiztariek tiroka... galtzetan egin!

Jauzian hau igan zen haitz baten gainerat,
Bertzea zanpez datza gogor nola hil bat.
Eztiaren usainik etzuela daukat
Usnan egonik hartza joan baitzen han harat.

Ez emanik hartzari behar zen tiroa,
Ikhara daldaretan, lanhotsu gogoa,
Emekiño jausten da zuhaitz gainekoa
Eta etzanik dagon haren gana doa.

—Heit lagun, bizi haiza? Bai, diat atsegin
Osorik hi oraino ikustearekin;
Bainan usna musnaka hartzak dauk hitz egin?
Hoin ixilka zer zion nahi nitek jakin.

—Huna zer dautan erran hartzak beharrira:
«Gizon, adiskidetan bi mota badira,
Makhil geitzat haltzari nagusi mizpira,
Beldurti txar batekin ez jin ihizira».

ANDRENO BATEN OTHOITZA

Andreño bat hari zen
Nigarrez, nigarrez,
Gizonttoa txar baitzen
Sukharrez, sukharrez.

Bi begiek ithurri,
Hipaka, zotinka,
Etsiturik, bihurri,
Zainak ezin dauzka.

—Nola dutan maitea?
Ez galda, ez galda,
Ai, ni dohakabea!
Hilen da, hilen da.

Oi, senharretik berex,
Zer dezaket egin?
Bai, hiltzea zaut errex,
Hobe dut hil nadin!

Hel zakizkit, prest nago,
Heriotze ona;
Lur huntan, gehiago,
Utz ene laguna.

Othoitz minari xuxen,
Soin mamirik gabe,
Herio jauna jin zen,
Dailuaren jabe.

Nor dut hartu beharra,
—Idorki da mintzo—
Zuhaur ala senharra?
Zer zinion atzo?

Gure andrea zanpez
Mutu gelditu zen,
Ezinaren ezinez,
Gogor zura bezen.

Bere baitharaturik,
Noizpeit zinez hari,
Erran zion, gurturik,
Herio Hotzari:

—Noren duzun beharra
Nork duken lehia?
Hor dut ene senharra
Arrunt hil nahia!

AMIAMOKOREN BALENTRIA

Gorapenean,
Oren onean
Sorturikako
Amiamoko:
Dena zangar
Luze, mehar,
Dena lepho
Eta moko...

Hots, Amiamoko jauna,
Xitan utzirik laguna,
Ur bazterrez bazabilan
Bere bi makhilekilan.

Urak eder eta garbi,
Harea zolan ageri.

Arrainak goizik alhari,
Har, ulitx edo xixari,
Nun ez duketen janhari.
Oi, ni banintz arraintzari!

Hegi hegian,
Hor, agerian,
Xipak lorian;

Ur mehez mehe,
Garbi den hare
Xarboek bere;
Osina goiti
Kabozak jeiki;
Tropan ibilki...

Bainan brist! Zerk egin du brist:
Zilhar izpi, zilhar ximist?

Amarrain bat izipera
Harroka zilo batera

Joan da ihesi,
Baitu ikusi
Amiamoko
Zela hurbilsko.

Zangar luz geldirik zagon
Eta bere baithan zion:

Zer balio dik
Hari klask, hau klik,
Asean ase,
Goserik gabe
Jaten has hadin?
Gosetu arte,
Pausa duk hobe;
Dugun lo egin.

Moko hura hegalpean,
Lokhartu zen han berean.

Oi, ametsaren ederra!
Arrainez bazen leherra:

Bai aingira,
Bira, bira;
Txipa, xarbo,
Lerro, lerro;
Izokinxo,
Goxo, goxo;
Bai kaboza,
Goza, goza;
Bai amarrain,
Oi, zer dohain!

Ametsaren ederraren
Ederrez,
Papoaren, hustu arren,
Beharrez,
Airatu zitzaion loa.
Kanporaturik moko,
Lepho luz, kaxko laburra
Hasten zauku: purra, purra...

Helmenean,
Mahainean,
Ez lutsorik,
Ez lolorik...

Urak eder, urak argi,
Ur berak arrainez garbi;
Nehundik bat ez ageri...
Ametsetarik bazkari!

Zoalarik ohantzerat,
Xitan zen emea ganat,
Mokoluzek —Hau badinat!—
Beretu zuen... bare bat!

ARTZAINAREN ARRAINTZA

Pelo zagon artzain;
Aita zuen Argain;
Beraz Argain Pelo,
Lelo, leri, lelo.

Arthaldea bere,
Zorrik ez batere:
Ardiekin marro,
Laguntzat: Nabarro.

Harri batez mahain,
Bost erhiak zartain,
Gasnarekin talo,
Ongi zoan Pelo.

Pago trunkoz ohe,
Zer ditake hobe?
Pelok egiten lo,
Lelo, leri, lelo.

Bainan bethi lelo...
Noizpeit... aski talo;
Gerthatu Bidarrain,
Eta, nahiz arrain.

Xipa, xarbo, lolo,
Edo..., gure Pelo
Hasi zen arrainka,
Sakekin miaka.

Urean zelarik,
Uste gabetarik,
Gizon ez bada jaun,
Hor jin kaxketadun.

Emozkik bi talo!
Ja... Egon zen Pelo
Ezin erran hitzik,
Eman gabe pitsik.

* * *

Kaxketadunen on
Jakin badu nehok,
Han, Donapaleon,
Jakin zuen Pelok.

Geroztik baitaki,
Behingotz ba, naski,
Bidarrain ez dela
Egurgin bezala:

Arrainkia behar?
Urean sar,
Uretik har.

LEHOINA ETA ZIMINOAK

Hertzeak hutsik eta buruan ere min,
Lehoin bat jauregitik athera zen behin,
—Ginharrian erraki, gizenetik urin—
Moldez behar zuela bazkari bat egin.

Errege handienek hoi dute gaixtoa,
Baitire nola baita Peloren astoa;
Hunek, oloa nahiz, jaten du lastoa,
Heiek dukete berdín ogitzat arthoa.

Horra gure lehoina so eskuin, so ezker,
Usna hemen, usna han, orotarat laster,
Artetan hari dela orroaz bazterrer..
Bainan soak, lasterrak, ikhertzeak alfer.

Erregeren deiari abreak oro gor;
Hartz, azeri, basurde, otso, basa behor,
Gorde dira guziak, haundi eta kozkor..
Lehoina, barur minez, gelditu baitzen hor.

Noizpeit, urhatsa labur, hatsa laburrago,
Khaldarekin ezinez iraun gehiago,
Ur handira jautsi zen, etzela hil gogo
Bederen edan gabe duphatra bat trago.

* * *

Oi, bepetan lehoinak erauntsi orroa!
Haren bizkar gaineko biloen harroa!
Hantxet ikusia du zimino lerroa;
Jadanik hasi zaio goxatzen zorroa.

Zimino beltzez bazen andana pullita,
Mainhatzen hari batzu, bertzeak josteta;
Lehoinak bere baithan: hau duk jaki keta!
Neure aseak badik orai zerk axita.

Ai, ei, lehoin gaizoa gelditu zen behin
Hertzeak gurgurika, buruan bethi min;
Ziminoek, orroa entzutearekin,
Zuhaitz gorenatarat jo baitzuten arin.

Handik orai musikari,
Irri karkailetan hari,
Abarrez abar, dena jestu tzar,
Errege jaunari.

Hunek duela ithurri,
Harek ophil egin berri,
Batek zirriztan, bertzeak tiroz,
Ahorat igorri!

* * *

Gaitzitua lehoina, berea golkoan,
Zaparta, zarrapoka, zen heinbat harizan,
Dena sarraski gero, hila zelakoan,
Heldarra zariola, zanpala punp etzan.
Eta zikhintsu txarrek gezurra sinhetsi!
Hila dutela behar larrutu, ehortzi,
Huna nun diren airos haitzetarik jautsi.
Hila zelako harek hurbiltzerat utzi.

Ziminoak josta gura,
Lehoin zenak hil itxura;
Huni, pasoka, doblez jokoa
Jin zaion eskura.

Jokoarekin Hordago!
Hila, xutik, bizi gogo!
Ziminoena oraikoan duk
Bethikotz akhabo.

Aztaparretan hauk itho,
 Buztanarekin hoik eho,
 Saltsa gorrian lehoinak jan tik
 Ziminoak oro.

NEGUTIK UDARAT

Xirula,
 Xiruli,
 Sagarren puntan mihula,
 Sagarren pean mihuli,
 Xiru liru la,
 Xiru liru li.

Xiruli,
 Xirula,
 Negu bethean mihuri,
 Xoxoek huntzan uztaila
 Xiru liru li,
 Xiru liru la.

Xirula,
 Xiruli,
 Gaztenondoen muskila
 Iguzki joan izerdi.
 Xiru liru la,
 Xiru liru li.

Xiruli,
 Xirula,
 Nik baratzean marrubi,
 Hosto pean karakoila;
 Xiru liru li,
 Xiru liru la.

Xirula,
 Xiruli,
 Khen iraka, surat olha,
 Garbi, zorhi dukek goi.
 Xiru liru la,
 Xiru liru li.

Xiruli,
Xirula,
Marrubia larru gorri,
Soinean eder xingola.
Xiru liru li,
Xiru liru la.

Xirula,
Xiruli,
Arin emazkik, puttila,
Jauzi bat eta jauzi bi.
Xiru liru la,
Xiru liru li.

Xiruli,
Xirula,
Zinta gorri, galtza xuri,
Beirazak aiten odola.
Xiru liru li,
Xiru liru la.

Xirula,
Xiruli,
Neguak bihotz ahula,
Iguzkirat ager hadi.
Xiru liru la,
Xiru liru li.

Xiruli,
Xirula,
Emanen daiat, Panpili,
Ttunttunarekin xirula.
Xiru liru li,
Xiru liru la.

PETIRISANTSÉN KANTUA

Hala nola: «Etxolan baditut bi manta»

Etxeko seme nintzan jeiki,
Dote gaitza nuen hunki;
Dotea daut ba, garbiki,
Trai tra lera lai leri,
Dotea daut ba, garbiki,
Debru zaharrak eremaki.

Lehenik, gatu bat bainaukan,
Lo zagona selhauruan,
Berak beharko krakadan,
Trai tra lera lai leran,
Berak beharko krakakadan,
Bi saguek dute dena jan.

Gero, xakur hauta: Xuriko,
Hezia, prest ihiziko,
Herbi batek deraut itho,
Trai tra lera lai lero,
Herbi batek deraut itho,
Beleri saldu eta kito.

Neure astoa bizkar hertsia,
Hauzoko sorhorat jautsi,
Ez nion khereta hetsi,
Trai tra lera lai leri,
Ez nion khereta hetsi,
Jandarmek dautatet ebatsi.

Gatu, zakur, astorik gabe,
Kukusoen nago jabe;
Soinean bi galtza pare,
Trai tra lera lai lare,
Soinean bi galtza pare,
Txarrena hobez ahalge.

Laur ardit nintuen sakelan,
Ezarri ditut arrandan;
Intresa topa dezadan,
Trai tra lera lai lera,
Intresa topa dezadan,
Sekuloron santa sekulan!

BOZ-OIHU, DEIADAR, NIGAR

PIARREX LABORARIA

Airea: Lurraren pean sar nindaiteke.

Eskual Herriko jaun gazte batek
laguntza bat daut galdatu,
nunbeit edozoin hiritan nahi
delakotz plazatu,
etxean akitasun gaxtorik
aski duela pairatu...
Arrapostutzat bertsuño batzu
horri baitazkot moldatu,
bertze zenbeiti, oren berean,
nahi ninduzke kantatu.

Primaderak eder heldu dituk
eskualdun herrietara:
oihan, mendi, zelai bazterrak
oro xoragarri bixtara;
lilieki irriz, xorieki kantuz
eskerrak bihurtzen zerura...
Beraz Piarrex laboraria,
zer zauk hiri jin burura,
eskualdun haurra, nola zauk jausten
nigarra begietara?

Dударик gabe noizpeit entzun duk
hiritar lagun gaixtoa:
irri faltsu batekin erran dauk
harrek: «muthiko tontoa,
zertako lurrarekin borrokan
har izerditan ithoa?...
lurretik aberats sinesteko
behar dik izan zozoa,
haugi gurekin, hirian dukek
hiretzat bizi gozoa».

Urguluntzi baten gatik aitamak
ez ahal tuk utziko!
Zahartuz geroz, hi gabe Piarrex
nola dira biziko?
Etxetik urrunduz ihesi bihotza
diotek hautsiko!
—Hik hilarazi burhasoak
auzoak ditik ehortziko...
Zer bihotz mina seme batentzat
eternitate guziko!

Etzakala sinets hirietan
direla gauza ederrak;
ez deus ederragorik ez duk
nola sort herriko bazterrak,
nola beren usain gozoeekin
lozez estali beharrak...
Behazak bada zer lezaken
hiriko jaunxikilen indarrak
langilerik ez izanez alfer
gelditzen balire lurrak!

Iguzkiak erakitzen duen
jusa mahats golkoetan
behar diagu maiz edan
ukaitekotz odoliki zainetan;
Agorrilan, urhe disdiran
dagon ogia zelaietan
guretzat hik bildu behar duk
xeha dezaten eiharetan...
mahats ogirik ez duk ez sortzen
hiriko jauregietan!

Urthe bakar bat laboraria
geldi baledi lanetik,
asun laphar gaixtoak kanpo
zer altxa litake lurretik?
—Orro gaitzak orduan entzun

litazkek hirien barnetik...
Erhoturikan, hilak iduri
heldu hobien zolatik,
batak bertzea jan lezakeie
jendek gosearen gatik!!

Errainzkik beraz, laboraria,
hire lurra artharekin,
alhorretan egin lanak ez dauk
bihotzean emanen min.
Xutik ago, zeruari so,
besoetz azkar, gogoz arin,
ongarria hedazak airoski,
beldur ez har phildak zikin,
hiriko jaun andren janaria
duk ongarririk behar jin.

Eskual Herrian primadera bai
bethi jinen duk ederra,
buru zoro kolpe batean,
hirirat ez hadila lerra...
Mendiaren hegaletan, soizak
nola bizi den epherra,
soizak phentzeko loren gainean
erlea dagon alferra;
Othoi, Piarrex, ez utz ariman
sartzerat lurraren herra.

Eta orai, zeruko Jaun ona,
zuri dautzut galdegiten
—Amentzat haurren amodioa
zuk duzulakotz egiten—
eskualdun seme, lur langileak
bethi xuxen ibil diton,
beren ama, zuk eman lurra,
bihotzez maite dezaten,
hola eginez ez ahanzteko
zeru hortarat igaiten...!!

LABORARIA! LABORARIA!

Laboraria! Laboraria!
hiriak zauzkik ederrak?
Ederrik nehon deus ez duk nola
gure herriko bazterrak,
Nola usain on gozonenekin
lozez estali belharrak.
Behazak bada zerbeit lezaken
hiriko jaunen indarrak,
Langilerik ez izanez alfer
gelditzen balire lurra!!

Ekhi beroak gorritzen duen
ura mahats golkoetan
Behar diagu edan odolik
atxikitze kotz zainetan;
Et'agorrilaz urhe distiran
den ogia zelhaietan,
guretzat bildu behar duk xeha
dezaukuten eiharetan,
Mahats ogirik ez baita sortzen
hiriko jauregietan.

Urthe bakhar bat laboraria
geldi baledi lanetik,
Asun beltz, othe, laphar, horra zer
jaio litaken lurretik!
Orduan orro gaitzak lituzkek
entzun hirien barnetik...
Erhoturikan, hilak iduri
heldu hobien zolatik,
Jan lezakeie batak bertzea
jendek gosearen gatik.

Errainzik beraz, laboraria,
 hire lurak artharekin.
 Pentzetan egin lanak ez dauk, ez,
 bihotzean emanen min.
 Hor xutik ago, zeruari so,
 besoz azkar, gogoz arin;
 Ongarria're hedazak nasai;
 beldur ez har phildak zikin.
 Xapeldun hoi en hazkurri dena
 duk ongarritik behar jin!

Eskual-herrian primadera bai
 bethi jinen duk ederra!
 Burzoraturik hiri-alderat
 ez hadila othoi lerra.
 Mendi gorenen maldetan soizak
 nola bizi den epherra,
 Hea baratze loren gainean
 erlea dagon alferra!
 Laboraria! Utz hiritarrer
 guretzat daukaten herra!

Bainan ondoan oraino berriz ontu zituen Oxobik eta xuxendu lebenagoko hamar bertsuak. Hemen doatzila irakurlek ikus dezaten nola berritzen zituen bere neurthitz xabarrak.

Eskual-herriko jaun gazte batek
 laguntza bat daut galdatu,
 Edozoin moldez nonbait hirian
 nahi delakotz plazatu,
 Etxean omen akhiturikan
 aski duela pairatu.
 Arrapostutzat bertsuño batzu
 horri baitazkot moldatu,
 Bertze zonbaiti, oren berean,
 nahi nintuzke kantatu.

Udaberriak eder heldu tuk
 eskualdun herrietara:
 Oihan-mendiak, zelhai bazterrak
 zoin xoragarri bixtara!
 Liliak irriz, xoriak kantuz,
 esker bihurtzen zerura...
 Beraz, Piarrex laboraria,
 zer zaik hiri jin burura?
 Eskualdun haurra, ez zaika jausten
 nigarra begietara?

Dudarik gabe noizbait entzuk duk
 hiritar lagun gaixtoa.
 Irri aditu faltsu batekin
 erran dauk: «Gaixo tontoa,
 Zertako bada lurrari buruz
 ar izerditan ithoa?
 Hortik aberats sinestekotzat
 behar dik izan zozoa.
 Haugi gurekin, hirian dukek
 hiretzat bizi gozoa!»

Urgulu zoro ez ahal dituk
 hire aitamak utziko?
 Zahartuz geroz, hi gabe, haurra,
 nola dituk ba biziko?
 Ihesi joanez hire aitari
 bihotza diok hautsiko.
 Hik hil-arazi burhaso onak
 auzo batek ehortziko.
 Zer bihotz-mina seme batentzat
 eternitate guziko.

Ez othoi sinets hirian xoilki
 direla gauza ederrak!
 Ez duk deus ere ederragorik
 nola sort-herri bazterrak,
 Beren usain on gozoekilan

lorez estali zelhaiak...
 Beha zak bada zer lezakeien
 hiritarxkilen indarrak,
 Langile faltan alfer eta lo
 gelditzen balire lurrak?

 Iguzki-suak ontu jus hura
 mahats pikor molkoetan,
 Behar diagu ardura edan
 odolik izaitekotan.
 Berdin udetan, urhe distiran
 den ogia zelhaietan
 Hik guretako bildu behar duk
 xeha dezaten errotan...
 Mahats-ogirik ez duk ez sortzen
 hiriko jauregietan.

 Urthe bakhar bat eogn baledi
 laboraria lanetik,
 Asunez kanpo, lapharrez kanpo,
 zer bil litake lurretik?
 Orro handiak entzun litazkek
 hiri-murruen barnetik,
 Erhoturikan, hilak iduri,
 heldu hobien zolatik:
 Batak bertzea jan lezakeie
 jendek gosearen gatik.

 Erainzkik, beraz, laboraria,
 hire lurrak artharekin:
 Alhorretako lanak ez derauk
 bihotzean emanen min.
 Bai, xutik ago, zeruari so,
 besoz azkar, gogoz arin:
 Emak lanari, emak airoski:
 beldur ez har phildak zikin.
 Jaun-andrexxkilen janhari hauta
 duk ongarritik behar jin!

Eskual-herrian uda berria
 bethi jinen duk ederra:
 Burzoroaldi itsu batean
 hirirat othoi ez lerra...
 Soizak mendiko belharretarik
 nola bizi den epherra...
 Soizak phentzeko loren gainean
 erlea dagon alferra...
 Othoi, Piarrex, ez utz ariman
 sartzerat lurraren herra.

 Azken oihua, zeruko Jauna,
 zuri derautzut egiten,
 Amentzat haurren amodioa
 zuk duzulakotz emaiten.
 Eskualdun seme, lur-langileak
 bethi xuxen ibil diten;
 Bai, beren ama, zuk eman lurra
 bihotzez maitha dezaten,
 Hola eginez ez ahanzteko
 zeru hortarat igaiten.

AMA!

Airea: Ortziraletan duzu Garruzen merkatu!

Maitatua sobera nintzelarik haurra,
ez nakien nik zer zen amaren beharra;
bortu batean orai naiz bakar bakarra,
hartaz orhoit' orduko heldu zaut nigarra.

Hegalñoak azkartzen sendituz geroztik,
baitoazi xoriak ohantze gozotik,
halaber joan ninduzun amaren altzotik...
ahantzia bainute herrian engoitik!

Bainan ama gaixoak ez nu ez ahantzi:
maiz daut Eskual Herritik igortzen goraintzi:
hautsi nion bihotza, nuenean utzi;
neretzat baizik ez da halere han bizi.

Bero daukat nik ere bihotzean garra,
Jinkoak piztu zauntan eskualdun pindarra!!
ama baitut oraino minetan indarra,
ama, gau ilhunean, argidun izarra!!!

Nere bortu gainetan baniz enoatzen,
gaizkirat balinbazaut bihotza lerratzen,
zure begi garbiez, ama, naiz orhoitzen,
eta lanari gero kuraiekin lotzen!

Oi maiz ametsetarik izan dut gogoan
goxoki nindagola lehen ohakoan,
aingueruer begira, ganbera xokoan,
eta, zu hantxet irriz, ama, ner'ondoan!

Frangotan huts ohiez orhoitzen ere niz...
ama, gazte denbora berriz haste balitz!
nigar egin-arazi dautzut anhitz aldiz,
nigarrak niri zauzkit jauzten orai borthitz!

Aspaldi du naizela sor-etxetik joana,
hamargarren urthea hurbil iragana:
noiz othe naiz hemendik jinen zure gana,
ama, saristatzerat zor dautzutan lana?

Untziak noiz nu berriz horrat ere manen?
etxerako bidexka noiz dut nik iganen?
eta zutarik, ama, musu bat ukanen?
oi! ba laster dautazu agian emanen!

* * *

Aho batek eztiki diolarik: Ama!
hitz goxo bakar horrek mundu bat derama...,
ama baino hoberik zer ditake asma?
haren maithatzen beraz gaiten oro thema.

Eskualduna, 1911ko apirilaren 7an

XORI PAPO-GORRIA

Airea: Mendian zoin den eder

Legun ta xuri daude eskualdun bazterrak,
gau batez oro dauzku beretu elhurrak;
teilatu hegietan, hormaren nigarrak
ezin urthuz dagozi, hain dire gogorrak...

Goizik jarria nintzen supazter xokoan,
nere gorphutz guzia gozoki beroan,
noiz ere entzun baitut tok tok tok leihoan...
papo gorriño bat zen bakarrik kanpoan!

Ixil-ixila zagon, ikharan gaixoa,
goseturik, doi-doia jasanez aroa...
Ikusi nuenean zabaltzen leihoa,
atseginez harrotu daut bere papoa!

Ideki dutaneko, xoria zaut sartu,
bera, beldurrik gabe, suari ohartu:
hantxe, garrari hurbil, odola hazkartu,
gero nik purruxkatu ogi dena hartu!

Golkoa betherik da hegaldaka hasten,
itzul airosak dauzkit airean egiten,
azkenean etzauta bururat igaiten
eta handik kantu bat lorian emaiten!!...

Azken eskerrak zauztan gaixtoak bihurtzen,
jadanikan oihanaz orroitua baitzen...
Ikusi dutanean kanporat airatzen,
iguzki ephel hits bat ari zen agertzen!

Habil, papo-gorria, habil oihanerat,
Jinkoak eman daukan herri zabalerat...
Gutarik joan direnak ihesi galtzerat,
hola itzul balite laster sor-etxerat!!

Geroztik, iguzkia jeikitzen denean,
mertxik ondo zahar bait baitut baratzean,
xori bat, pausaturik abar gorenean,
maiz hor kantuz ari zaut boz ederrenean.

Mertxikaren gainerat heldu den xoria,
buruan daukat dela lehengo eria;
gogotik eman nazkon sua, janaria,
berriz kantuz eskaintzen daut bere saria!...

Adixkideak, egun galde bat orori:
herrian elhur hotza zaukunean ari,
zuen leihoak idek papo-gorriari,
xori bakarra dugu neguan kantari!!

AGUR AMERIKETAKO ESKUALDUNERI

Airea: Tiki tikittik aítak et'amak

Nork erranen daut Eskualdun orok
 zer odol dugun zainetan,
 Guziek zerek egiten daukun
 «pil pil» noizbeit bihotzetan,
 egun ederrez bagaudelarik
 ardi zain mendi gainetan,
 edo barnean, suari beha,
 negu gau ilhun hotzetan!...

Gutan nork ez du maiz edo behin
 nahi borthitz bat senditu,
 itsaso handik heldu oihua
 duelarikan aditu...?
 —Herrian segur etxerik ez da
 xutik oraino gelditu,
 nundik ez denik haur bat bederen
 Amerikano jalgitu!

* * *

Ikusi ditut lagun maiteak
 Ameriketarat joaiten;
 nigarrez, baina beldurrik gabe
 itsas-untzirat igaiten.
 Oi egun hetan bihotzak ixil
 zoin nekez ziren egoiten!
 Ama gaixoeak nola zituzten
 ondar musuak emaiten!!

Amen bihotzak argira zabal
 orduan ikus bagintza,
 ez ginezake guhaurek sinets
 jasaiten duten min gaitza;

bethi geroztik heien gogoak
 airez hurrekin dabilta...
 lagun ohiak, zuen aldetik
 atxik azkar ezagutza!

Etxean utzi ditutzuener
 artetan igor berriak;
 ez lotsa lanak baditu ere
 gogortu zuen erhiak;
 ama xaharrek maite dituzte
 letretan hitzak larriak,
 berek dakiten eskuara garbiz
 direnean ezarriak!

* * *

Eskualdun haurrak, Ameriketan
 erromes zinezten sartu,
 baina lanetik zirezte laster
 gizon fierrak agertu!
 Eskual Herri bat lur arrotzetan
 horra non den orai sortu,
 zuen bidea horra non duten
 bertze jendek nahi hartu.

Erroak barna sartuz geroztik
 haitza bere hartan behar,
 zabal eta xut handitzekotan
 luzaz beira dezan indar:
 adixkideak, etxean ukan
 irakaspén zuzenak har,
 makurrik gabe hor ibiltzekotz
 egun bezain ontsa bihar!

... Gu berexteko zerbeit direa
 itsaso, leihor, ibaiak?
 Anaitasuna nondik dezake
 galaraz itsas handiak??

Ez... Eskualdunak, eskualdun gauden
 guziz elgar atxikiak,
 Frantzian orduz nola baikinen,
 Ameriketan anaiak!

Goraki beraz nahi dut erran:
 agur, agur, Eskualdunak,
 dantzari lerdan, airos kantari,
 nik ezin ahantz lagunak!
 Oi nahiago zinuzkete ba
 haurriden musu legunak...
 bainan gogotik onhar-zkitzue
 nere bertsu bihotzdunak!

Eskualduna, 1991ko agorrilaren 25ean

KANTAZAK, OTTIA!

Airea: Oilarra kukuruka

Bazterretan ilhuna delarik hedatzen,
 Etxeko supazterra denean argitzen,
 Hantxe bere kantuer ottia da lotzen,
 Soseguz dituela jendeak bethetzen...

—Oi kantazak, ottia, supazter xokoan!
 Atsegin zer bat dautak emaiten gogoan;
 asko dabiltzalarik ihesi kanpoan,
 etxeko seme hago sugaien ondoan!

... Idiek deramate herrestan goldea,
 Haziarentzat xuxen idekiz bidea;
 Egun oroz han dute, han, adixdidea:
 Ottia kantuz ari lurrean gordea...

Alhor-xiloetarik kantazak, ottia!
 Hirira nahi bada joan laboraria;
 Nigarretan eginez koplak ezitia,
 Zer litaken errakok lurraren zauria...

... Nola Kalifornian artzain eskualdunak,
 Halaber Argentinan lexero lagunak
 Iragaiten ditu ba gostuan egunak
 Entzunez ottiaren kantu bihotzdunak.

—Kantazak horgo mendi, bortu ta pentzetan;
 Herriaz Eskualdunen mintzo haizenetan,
 Sor-etxea diotek lotzen gogoetan,
 Burhasoen orhoitza pizten bihotzetan!

Hots, ottia, kantazak, ez dadila ixil,
 Hitarik dugun ikas nola guhaur ibil!
 Ez gelditurik ere sor xokoer hurbil,
 Harat behar deneko gaiten guziak bil!

Eskualduna, 1911ko buruilaren lehenean

OIHARZUNAK MENDIAN ZER DION

Airea: Sor lekua utziñ geroz

Bizia niri baitautan
ezin jasanezko zama,
Auhena-minez betherik dut
erran: «Zer egin? Zer asma?
Jinko Jaun zuzenik othe da?
Mundu hau zerek derama?»
... Oiharzunak erreka zolan
ihardetsi deraut: «ama!»

«Ama!» zion oiharzunak
hegaldataz inguruan—
Ezti zitzauzkitan minak
zintudalarik munduan.
Orai nun zaude jakiteko
nigarrez hemen zer dudan?
... Oiharzunak aldiz airoski
dio: «zeruan, zeruan!»

Ama! zeruan bazaude,
Jaunak zaitu hor emana.
Ez bazitazke jauts hortik
zure semearen gana,
Igor dezadazu bederen
gizonen zain dabilana...
... Oiharzunaren oihua zen
orotarik: «lana, lana!»

Zeruko Jinkoa, zer dut
hoi behar nere minekin?
Badut aski pairaturik
hemengo biziarekin!
Lan horrek nu eta xahutzen
bere dohain tzarrenekin...

... Oiharzunak bortuan gora
zion: «Enekin, enekin!»

Zurekin? oi eskuz esku?
zatozkit ba laster, Jauna!
Zorigaitzak jo dituen
gizon flakoen laguna...
Zer! Orai zu zaitut entzuten
aditzean oiharzuna,
Haizearekin bazterretan
diolarik: «Huna, huna!»

* * *

Urrun etzatera zoan
odoletan iguzkia,
Osoki garra galdurik,
goizdanik baitzen jeikia!
Eta nik jakin dut orduan
lur huntan zer den egia:
Behar dugula noizpeit orok
nigarrez busti begia!

Bainan iguzkia nola
bethi berriz pizten baita,
Gu berma gaiten othoiztuz
zeruetan dugun Aita.
Hots, auhena-minetan dezagun
bihotz-bihotzetik kanta:
Garraituren dugu segurki
zorigaitzaren zaparta!

* * *

Lehen izarrek argitzen
zuten zeru-gain urdina,
Nik igorri dutanean
eskualdunen irrintzina,

Haren hegalekin bortuan
 aira zadin ene mina...
 ... Arrats hartan zenbat goxo zen
 oiharzun airos arina!

Eskualduna, 1911ko buruhilaren 8an

OTXALDERI

Bidarraiko donadoen airean

Zonbat aldiz othe duk denboran, Otxalde,
 Kantatu bihotzetik Eskualdunen alde!...
 Segur nor ere baita Madrilen alkalde,
 Ez dik sekulan ukan hik bezenbat galde!

Eskual Herri maiteko besta zaharretan,
 Koplariantzat egin biltzar ederretan,
 Bahuen aditzale plaza-bazterretan,
 Hiri so baitzagozin irri-nigarretan!

Xoriburu guziez aise haiz jostatu,
 Zikoitz alfer zoroiez borthizki trufatu;
 Bainan Eskualdun ona zinez duk aipatu,
 Hire laguntzat hura bethi duk hautatu.

Behin eman hintuen «Gilenen» kantuak:
 Nola kilo-lanetan zaduzkan kontuak...
 Egun hartan neskatxak, sartuz espantuak,
 Ihesi joan zituan, ahalgez hantuak!

Guziak zirelarik beren ustez abil,
 Huna zer hion hetaz: ezkontzekotz umil,
 Jaun bat ukan orduko gain-gainetik zarpil,
 «Galtzetako ziloak erdirat ezin bill»

Bazela're bertzerik noizpeit haiz ohartu:
 Ehintzena goiz batez ostatuan sartu,
 Jan, edan eta gero... moltsa huts gerthatu...
 Saritzat andereak zonbat zaukan hartu?

Ez bide lukek orai gertha holakorik;
 Bakarrik dirudunak dagozik aserik.
 Kantuek ez baitute biltzen oilaskorik,
 Kantuekin hintazke laster hil goserik!

Bidarraitar donado lagun gehienak
 Engoitik hirekin tuk lur-pean etzanak:
 Hobirat emefiño bizi dutenak
 Heldu zauzkik erranez othoitz hoberenak!...

* * *

Bidarrain sortua nuk mendien artean,
 Hik ezagutu dukan etxeño batean.
 Hire koplak ikasi ditiat haurrean,
 Barna sarturik zaudek ene bihotzean.

Barka dauzkidak beraz galde bat edo bi:
 Aphezak baitzuen maiz oilar, bildotx, erbi,
 Denboran hik omen duk lagundu Zaldubi.
 ... Zerutik halaber laguntzak... Oxobi!

Eskualduna, 1911ko buruilarren 8an

GAITEN ESKUARAZ MINTZA

Airea: Salbatore gora da

Jakintsunek hedatzen dute gezur frango;
 Batek ba dionean, bertzek «ez» errango;
 Bainan guziek zer hau daukate behingo;
 Mintzaietan eskuara lehen-lehen dago.

Arrotz buru gogor hoik, zoin gehiagoka,
 Horra non hari diren elgarrekin joka,
 Liburu-kasetetan borthizki mokoka,
 Ezinez hein onean bospasei hitz koka!

Eta behar ginuke guhaurek ahantzi,
 Berentzat har dezaten erdalduner utzi...?
 Eskuara dutelakotz hoiek nahi jauntzi,
 Zer! dugula behar guk ahalgez erauntzi?

—Ai, lagunak, ez sinets gaskoin nahasia,
 Eskuarari baitio gudu bat hasia,
 Geldirik ez dagoke horren jelsia,
 Bizikor ikustean bere nagusia.

Gaskoinak eskuara du nahi-t-ez nagusi,
 Zinez horra zertako zaion hain itsusi!
 Bizpalau mintzai ditu batetara josi;
 Eskuarentzat guk ez dugu deus erosi.

* * *

Eskuara garbi nahiz guretzat beiratu,
 Arbasoek lan gaitzak dituzte pairatu;
 Etsai borthitzenekin dire gudukatu,
 Garraitu baino lehen ez dute barkatu.

... Lokartuak dagozi hil-herri hotzetan...
 Heien irakaspenak sartuz bihotzetan,
 Orai dugun hor egin zazkiten hitzetan
 Othoitzño bat bederen igande goizetan!

Gutan badea norbeit ahantzi duenik,
 Haur, norek hazia den bere bulharretik?
 Elhetan goxoenak ororen gainetik
 Amak eskuaraz erran zauzkigun lehenik!

* * *

Esnea zurgatzean eskuara dut edan,
 Eskuaraz mintzo're zaut odola zainetan.
 Munduko jeloskorak has bite, has, trufan,
 Merke nahi badute zafraldi bat ukan!

Berma hor, haurrideak! Ohoinak dabilta
 Ebastekotan gure bihotzaren giltza!!
 Dezagun orok egin bihotzez agintza:
 Elgarrekin eskuaraz gaiten bethi mintza!

Eskualduna, 1911ko buruilarren 15ean

NERE HERRIKO BESTA

Airea: Adio izar ederra

Iguzkia doi-doia sortzen da zerutik,
 Izkilak «tanga-tanga» dio're dorretik:
 «Guziak xutik,
 Jeikiz ohetik,
 Ordu da engoitik!
 Dugun orok egun hau iragan gogotik!»

Etxek-andre biphilak elizara jausten,
 Bidean dituztela zaiak erakusten...
 Meza entzuten,
 Handikan xuxen
 Etxeraino jiten;
 Ez da berdin goizegi lanean has diton!

Gero bigarren mezan ai zer boz larriak,
 Ikaran dauzkatela bazter hil-herriak!
 Eskual-ohiak,
 Iratzarriak,
 Bilduz beharriak,
 Kantuen aditzeko dagozi jarriak!

Eguerdiko mahainak ziren ezarriak!
 Jaki hoberenekin arrunt estaliak!
 Bildotx guriak,
 Oilo larriak,
 Amarrain garbiak!
 Eskerrak merezi tu etxek'anderiak!

Edariez oraino ez dut deus erranik,
 Alta sei, zazpi trago baditut edanik!
 Ala gorritik,
 Ala xuritik,
 Bainan etxekotik!
 Ez dakit erretorak baduken hoberik!

Artharekin daukagu plaza bat herrian,
 Orai hala baitago nola zen berrian!
     Egun lorian,
     Lauak irian
     Oror agerian
 Zer partida daukuten ereman airian!

Zaiadun beltz mehatx bat egon da nagusi,
 Pilotari hoberik ez baitut ikusi.
     Aphez bat hertsia,
     Hor zauku jautsi,
     Ez baitzait itsusi:
 Ez du horrek oilaxko anhitzik iretsi!

Gero gazte zaharrek gudu bat ginuen,
 Eskualdun jauzietan zoinek garraituren!
     Beha zoin xuxen
     Guziak gauden,
     Airos eta lerdan!
 Zaharrak, jujen ustez, egon dire lehen!

Ostatu zokoetan, koplariak aldiz,
 Ditxotan ari dire hunek hura murriz!
     Begiak «diz-diz»,
     Mihi puntan hitz,
     Irabazi nahiz...
 Guziek badakite nola gogoa pitz!

* * *

Izarño bat badoa hantxet argitzerat,
 Jinkoaren begia behaka lurrerat...
     Goazen etxerat
     Loz asetzerat...
     Hots, haurrak barnerat!
 Goizik bihar joaiteko zoin bere lanerat!

ZAZPIAK BAT

Airea: Ume eder bat ikusi nuben

Nehork ez daki lehen zer ziren
     Eskualdun aita larriak;
 Den jakintsunak ezin tu jakin
     Orduz iragan berriak;
 Ditaken toki garbienean
     noiz danik diren jarriak,
 Nondik dituen eki-haizeak
     lur huntarat ekarriak.

Frantzian hiru: Baxenabarre
     Lapurdi, ta Xuberoa;
 Espainian lau: Bizkai, Alaba,
     Nabarra, ta Gipuzkoa.
 Zazpi herriek zer bat daukate
     sortu danik betikoa:
 Librotasuna beiratzekotan
     bihotza guziz beroa!

Erromanoak zagozilarik
     orotan hurbil nagusi.
 Orai duela hogoi bat mende
     gutaraino ziren jautsi;
 Aise zituzten bertze jendeak
     bere hartarat iretsi,
 Eskualdun haurrak bezalakorik
     nehon etzuten ikusi.

Eskualdun gaitza, beldurrik gabe,
     buru has zagon gudian,
 Borthizki joka, begiak sutan,
     ezpata xoil bat eskuan;
 Ikharan oro zauzkatelarik
     irrintzinek inguruan!...

Eskualduna, 1911ko buruilaran 22an

Erromanoek bakea laster
utzi zakoten orduan!

Gudukariak multzoka dire
geroztik hunat agertu.
Guziak aitek peñen gainetik
zalu dituzte lehertu.
«Karloman» bera nigar eginez
Frantzian barna da sartu,
Iloba «Rolan» hil dakotela
baita bidean ohartu...

Moroek aldiz gure fedea
nahi zaukuten ebatsi;
Bertzer bezala, heier zer ziren
arbasoek erakutsi:
Bere zituzten lur-eremuak
izan gatik ere hertsí,
Erdaldun batek etzuela, ez,
hango mugetarik hautsi!

* * *

Eskual Herriak horra non zuen
zonbeit menderen bakea;
Zazpi ahizpak airos zagozin,
iganik bide nekea;
Familietan bat zen orduan
haur guzientzat legea:
Den ttipienak etzuelarik
ezagutzen ahalgea.

Elgarretarik gaituztelakotz
gaixtakeriaz berextu,
Erdaldun askok diote beraz
odolez girela hustu...
Egin bezate, samur gorrian,
sugeak bezenbat hixtu,
Gure bihotza bethi ber-bera
thona batek ez du histu!

Gure gogoak berextekotan
eman dute Bidasoa
Ai, zabaldurik ere nolazpeit
gur'artean itsasoa,
Batzuer eta bertze haurrider
ebats zezaketen soa,
Bainan bihotza ginuen orok
beiratuko bat osoa!!

Zazpi ahizpak oraino mintzo
dire hitz eder beretan;
Norbeit eskuaraz jabetu nahiz
ager baledi lanetan,
Gudukatzeko xuti litazke
heien haur guziak betan,
Aita zaharren irrintzin gaitzak
adiaraziz airetan!

Odol beretik sortu semeak
elgarrentzat anai gauden,
Ait'amen aitek utzi legeak
beiratzeko bethi lerdén;
Ez dugu behin arrotzetarik
dugun bezenbat ukanen:
Xuxen ibiliz guk tugu bertzer
irakaspenak emanen!

Gu bezain jende zaharrik orai
munduan zonbat da, zonbat?
Geroan ere nork iraunen du
berdín hola guk bezenbat?
Aitak lanari zoazkon gisa
bagira lotzen orobat,
Herritar orok eginez oihu:
«Bethikotzat ZAZPIAK BAT!!»

XARDINA SALTZALEA

Airea: Kattalin ttuku, ttuku

Untzia jin deneko itsas-bazterrera,
Gaxuxak erosi tu bi saskiñotara;
Biak altxaturikan airoski burura,
Beha zoin laster doan karrika behera.

Zaiak estekaturik goraxko gerrian,
Zango-sagarrak ditu arras agerian;
Etxean bezain aise dabila hirian,
Irrintzin bat eskainiz guzier lorian!

Itzuliak eginik, «Au bon vin» ethorri,
Zintzurra idor eta sudurttoa gorri:
«Arras akitua naiz, behar dut sokhorri,
Onetik nahi nuke barnerat igorri...».

Barnearen phizteko, hustu-ta basoak,
Mokoka hasten bada, zer elhe goxoak!...
—Amak, gordazkitzue zuen haur gaixoak,
Garbi dauden bederen horien gogoak!!

Mihia badu ere sobera zorrotza,
Zuzen gelditzen zaio nonbeit han bihotza...
Arnoa dukenean, hastio ur hotza
Ez da nehon ez dena Gaxuxaren gaitza!!

Eskalerik badea, guziz beharrean,
Dabiltzaner othoizka bide bazterrean?
Gaxuxak pausaturik saskia lurrean,
Xardinak eman dazko laster ahurrean.

... Emanak othe ditu bertzer harrapatzen?
Etxekoeri bethi kario du saltzen!
Alferretan andrea mokoka da artzen:
Ez dako behin ere sos bat atheratzen!!

Iguzkia zerutik aphaltzen denean,
Oraino're Gaxuxa karrika gainean;
Hasi zuen bezala boz ederrenean,
Eguna finitzen du irrintzin batean!

Gaxuxa moko biphil, Gaxuxa kokina,
Badinat Jinkoari othoitz bat egina:
Beira dezaunan luzaz hire zintzur fina
Guhauri merkexago igorritz xardina.

4-3-11

GOIZ-ALDE BAT ESKUAL-HERRIAN

Airea: Gazte gira gazte bogoi-bat urthetan

Goizik bainindagon zeruer begira,
Ikusi-ta sortzen iguzki distira,
Etxetik naiz athera,
Bihotza alegera,
Egun berriari agur egitera. (*berriaz*)

Betbetan xoriak dira iratzartzen,
Hekalaz harrotuz lorian airatzen,
Bozkarioz bethetzen,
Beren kantuer lotzen,
Zoin gehiagoka orai zauzkit artzen!

Banazka hil eta gain hartan izarrak,
Urhearen pare dagotzi bazterrak...
Iguzkiaren garrak
Egin ditu lasterrak...
Urhean daduzka mendien bizkarrak.

Buru-has orduan naiz belhaunikatu,
Bertsu hoberenak ditut gogoratu,
Berehala moldatu,
Gora xaramelatu,
Jinkoari dazkot lehenak kantatu!

... «Eskerrak, Jabea, bihotz-bihotzetik,
Goiz hau dugulakotz zuhauren eskutik,
Xoriak oihanetik,
Ari dira gogotik,
Halaber zoazkit bertsu hauk ahotik...

... Agur zuer ere, bazter eskualdunak,
Oihan, zeru, pentze, mendixka legunak!
—Laborari lagunak,

Osoki bihotzdunak,
Ditzagun iragan hemen gur'egunak!

Etxekoak, laster alhorren gainerat!
Iguzkiak gaitu galdatzen lanerat:
Oi lan ederrenerat
Guziz hoberenerat,
Munduari jana biltzen dakonerat!!»

* * *

Etxetan atheak dituzte zabaltzen,
Argia gaindika zakotela sartzen.
Haro bat dut aditzen
Orotarik airatzen,
Laborantza baita lurretan mintzatzen!

Oi laborantzaren boz eder, azkarra!
Goizari diola egiten agurra,
Izarñoen nigarra
Ihinztatuz belharra,
Irriz dagolarik, iduri zilarra!...

AROTZAREN KANTUAK

Airea: Amikuzeko Gilen

Elizatik «Anjelus» heldu zautanean,
Kartsuki zeinaturik hasten naiz lanean
Omor'onean...
Goizetik arratserat koplak ezpainean.

Athor-has gerriraino, mailu bat eskuan,
Burdina dut bihurtzen gorriturik suan,
Behar moduan!...
Ni bezain dohatsurik ez da bat munduan.

Igandetan xoilki naiz etxetik lerratzen,
Astelehen goizeko lanari paratzen,
Han amarratzen!...
Familia nasaiki hola dut arthatzen.

Ingudia jotzean ez nago bakarra:
Ondoan kantuz ari zaut suaren garra,
Dantzan pindarra!...
Hala nola zeruan ihesdun izarra.

Gogotik zerbitzatzen dut lur-langilea,
Eder zaut egoitea haren aixkidea,
Lagun maitea,
Elgar lothurik igan dezagun bidea!...

Haintzurrari nik dakot leguntzen kokotza,
Nik ere dut moldatzen goldearen hortza,
Ontsa zorrotza,
Barnatik ausik dezan ildoan lur hotza.

Nahiz ukaiten dutan maiz bisaia beltza,
Eta larrua badut eskuetan latza,
Ez da zer gaitza!...
Nor nahik bezain garbi baitaukat bihotza.

Izerdia jauts bedi turrustan besotik,
Bardin airos doazi kantuak ahotik,
«Panpen» ondotik!
Jozak, nere mailua, jozak hor gogotik.

Eskerrak Jinkoari bihurtzeko, jozak;
Ingudiaren boza zerurat igor zak,
Urrun zabal zak!
Izkila baten gisa pentzez gain heda zak.

* * *

Lur sainduan nahi dut azken lokartzea,
Eta moldatu dutan burdin kurutzea
Han finkatzea!
... Horrekin segur bainaiz zeruan sartzea!

Eskualduna, 1911ko urriaren 27an

*Geroztik bertze molde batean antolatu ditu
«Arotzaren Kantuak» Oxobi zenak.*

Elizatik Anjelus heldu zautanean,
Kartsuki zeinaturik hasten naiz lanean,
Omor'onean!...
Goizetik arratserat koplak ezpainean.

Athor-has gerriraino, mailu bat eskuan,
Burdina dut biurtzen gorriturik suan,
Behar moduan!...
Ni bezain dohatsurik ez da bat munduan.

Aroztegia beha ez denez ederra:
Ondoan kantuz ari zaut suaren garra,
Dantzan pindarra,
Hala nola zeruan iheskar'izarra...

Igandetan xoilki naiz plazarat agertzen,
Berriz aste guziko su-lanari lotzen,
Ongi lehertzen!...
Nere zazpi haurñoez holaxet orhoitzen.

Gogotik zerbitzatzen dut lur-langilea:
Saristatzen badaki tresnen egilea...
Adixkidea,
Elgar lagunduz igan dezagun bidea!

Nere suan nik dakot moldatzen aintzurra,
Nihaurk arthatzen ere —nola den beharra—
Golde nabarra,
Ildoan ausik dezan mamiraino lurra.

Ikusten badautate maiz bisaia beltza,
Eskuetan larrua badut ere latza,
Ez da zer gaitza!...
Nor nahik bezain garbi daukat nik bihotza!

Izerdia jauts bedi turrustan besotik,
Neurtitzak badoatzi halaber ahotik,
Pan-pen ondotik!...
Jozak, ene mailua, jozak hor gogotik!!

Alferrak higiaraz ditzan hire bozak,
Ingudiaren deia pentzez gain heda zak,
Urrun zabal zak!
Eskerrak Jinkoari bihurtzeko jozak!!

Hil eta lur saindurat nute botatuko,
Burdin-kurutzeño bat dute moldatuko,
Han finkatuko...
Lagun hori baizik ez da behar zeruko.

BAKARTASUNEAN NIGARREZ

Belatsaren airean

Ikusi dut belatsa frangotan,
xori bati lotzekotan,
Hegaldatzen peña bazterretan,
hura nahiz ahurretan.

Gaixo hegaztina!
Hegaztin arina!
Oihan barnean erregina!
Norat hintzan ihesi jina,
Gibel utzirik atsegina,
Hegaztina?

Belatsak lotu du xoria, peña borthitz gain hartan
eta, gero, berak airoski jan,
xehatuz aztaparretan...

* * *

Urradura badut bihotzean,
gudu hoier ohartzean:
Nexkato bat bainuen etxean,
galdu dut hiri beltzean!

Nere haur maitea,
Haur eder gaztea,
Zabal daukat etxek'athea:
Onhar-zazu nere galdea
Utz othoi karrika-bidea,
Haur maitea!

Harek ez ukanen enetzat elheño bat mihian?
han dabila Jaunak ez nahian,
bihotza dauka lohian.

* * *

Haur hoi eman orduko mundura,
igan zen ama zerura...
Orhoitzen naiz gaixoaz ardura,
ez da nitaz arrangura...

Ama kartsuena,
Zeruan zaudena,
Othoi, zathozkit haurra ganal!
Hirira zaut ihesi joana,
Orai naukan ontasun dena,
Zuk emana!

Amaren othoitzza indartsu baita behar orduan,
Jaunak hartuz hiruak ondoan
O! bil gitzala zeruan!

SAGARDOIAK

Xuri ta gorri,
Sagardoier Jaunak loreak igorri:
Xuri ta gorri,
Niri gogoetak multzoan ethorri!

Lore hoik zoin diren goxoak begier!
Zangopetan beraz hoitarik ez leher!
—O! haize samina lilieri aiher:
Erainen ditu're bideko lohier,
Xuri ta gorri!

Lore hoik iduri nik maite dutana:
Haren alde daukat erorkiz ukana!
—Beldur naiz joan dadin hiritarren gana,
Ez baitzaio laket pentzetako lana,
Xuri ta gorri!

Lore hoik iduri eskualdun etxeak,
Daduzkagunean guk aphainduxeak!
—Hainitzek dituzte jasan uhaldeak:
Heien arthatzeko non dire jendeak,
Xuri ta gorri!

Lore hoik iduri dantzariak arin,
Ponet zinta gorri, galtza xuriek...
—Nago gazteriak norat duen egin;
Eskualdun pestarik orai ez da behin,
Xuri ta gorri!

Xuri-gorri: badu loreak batasun:
Eder gazte dago, ukanez osasun...
—Eskualdunak, othoi! Bethi gauden lagun,
Xuri-gorriek, hots! bat egin dezagun!
Xuri ta gorri!

Xuri ta gorri,
Nere lehiak nik zerurat igorri!
Xuri ta gorri:
Loreñoetarik sagarrak ethorri!

ARROSAK

Egun hotz batez abar kixkil bat nuen baratzean sartu:
Iguzki deian, hartarik atzo lehen arrosa zaut sortu!

Abar gaixoa! — Haixturrez nakon borthizki moztu burua...
Zer den hargatik? — Zauri hartara noizpeit jautsirik zerua,
Zauriño harren nigarretarik erne jaio da phirua:
Irriz gozoki arrosa deraut eskaintzen bere larrua!

Oi zer larrua! Argi dirudi, halaber gorri xuhaila...
Arrosa hostoz izan behar da zeruetako dafaila...

Oi ez banaki Aingerutxoak gorphutzik gabe daudela,
Erran niro bai heien odolez arrosa bethea dela!

Eskual-Herria! Zu negupean
ez othe zira bada jarriko?
—Odol eskasez ez baditake,
Jinkoa! horra nere bihotza!

Erdi deneko lehen phirua, jaiotzen hasi bertzeak:
Orai Jinkoak eman geriza: hostoekin arrantzeak.
Balinbadu're frango jeloskor behatzaile baratzeak,
Ez ditazke hoik liliari loth, baitauzka borthitz itzeak!

Arrosañoek derakarkoten usain onak zoraturik,
Inharak harat hunat dabilta, bi hegalak zabaldurik,
Kantuz... ihizi gaixtagin zenbeit daukatenean harturik,—
Marmutz ulitxek ene loretik ez baitute zer igurik!

Otsailaz nerek erranen zuen landatu nuen abarra
Jalgiko zela, nasai, aberats,... arros'ondo bat azkarra!

Aspaldi danik zaudena,
Berriz orduan zinena?
Zaintsu pitz Eskual-aihena.
Harentzat huts-azu dena!!

USTARITZE

J.B. Vincenty adixkideari

Orhoitzapen handiak dauzka izen horrek...
Mintzatzen balakite horko haitz gogorrek,
Xuxen ikas ginio guk Eskualdun haurrek
Zer bihotzak ziuzten Eskualdun zaharrek!

Haitz lodi baten pean herriko lehenak
Bazagozin buru has —guzien lagunak—
Jinkoari galdatuz onhar zitzaiz lanak,
Lege batzu zituzten finkatzen zuzenak!

Zorrik nehoi gabe zauden langile hotz,
Batasunaren alde ziren dena bihotz.
Eskualdunak Eskualdun nahian bethikotz
Bazauzkaten gogo ta begiak zorrotz!

Ixil nindoalarik haitz hekien pean
Gogoeta hunek nu jo nahigabea:
Eskual Herrian gandi, oraiko mendean,
Nor othe da zaharrez orhoit gutartean?

Aitek erainik, badu aspaldi-aspaldi,
Hazi ona ez dauke alfer bethi geldi,
Gureaz jabetzeko noizko gure aldi?
Biltzar heien orena laster jin baladi?

«ESKUALTZALE» BATI

Airea: Ai, ai, ai, mutilla...

Eskualdun batek agur eskualtzale bati.
Aipatu nahi dazkot bospasei hitz ezti.
Samurtzen bazaut ere dut axola guti...
Ai, ei, ai mutila, dut axola guti!

Debrua ethorri zen behin Baionara,
Laster ikasi nahiz dakigun eskuara,
Lasterrago joan baitzen berriz ifernura...

Zuk naski debruari nagusitzekotan,
Lasterka bazabiltza bas-herri askotan,
Zure ustez eskuara mintzatuz nunbeit han!

Asto batek norbaiti jan zion bizarra,
Astokerian ustez eta zen belharra:
Ez duzu zuk eginen holako lan tzarra!

Bainan edozoin baita hutsean gerthatzen,
—den zaldi hoberena da noizpeit lerratzen—
Zenbeit kontseilu merke dauzkitzut eskaintzen!

* * *

Galdatu-ta bidea eskuin den al'ezker,
Ontz'ikasiak baitu erraiten mil'esker,
Othoi guardi'emazu ez aipha «bil uzker!»

Frangor *murde* zaiote jaun bezain ederra;
Bainan zuk ikustean gizon bat zaharra,
Ez oiuhu egin gero: «Agur, urde tzarra!»

Has litake gizona: «Baia, debru Pelol!»
(eta hantxe berean emanik bi talo)
«Hail, hoiekin egin-zak afari eta lol!»

Atzo jina zirela niri erran nahiz,
Erraiten badautazu «atso ethorri niz»
Nola nahuzu bada ez nadin has irriz?

* * *

Elgar egite duten holako zonbat hitz!
Ikasten ez baitira eginez halabiz.
Hozturik badauzkate kasko bero hainitz.

Jauna, balinbaduzu sinesterik nitan,
Eskualdunen eskuara jakitekotz plantan,
Artzain jarriko zira lau-bortz urthe Bankan.

Frantses horrek baditu Bankarrak lotsatzen,
Bankarrek badakite eskuaraz mintzatzen:
Heiekin egoitea derautzut eskaintzen.

Bankan ez badukezu irakas Eskuara,
Bertze nehun ez duzu sarturen burura...
Debruaren ondotik joan zitela fuera!

DONADOAREN ANDREGAIA

Airea: Kaiku

Hasiak zaizkit auzoak oro: «Zertako ez haiz ezkontzen?»
Ihardeste hau aspaldixkoan nik baitiotet itzultzen:

Donado

Banago

Erran nahi da nexkatoetan bat ez dutala kausitzen
Nitaraino denik heltzen, nitaraino denik heltzen.

Mutikoak nexkatxer ez ditel'ager:

Nexkatxak xume dira jarriko laster.

Zoin den zoroa

Bihotz beroa!

Bethi gogoa

Auhenek joa!

Mutikoak, mutikoak, mutikoak ez ager,
Xume-xume nexkatxak jar ditzen laster!

* * *

Andreak etxea behar luke nola baitu barakoilak,
Bainan kanporat ez higitzekotz, jan bailezoke herdoilak.

* * *

Andreak elhea behar luke nola baitu oiharzunak,
Ba bainan azken hitzaren jabe uzteko bethi lagunak.

* * *

Elizaren tanga bezain xuxen behar litake lanetan,
Bainan orena ez den bezala, ixilik arrotz barnetan!

URTHATS

Eskual-herrian, harat hunat-ka, haur xumeak badabiltza,
 Etxeko andrer, kartsu-kartsuki, erranez beren othoizta...
 Athe barnetik, haurren oihuer itzuli deneko giltza,
 Bixkotx intzaurrak purrustan heldu... kuku dadila zikoizta!
 «Urthe on!» irriz dute gaixoek ihardesten: sari gaitza,
 Hoiek erranak, ororen alde, Jinkoak egin balitza!

Bortu gainetan kantuz artzainak diozka bere ametsak,
 Kantuarekin airarazteko nahigabe-zorigaitzak...
 Lagun xoil bat ez norek lausenga baizik eta mendi gaitzak,
 Noizean behin harroketarik hixtuka xori belatsak...
 Bakar-bakarririk iragaiten tu gau egun batzu kiretsak...
 «Urthe on» hiri bihotze-erditik! Gaizo laguna, onetsak!

Guziak aurthen lagun ditzala nasaiki zeruko Jaunak:
 Lurrera beha dagozin aita xahar ile xuridunak,
 Tokirik ez da nondik ez diren noizbeit igan Eskualdunak:
 Salbaien apez, artzain, soldado, berdin oro bihotzdunak!
 Orotan gora diola beraz «Urthe bat on» oiharzunak.

HAURNOAK

Hamar manamenduen airean

Jesus eztiak zion lurrean zelarik:
 «Othoi, haurño gaixoak ez urrunt nitarik...
 Nere zeru garbiko nahi dut hoitarik...»
 Eta haurrak zoazkon laster orotarik.

Neguan hutsik zoin den idor ohantzea,
 Eta lorerik gabe ilhun baratzea!
 Halaber aitamentzat haur baten galtzea
 Doi-doia dezaketen jasan... kurutzea!

Bainan urtzearekin elhurak mendian,
 Xoriek dute berriz kantatzen kafian...
 Heien kantu goxoak arbolen erdian
 Haurñoak irriz ditu garraitzen lorian!

* * *

Sutan da zorionez amaren bihotza,
 Orhoitzapen kiretsak ihesi dabiltza...
 Hazten duen umeak, jinik ezagutza,
 «Ama» gaur erran dio: bere lehen hitza!

Aitari zakonean kopeta goibeltzen,
 Haurra bere baitarik hari da urbiltzen:
 Eskuñoez bisaia dako pherekatzen,
 Eta horra non diren auhenak airatzen!

Primaderan eder da segur iguzkia;
 Hainitez ederrago haurraren begia.
 Arima bat daukula agertzen garbia,
 Hartan xoilki baitago Jaunaren egia!

Oi! haur ttipi gaixoen begi beltz urdinak,
 Artarekin zeruan Jinkoak eginak!
 Haurren ezpain gorrien hasperen arinak,
 Bakarrak ezititzeko burhasoen minak!

* * *

Aingeru jautsi dira zerutik behera:
 Norbeit jaidura tzar bat jin-eta burura,
 Horien zikintzera baladi mentura,
 Harek kolpa lezake Jesus ona bera.

Zeren huna zer daukun Jesusek errana:
 «Haurrer kentzea baino duten zoriona,
 Ehun aldiz hobe duk, sinetsak, gizona!
 Ehorztea bizirik itsasoan barna!»

ESKUALDUN JOKOAREN ALDE

Batzuer eta bertzer entzun dut frangotan
 Dabiltzala gazteak anhixko zokotan,
 Hutsik eskualdun plazak utzirik orotan;
 Laster ez dela nehor ariko pilotan.

Arrunt galtzera doa beraz Eskalduna,
 Saltzen duenaz geroz zaukan ontasuna!
 Pilota! bethi danik horren osasuna,
 Pilota! Jabe dadin egon erdalduna?

... Egia da, partidak zenbeit urte huntan
 Itsuski doatzila, guziz hirietan!
 Hamar bat pilotari tugu ferietan,
 Arrotz ezdeus batzuen diruaren puntan...

Guzietan urhea nagusi dago-ta!
 Urkaturen eztiki dauku're pilota...
 —Etxean geldi hadi, lagun kaxkarota!
 Oi, ez pilotarekin ohorea bota!

... Herrixketan beharrik dugu igandea...
 Astean badabila goiz arrats goldea,
 Zinez gero pilotan ari da jendea.
 Gaiten pausa delarik Jaunaren galdea!

Ez da gure plazetan dirua nagusi,
 Gezurra baitzaiote guzier itsusi.
 Ez bazira gutarat igan edo jautsi,
 Pilotan ez dukegu deus onik ikusi!

* * *

Horra non lothu diren: anaiak iduri,
 Athorrak eta galtzak orok berdin xuri...
 Orai miatzen dute pilota den guri...
 —Zer izerdiak behar dituzten ixuri!

Plaza bazter guziak dire jendez beltzak,
Halere bakan arras jaun andre arrotzak...
Hor daudenak ikusten, jujale bortitzak!
Airean ez doatzi zahar hoién hitzak!

Oizu!... Beha gazteak ez diren bermatzen,
Ez dutenetz pilota han harat airatzen;
Zirti! Zarta! Zer joak! Bat ez da lerratzen...
—Jesus! Etzazkotea eskuak urratzen?

Hots! Herraño guzia hor dago bildua,
Pilotarier beha behin ixildua,
Bihotza gehienek arras pil-pil-dua,
Ikarán, nor den behar egon biphildua!

Akabo!... Entzuten da irrintzin ederrik;
Asko moltsek ez dute gordatzen epherrik!
Bainan bihotz batean ez demendren herrik,
Ez eta solasetan sobera... bipherrik!

... Bihotzez eta gogoz on Eskualdun zena:
Harek du jokoetan hartu hoberena!
Gutartean pilota dagola den-dena,
Zaharretzat bezala, josteta lehena.

* * *

Eskualdun haur lagunak, jo bethi pilotan!
Ihesi harat-hunat ez ibil orotan.
Begote frantximantak hiriko plazetan,
Gauden guhaur herrian igand'arratsetan!

MARI-KATALIN

Airea: Iragan besta biharamunean

Errekanbordako Mari-Katalin
Barda Parisetik etxera da jin:
Buruan, jasan ahala, saski bat lore:
xuri, gorri, beltz, urdin:
Beso, lepho, bapo bulharrak arin...
Hiritar andreek dituzte berdin!

Behazu Katalin etxerakoan,
Zoin urhats hertsia eginez doan!
Zer debru! Senhar-gai batek eman dakoia
bi belhaunen ondoan
Behorrer lotzen duguna zangoan
Urrunegi hel ez ditén kanpoan?

Mari-Katalinen anai gaztena,
Ez baita, hori, Parisen egona,
Xut dago, xapelari so: mokor gorri bat
ez othe den bonbona...
Horra non, aztaparraturik dena,
Hup! klik! iresten duen ahamena!

Gero Mari-Katalinen orroak!
Zer nahi derasa neska harroak...
Bainan deus ez ihardesten bere xokotik
gaizo Pello ñarroak;
Biharko zer dion hunen zorroak
Jakinen du aza baten erroak!

Bideak duke Katalin lehertu...
Ez da bethi goiz mezarat agertu,
Ta berriz oilar ez-deus bat zakotelakotz
bet-betan alditxartu,
Oilarra beharrez eltzean sartu,
Jaunaren orena bere du hartu.

Belhaunak ez higaturik elizan,
 Katalin ager zitaken ba plazan!
 Xapeldun arrotz eihartu jaunxkil batekin
 zaukun hasi're dantzan...
 Ez bide zen aspaldian arizan,
 Oinak ikur-makurka baitzabiltzan!

Zor zioten lagunek zimikoa:
 Soineko zolan haixturren pikoa...
 Katalin ohartu gabe, tarratan doa
 urradura miko!
 Han izan ez balu zai 'azpikoa,
 Lotzen zakon, lotzen, beheitikoa!

* * *

Asteleheneko Mari-Katalin,
 Soineko nasai, buruan mantalin,
 Joan da, joan, Paris alderat, herritik urrun,
 egoitekotan behin...
 Goraintzi diote gazteek egin,
 Heien jostarazterat itzul dadin!

KANBO, UDAZKEN ARRATSALDE BATEZ

I

Urtsu mendiko maldak, gorriz aphaindurik,
 Iguzki gozoari dir-dir badagozi...
 Ardiak lerro-lerro, luzaz alhatuik,
 Gau etsaiaren ihes bordara doazi.

Xoratua bazterrer beha nago xutik.
 Zorigaitzik badenetz ere dut ahantzi
 ... Iguzkiak, emeki jaustean zerutik,
 Eskainiz azken garra, derasa goraintzi.

Ostoa gorri dute gazten haitztegiek:
 Urhezkoak direla daukate begiek.
 —Kanbon da laketurik jartzen udazkena!

Haizeak dakarzkigu hasperen eztiak;
 Bulharrak bethe nahiz dabilta eriak.
 —Eskual baratzeetan Kanbo da lehena.

II

Anjelus hedaturik gaur azken aldikotz,
 Oraixet ixildu da dorrean izkila...
 Gauda jautsi denean, ez bero ez ta hotz;
 Haize hegoak dauka epheltsu hazila.

Xakur batek hau! hau!-ka piztuz gau ixila,
 Erakutsi nahi du baduela bihotz.
 Bere dituen gauzak oso beiratzekotz
 Ohoina beraz handik urrun joan dadila!

Haur,... aberekin orai etxera nindoan...
Behiez orhoitu-ta, jarri naiz leihoan:
Ez dut entzun joaren xilintx on arina!

... Jendeak aireketa zabiltzan kanpoan,
Heien ahotik hitz bat eskuaraz etzoan...
Zorigaitz! Kanboraino hiria da jina!

1692-en URTEKO GUDU BAT

Airea: Jeiki, jeiki etxenkoak

Jeiki, jeiki, Eskualdunak, argi da farra-farra!
Itsasotik entzuten dut zilarrezko deidarra,
Dirdiran ikusten ere Olandresen ibarra...

* * *

Iraganik badirela berrehun hogoi urte,
Eskualdun arraintzariak gudu bat egin dute:
Egun haren aiphatzeko bainuke nik aldarte!

Elhur leihor ondoetan gureak ziren ari,
Lau untzi on berriekin jarraikiz arrainari,
Harizmendi Bidartarra guzien aintzindari.

Bet-betan zakot'agertzen untzi oste bat gaitza...
Norbeit garrait dezaketen Olandresak dabilta,
Gudua baita nahi-t-ez etsai hoiem emaitza.

Zer egin? Arraintzariak han zituzten, han, lanak...
Beharrik, eskuak hutsik ez baitziren iganak!
Baia ba? Karraskan horra lehen tiroak emanak!

Itsasoko uhin beltzak jin ziren gorrituak...
Beren lau untzietarik gureak ez itsuak:
Erhauts zeramatzan oro tiro gaitzen kotsuak!

Etsai untziak badire berrogoi-ta hamabortz,
Bainan otsoeri buruz xakurrek izanki hortz:
«Lau untziez jabetzekotz ditzatela han ehortz!»

Etsaiek uste gabeen gudu gaiak aurkitu!
Ahal bortitzenak laster baitzazkoten ttipitu,
Berak hasi, berak ziren baitezpada gelditu.

* * *

Nork erran du Eskualdunek ez dutela bihotzik?
—Miatu eta bazenetz etsaiekin arrotzik,
Danoisak utzi ziuzten egin gabe min zotzik!

Olandresak ba gogotik larruraino biphildu,
Ez baitzuten ohoïn heiek saria baizik bildu!
Geroztik apha! behingo ziren omen ixildu...

Hortarik irakaspén bat guziek har dezagun:
Bihotz onekoen alde gauden gu bethi lagun,
Bainan xede tzarrekoak utz berex ezezagun!

* * *

Baionatik Donostira, eskual hil-herrietan,
Arraintzarien hezurak dagozi hobietan.
Nor da han belhaunikatzen nigarra begietan?

Ur-lamiñek hedatzean gauaz beren distira,
Itsasoaren azantzak iduri du intzira:
Gorputz direnak lituzke nahi piztu bizira...

BI ETSAIEN ZUHUR-HITZAK

Airea: Goizian goiz jeikirik

Ikazkin, Eiherazain elgarrekin joka...
Huna zer derasaten bortizki mokoka!

—Ohointza lodienak hiretzat arinak:
Zuri guziak segur ez dituk irinak!

—Zerk samur-arazten hu? Zikinaren hatzak?
Etzauzkak beltz guziak berekin ikatzak!

—Xitoeke amarekin ikasten kabazkan:
Xerrier zer diotek jan-arazten askan?

—Gaizoa! Banikek, to, hiri zer ihardets...
Bethi xerri goseak ezkurretan amets!

—Eske mando batekin ez nuk ez ikusi;
Bas-oilarttoa zagok etxean nagusi!

—Agertu nahiz oilar, baduk egun elhe!
Hobe duk hire bordan egoitea bele!

Adixkidetasunak hola dira urtzen:
Bakotxak bere bergaz bertzeak negurtzen!

OXALDE

NORTSU ZEN, ETA ZERTSU BIZITZE EREMAN ZUEN

Mila zortzi ehun eta hamalauko Buruilaren hogoita bortzean, Bidarri Manguian sortu zen haur bat. Muttikoa. Aita Joannes Oxalde, guarda; ama Joana Etxexuri.

Herriko auzapezaren aintzinerat agertu zelarik seme bat sortu zitzaioa jakinarazteko, aitak berekin zituen bi lekhukoak: Joannes Lixero, Arzalexipiko nausi zaharra eta Bertrand Labat Konstantinean zagon Bidarriko errieta.

Bidarriko mera urthe hartan: Jean Duhalde.

Aitaren izen bera: Joannes eman zioten sortu berriari.

Haur horren bathaioko ageririk ezin ikusi dugu, Bidarriko eliza liburu xahar gehienak galduak baitira.

Ttipian nolako izan zen Oxalde eta zer gaztaro ereman zuen, deus ez dakigu, berak zahartu eta , aithortu duenaz bertzerik:

*Ene aitamek hasteko
Kargua zuten hasteko,
Jainko legean sartzeko;
Egin abalak egin dituzte ni gizon atheratzeko,
Hetaz etsenplu hartzeko,
Kostuma txarrak uzteko,
Ez zauntala dolutuko.*

*Bainan guziez nik irri...
Ez nintzan behatu nabi
Heien kontseilu oneri.
Asko abisu eman derautet ni uros nabiz ezarri:
Trufatzan nintzan orori,
Obartua munduari,
Hartara behar erori.*

*Gazterik nintzan airatu,
Libertizjonia maitatu,
Gogoa hartan finkatu;
Gaztetasuna behar baitugu zoin gur'aldian pasatu,*

*Nik ez dut hanitz gozatu,
Laster bainuen trenkatu,
Kordak lephotik nu hartu.*

Zer nahi gisaz, ez bide zuen, eskolako alkietan, galtzipurdi hantzik higitu.

Guarda izan gatik eta zeno ere, debrien lanak zituen frantses hori ezin mastekatuz.

Hemezortzi urthetan Aiharren zen gure bidarraitarra. Muthil ala pakant, badakigu ilhagintzan ere hari zela hor. Orduko paperek diote Oxaldez: *labourer* eta *duranguier*.

Mila zortzi ehun eta hogoi-ta hamaseieko Hazilaren hogoi-ta seian, hogoi-ta bi urthe baizik etzituela, ezkondu zen bera baino lau urthez gazteagoko Marie Peidouvan batekin.

«Kordak lephotik nu hartu».

Urthe hartan Aiherreko erretor zen Londaitz jaunaren ageria hor dugu berme ezkontza hori bai muthikoak bai nexkak burhasoen baimenarekin egin zutela.

Mila zortzi ehun eta hogoi-ta hemezortziko Urriaren lehenean, guardetan onhartu zuten gure Oxalde. Ez bide zuen hunek kargu hori berehalakoan ardietsi. Urthe bat osoa espiungoan harizana zen aihertar kontrabandistak Lekhorneko guarden liotinantari saltzen zituela.

Salatari, malatari, guarda... bizkar milikari; ofizio hitsa eskualdun gazte batentzat. Lan itsusia.

Egia erran, zazpi ahalak egin zituen delako liotinantak bere salaria guardetan sar arazi beharrez.

Handik hogoi urtheren buruan, Gerezieta Garroan, etxeko jaunari herritar gazteriak egin pesta batez, bertsu hauk eman zituen Oxaldek:

*Gazteriak bertsulari ezarri du Oxalde
Bera ere ez abal zen amodiorik gabe;
Lebeneko Jaun Baronak egin zion fagore
Guarda plazatu baitzuen zazpi egunik barne.*

Ni beldur etzela, estalpe guzien gatik, guardagorak sekula helduko Joannes, ez balitz bera guarda seme gerthatu.

Hogoi-ta lau urthetan ez omen zen guarda berria soberarik gaizki. Askitto luzea: metre bat eta hiruetan hogoi-ta hemezortzi; kopeta

gora; buru bekhainetako ile biloak gaztainakara; begiak gris; sudurra ontsa egina; ahoa zabalik; kokotsa biribil; arpegi xuxena; kolorez beltzaran gorri; gorputzean arrangurarik ez. Damurik zuen kara hura... nola erran?... hala hulakoa. Frantses erdarak dio: *représentation passable*.

Zen bezala, Oxaldek bazituen ordukotz: hogoi urthetako emazte bat, bi haur eta guardagoko irabazia: urthean sei ehun libera. Ondoko egunetan beharko baitzuen dohakabeak frogatu kordak zinez lephotik hartua zuela.

Bazterren berri jakin zezan, igorri zuten berehala Larzabale Zibitzerat. Handik, hilabete baten buruko, Legarrerat. Bere kapitaina Paskoenean zuela, Legarren egon zen hiru urthe eta bederatzi hilabete Legarretik gero Bidarri Begiderrenerat. Bidarrin, bortz urthez, beretarik eginik, joan behartu zitzaion Heletarat; Heleta jastatu orduko, Saralat. Saran berrogoi-ta hamar liberaz emendatu zioten urtheko paga. Eta jo Lekhornerat! Lekhornen baitzuen gehienik irau: zazpi urtheren ingurua; Lekhornen ere baitzen heldu irabazi handienerat: 800 libera; eta Lekhornen baitzakon emazte gaixoak hamekagarren haurra egin, berrogoi urthetan.

Hamekagarren haur horrek doi doa bederatzi hilabete zituela, Athizane Losterenia hustu behar, Makean gora igaiteko. Azken aldaira Makeatik Beskoitzeko ur gazietarat.

Goxoak ahal ziren hoinbertzetarainoko harat-hunatak duela ehun urthe. Eta holako haurreriarekin!

Oraiko legeak eta errextasunak ukhan balitu ba Oxaldek, fortuna egiteko parada bazukeen; eta delako Prix Cognacq ederrenaren irabaztekoa ere. Kukuak ondikotz bertzela joa zakon. Haurrek:

*Athalatzean jarri eta iguzkia janari
eta bera zorrez ithoa.*

Guardagoa utzi zuelarik Beskoitzen, berrogoi-ta hameka urthe zituen Oxaldek.

Geroan, kantuz baitzerasan:

*Zer egin dudan munduan
Idukia dut buruan
Emaiteko liburuan
Hogoi eta hamalau urthe eman ditut zerbitzuan,
Fidel Gobernamentuan;*

*Errenta orai eskuan,
Jin baitzaut bebar orduan;*

konduetan nola hari zen guardondoa ez dakit; bainan, guardetan sartu 1838-ko Urriaren lehenean, guardagoa utzi 1866-eko Otsailaren lehenean, ez da arte hortan hogoi ta zazpi urthe eta lau hilabetez gehiagorik. Ala, errentaren emendatzeko, faturgoa egin zuen zazpi urthez Beskoitzen?

Aiherren ikasi lana etzuen, guarda izana gatik, behin ere arras bazterrerat utzi. Oraikoan, lan hortako, berak aizina gehixago; hiru haur bederen ilhagintzan frango pulliki hari, gasnarekin ogia bazuketen etxean. Aro txarraren ondotik iguzki pindar bat. Zorrak arrunt garbitu zituenetz errentadunak, hori nehork ez dauku salatu.

Etzela oraino pesta egitekorik badakigu. Eta Mugerre Barrandegiko Manex zenak baluke zer khonda, bizi baliz. Bertze beskoitzar, elizabetar, mugertar hanitz bezala, itzaingoan ibilki zen Manex hori: Ur gazietarik Baionarat gatza, Baionatik Beskoitzeko laberarat lur-ikatzatza, kharraio itzulian hamar liberetaraino egiten ahal zuen.

Beskoitze Harretxean Oxalde: kintsenarekin, Mugerren dioten bezala, ezin hel bethi. Manex Barrandegik bihotz onez laguntzen zuen.

Manexen semea, Gaztenaburuko Joanes orhoit da behin baino gehiagotan ikhusririk Oxalde, sosik ez eta, ordainez aitari espartin pare bat ekhartzen.

Zerbitzua utzi baino urthetsu bat lehentxago Beskoitzeko guardak behar baitzuen jakin arazi noren bitartez nahiko zukeen ondoko egunetan errenta eskuratu, Hazparneko zerga biltzalea edo *perzeturra* zuen bere gizon egin.

Eta, geroxago, guardondoa bera Hazparnen zen kokatu.

Ameriketan gaindi ere ibili zena Oxalde? Hala dio Jose Mendiage hazpandar amerikano bertsulariaren kantu batek:

*Gualegairat jin zanku guarda bat Oxalde.
Bi bertsu emaiteko ez da berabe...*

Hori egia dela finkatu dauku Fermin Bidarriko harotzak. Bakharrrik etzankon Oxalderi lakhetzen han; eta Hazparnetik errenta ez heldu; laster itzuli zen herrirat, emaztea eta haurrak Gualegaien utzirik.

Herriko-etxeko agerietan, Bidarrin, irakur dezakezue:

«... Oxalde Joanes, âgé de 83 ans, époux de Marie Pédouan, domicilié en Amérique».

«Bidarritarra nuzu, bai nahi ere» zion Narroeneko seme batek. Bidarritarra zela ez du behin ere ukhatu Mainguiari sortu guarda semeak.

Gazterik zen airatu, ba; kordari lothua, bazterra frango beharko zuen kurritu, urthe on baino txar gehiagoz miseria kantatuz bazeramala bizia; ondarrerat, Bidarriko lurak bildu eta beretu.

Berrogio-ta hamar urthetan osagarria galduxeu zuen Beskoitzeko guarda on zen hiruetan hogoi-ta hamabortzetar heldu eta Bidarritik Hazparnerainoko joan-jina oinez egiteko.

Hazparden bizi da oraino adin hartan Oxalde ezagutu duen zahar bat: Joanes Mendilahatsu.

Ez du hain aspaldi Gereziatiko Elissalde jaun erretorrari hazpandar horrek emaiten ziola, eta zoin pulliki, bertsulari zenaren berri:

«Hilabetean behin merkaturat jiten zen Bidarritik Oxalde, bethi oinez, bere 70-75 urtheen gatik. Ageri zuen etzela esku langiletarik; bazuken eskugain zerbait (Perzeturraren bitartez hunkitzen zuen errenta).

»Gizon larri bat zen; espalda bat bertzea baino beheraxago; ile xuri luzeak; xamarra brida gorriekin; galtzak portaliak; galtzerdi gorriak, espartin xuriak; makhila bethi eskuan. Bisaia gorri bat, begi grisekin. Gizon alegera, etzen kantutik ixiltzen. Boza xuxen apha bat.

»Zonbat aldiz ez nitzazio beha egon, zonbat aldiz ez dut Zelhairano segitu, bidean ikusten zituen guzieren koplakan aditzeko».

Bidarri Sastrienean hil zen Oxalde mila zortzi ehun eta lauetan hogoi-ta hamazazpiko Abendoaren hamahiruan, guardondo errenta hogoi-ta hamaka, hamabi urthez gozaturik.

Haren ehorzteaz bakhar dira orhoit Bidarri.

Lau guardek ereman zuten gorputza aphiario azpiraino. Han haatik...

Hargindegi jaun bikarioa eta Antxordoki jaun mera ez bide ziren soberarik akort. Biak thematsu eta, baizik eta hau, baizik eta hura, egun hartan biak itsuski thematu.

Arratsaldearekin, bortzak irian, ehortzi zuten Oxalde, apezik gabe.

Nunbeitik ere, hobirainokoan kukuak makur jo!

Ez da orai Oxaldez orhoitzapenik deus ageri Bidarriko hil - herrietan.

OXALDE GUARDA

Guarda bihurrik izan bada Eskual-Herrian, Oxalde hala zen, eta bihurrietarik. Zer nahi duzue. Bidarritarra, gazterik airatua, pilota maite, arnoa ez hastio, bertsulari famatua eta, ni beldur, kontrabanda odolean, nundik zatekeen bertzela?

Ez da harritzeko egon den brigada guzietan, ttipienetik handienat aintzindariak oro nardaturik baitzaude.

Elhe tzar, mozkortze, mehatxu, lazakeri, borrokaldi, arrangarrik ez da guarda gazteaz etzutenik.

Barrandan zelarik, barrandari laguna utziko zuen hor tente potente, bera bristez joanen zela norat othe-zertarat othe? Zoazte zuek!

Barrandako behar eta barrandegirat helduko zen hirur orenen berantarekin.

Mugazale tratularietan ezaguna frango, kide sobera.

Bazen bertzerik ere eta itsusiagorik. Askitto edana, tzarrean, zen batez ezituen Roumagnère brigadiera eta Haranburu guarda, biak tiroz hiltzer!

Khonda ginitzakeen bertze hanitzen artetik, huna gerthakari bat, askiko baitugu ikusteko zer xoria ahal zen Oxalde guarda.

Arratsalde batez beraz, zerbitzuko zen, Sabuki guarda lagun, Bidarri Pinpalordokiko gaztandeiaren gibelean, Erratzuko mugatik ez hain urrun.

Ilhuntean, ohartzen da Sabuki jo harat jo hunat badabilkiola Oxalde, sabelari bi eskuz lothua, atx eta aika.

—Gizona! Zer duk? Ehuen ba iduri doidoia hoin eri hintzala.

—Zer dutan? Nik dutana hik bahu, bahakike zer den... ai, ei, ai, ai, ai! eta gaixo gizona zanpez erortzen da ipurdiz gora.

Hauxe da debrukeria! Sabukik ez jakin zeri loth, norat itzul; sekulako intziretan Oxalde, intziren artetik okhala, eta goitkarik ezin egin.

Ahal duen bezala berriz xutitzen da eria, lagunari diolarik: Etzakiat baa... oi, atx, atx, eta sabela thorra, thorra... hau bihotzarrak bertzerik duk... haa, haaa... to, ez duk probetxurik hantxetako ithuriraino banoak, ur zorta bat edan eta nunbeitik libratuko nuk behar bada.

—Hail, hail; bainan ehadila sobera egon, sartzeko tenoria diagu. Hinkili hankala badoalarik, hertzeak arin eta berea golkoan, Oxaldek: oren aldi baten buruko ez baniz hor, eneak egina dikek.

Bera gelditu zen Sabuki, nahi-t-ez pil pil. Oren erdia, oren bat, oren bat et erdi, laguna ez ageri.

—Alimalea, zakuan sartu nik. Brien fiura, pullitak gituk... Ala... etzautak leher egin bederen?

Eta, bar, bar, bar bere buruarekin, ithurri alderat badoa Sabuki ere.

Ithurrian ez baitzen ez Oxalderik ez Oxalderen hatzik!

Bulegorat noizpeit agertu zelarik Sabuki, beranta eta lagunaren galtzea nola xuritu zituen Harriet brigadierarekin, hori ez nakike; dakitana, geroxago, goiz alderat sartu baitzen ere Oxalde, histuak eta mistuak zirela Begiderrean. Oxalderi zer nahi erran zankon Harrietek. Ba bainan brigadieraren erasiak gaizki hartu Oxaldek; Oxalderi gaitzitu; hi bahiz, ni banuk, hau ere hasi, hasi eta nahasi: elhe tzar eta oiuhu, oiuhu eta jestu, bertze guardarik ez balitz gerthatu han, borroka partida bat behar zuten egin itsusia.

Eztabada hori etzen nor nahik tupustean trenkatzekoa. Nausiak ikusiko.

Harrieten arrangurek laster kurritu zuten Baionaraino.

Huna, hitzez hitz, orduan Uztaritzen zagon guarden Inspeturrari zer izkiriatu zion Baionako nausiak:

«La légèreté et l'insubordination du préposé Oxalde qui a donné lieu M. au rapport que vous m'avez adressé le 18 du courant (avril 1845), lui ont valu déjà en 1842 des punitions et de sévères avertissements.

»Je ne doute pas que dans la circonstance qui fait l'objet du rapport dont il s'agit, ce préposé n'ait manqué de nouveau à son chef. Je veux bien toutefois, par pitié pour sa famille, adopter vos conclusions et lui laisser sa commission. Il sera donc, comme vous l'avez proposé, puni d'un numéro d'annotation. Mais il faut qu'Oxalde soit maintenu à Beguieder et que sa conduite y soit, de la part du Brigadier et du Lieutenant l'objet d'une surveillance adroite et attentive, afin que s'il est prouvé qu'il approvisionne son ménage en Espagne, sa révocation serve promptement d'exemple».

«Par pitié pour sa famille». Emaztea, haurrak urrikari zituztelakotz.

Beharrik zen Oxalde aita familiako; beharrik zituen on eta luzakor, okhazaturik zauzkan aintzindari gehienak. Etzuen bertzela bi urterik iraunen guardagoan.

Roumagnerekilako haitada hartan ere ez balitu Oxaldek Paskoeneko kapitain bat eta Uztaritzeko inspetur bat onak baino hobeak izan, etzukeen trixteak espakurik. Behazue Baionako nausiari nola mintzatu zitzaion delako inspeturra:

«En lisant la lettre du Capitaine de Pascoenia qui demande grâce non pas pour Oxalde, mais pour sa femme qui est fort malade et pour ses quatre enfants, vous jugerez si la douloureuse position de la mère de famille n'est pas par elle-même assez digne de pitié pour appeler sur l'employé coupable un reste d'intérêt, un dernier pardon.

»Oxalde a 28 ans. Sa femme en a 24. L'aîné de ses quatre enfants n'a pas accompli sa cinquième année.

»S'il y a révocation, ce sera una famille vouée à la mendicité et exposée à mourir de faim».

Horiek hola, egia berea behar du. Xahartzeak arnoa ontzen duela diote. Oxalderi ere ondarrerat eztatzen hasi sukarra. Geroago eta gutiago arrangura zuten aintzindariak. Traka hura bethi hala hulakoa, bainan gure guarda xuxenago zoan, pruntagoa zen bere zerbitzuan; berant bazen berant, guardagoari emanxea hots. Oraikotik errenta gal beldurrik etzukeen.

Bainan nork amestuko zuen Otxalde hori aipamen ederrenez ohoratuko zuela guarden aintzindari lehenak? Hala gerthatu zen bada eta huna zer kariaz.

Urthe hartan (1854) Athizane Garamendixipian bizi zen Oxalde. Gereziatar bati zazpi mila libera ebatsi zaizkoten. Orduko tratuetan zerbeit zen gero zazpi mila liberakoa. Gereziatar gaixoa, loa galdurik, goiti beheiti, ezker, eskuin bazabilan, bere dirua ezin eskuratuz. Kasketadunak, ttutt hemen eta ttutt han, bethi berdin gibet, amor emaiteko heinean.

Guziak baino sorginagoa izan zen Oxalde. Dirua harek hatzeman eta jabeari harek itzuli. Eta horra nola zuen Oxaldek ohorezko aipamena irabazi. Arno trago ederrik ere ba, araz!

Guardagoko bi, hirur azken urtheetan osagarria galduxa zuela diote paperek «santé délabrée» eta holako. Hori haatik?... Baginaude ez othe zuen, errenta lehen bai lehen hunkitzekotan, eriarena egiten aze-riak?

Guardondo errenta hogoi-ta hamabi urthez behar zuen gozatu.
Zer zautzue?

OXALDE BERTSULARI

Gaitzeko arrakasta zuen Oxalde bertsulariak. Herriko pesta, tobera, eztei, pilota partida, berrogoi urthez, ez da Baigorritik Maulerat, aiphagarri bilkurarik izan Eskual Herrian Oxalde bertsularia gabe. Orai duela mendetsu bat drixolari jaunen jaun bazabilan. Eta hala zela berak bazakikeen orobat. Lehengo arrakastaren araberako famak hein batean dirauku oraino:

*Emak hor, Oxalde
Eskualdunen alde.*

Ez bide zauku nehor samurtuko Hiriart-Urruty zenaren lerro hauk ezartzen baditugu hemen. Nehor gutik lezaguken pollikiago khonda gure bertsularien athermaldi pollit bat:

«Nork ez du ezagutu Oxalde zena? Baxenabartar koblarri aiphata, hogoi-ta bortz aldi Eskualdun pesta bilkhuretari irri onik egin-arazi duena bertze orduz. Bidarritarra zen eiki. Orzaize alde hortakoa bethi. Dena den, doi-doia niz orhoit (aspaldi du!) pilota partida batean ikhusirik eta entzunik kantuz ari, ari; gantzaz baino buruz aberatsago iduritu baitzitzautan.

Behin beraz Oxalde hori, pilota partidetan biziki lakhet baitzitzatzen, badoa Doniane Garazin errebot partida baten ikhustera.

Gaitzeko partida omen zen; mundu bat harat bildua. Pilotarietarik bat zen español Mantxota famatua: pilota ezkerrez halako firrinda errebes batean zerabilana, eta zer indarrarekin! Gizonaren hil-gogorra lurrerat botatzeko aski. Ikharan behar zinen egon, ez baitzen ageri norat zagon haren kolpe bihurria.

Hor, partidaren erditan, pilotarietarik su dariotelarik, izigarriko kaska batez jotzen du Mantxotak buru kaskoan erdiz-erdi Oxalde. Harrabots bat itsusia egin omen zuen. Gaixo gizona!

Oro harrituak. "Nor da? Oxalde da!"

Trumilka badoa jendea, hila othe den ala bizi?

Batek altxa, bertzeak thorra. Zer egin, zer eman, nehork ez jakin. Gizon eta emazte, mediku, aphez, oro laguntza emaile edo bilhari, hantxet izialdurarekin piltzarra bezen zuri dabilzalarik, Oxaldek, ororen artetik, begiak ideki ere gabe, bainan pixkorki oiho: "Zer tutzue dolamen hoik: ai eta ai? Ala nik baino gehiago minhartu duzue? — Nahuzue arizan koplan, zoin gehiagoka?"»

Hitz laburrez horra nun duzuen, gogo eta molde, gure koblarria dena. Nigar egingarritzko plantan eta berdin jostagura, berdin jostagarri. Herrestan bizi, familiari egunean eguneko ogia ezin emanez lanak, eta zirtoak bota, dritxoak berdura, nundik duen karkailaz har-araziko jendea. Betirisantsi eskarnioka Jan-Batist.

Jitea, ezin egona, ezinbertzea.

«Tête légère. Aime trop les plaisirs. Il doit être suivi de près. Sa tenue est mauvaise. Il a 200 francs de dettes». 1859-an Oxalde guardaz hola mintzo zen aintzindariak bazakien menturaz nola xori papo gorria kantuz har-araz kaiola ilhun hetsi batean!

Udazkenean hostoak bezala badoatzi ondikotz papo gorriaren errepikarik arinenak.

Berrogoi urthez goiti bazuen Oxaldek liburuño huntan agertzen ditugun kantuak eman zituelarik. Ez ahal zen, ordu arte, ixilik egona. Bainan, ehun urtheren buruan, zoazte zuek paperek beiratu ez dauzki-guten bertsuen ondolik. Beharrik da bethidanik kantariz aberats izan Eskual Herria, eta beharrik zituzten gazte batzuek ostatuan edo, gogoz ikhasi bertsuak, nolazpeit zirrimarraturik paperean ezarri. Beharrik da gerthatu gizon bat, eskualzale bat Eskual-Herria eta Eskualdunak zinez maite zituena: Antonio Abadia; jaun horrek agertarazi orduko bertsularien lanak ez baitira oro galdu.

Antonio Abadia bat ezpalitz, Oxalde zenaren kantuetarik dugunaren laurdena ere ez ginuen egungo egunean eskuratuko.

Bakharrik, nor-gehienkada batzu baitzitzuzten ordukotzat bertsularien artean, prima baten karialat eginikako koblak dira hemen agertzen ditugun gehienak. Itzalpekoak beraz.

Lehengo koblarientzat, oraikoentzat bezala, jaun jujek hautatu «suieta» uztarri bat, nahi-t-ez. Uztarri pean nekez zabilan Oxalde. Agortzen zitzaion gogoa, ilhuntzen begia, motheltzen mihia; jaunen manuzko suietak josirik zaukan; etzen ordutik bere baitharikako jostakin hura, ostatueta, toberetako dritxolari pare gabea. Bertsu hoik irakurtzearekin, ez duzue, ni beldur, ezagutuko Oxalderen alderdi bat baizik: ahulena.

Gure koblakariaren egiazko moldera, huna zirtoz, guti bada guti, jastatzeko doia. Behin beraz toberak zituzten Makean, Rafael delako bat hiruetan hogoi-ta hamalau urtetan ezkondu zelakotz hogoi-ta lau urthetako neskato batekin. Rafael horren alde Xetre hazpandarra, kontrako berriz Oxalde.

Xetre hasi zen:

*Egungo sujetari zer batxemaiten dakoizute hobena?
Bere nabitan dea zabarturik ezkontzen dena?
Onsa petsa afera hoi nungo jujeak dezake kondena?
Ez otbe du oilar zabarrak egiten, saldarik hoberena?*

Zirt, zart, Oxaldek errefera:

*Bo, bo bertzela dugu egungo sujeteta:
Gizona ezkontziaz orboitu adina juan eta;
Orai zuena tenora ibiltzeko emaztegai keta?
Debru gizon potreta!
Bardin pixxa hemendik horrat ezin bota!!!*

Sarako besta batez, bederatzi bertsulari, plan hari beharrak arratsaldean, elgarrekin zauden, edan eta kanta, orenaren beha. Ala bazkaritean ala bazkal ondoan, zerbait zerbait atherarik bazuten batzuek eta bertzek. Ixilik zagon Oxalde, lagunen pikoak onean onez hartzen zituela. Bazakiten lagunek etzela xaharra ostatutik plazarako bertsurik eman gabe, ez ordean nola zituen zortziak zakuan sartuko. Gazteak aski jostatu zirela zitzaionean iduritu, ezpainetarik eta begietarik irria zariola, hasi zitzaioten Oxalde: bederatzi bagira hemen; hea nork duen orai, bederatzi izenak barne, kobla bat botako? Eta bertzeak, elgarri so, ezin mentura, ezin ausarta, hor zaudelarik mutu, berak eman zuen kobla:

*Saran egun badugu bertsulari hanitz;
Katxo uztaritzarra, Beskoitzko Felitz;
Bettiri jatsuarra, hortik dago irriz;
Xetre Hazparnekoa, partida nik aldir;
Anibar arin biz;
Zuraidarrak berriz
Muske erakuts erbiz;*

*Xara mintzo lodiz,
Oxalde kantugile, zabar ez balitz!*

Hasian hasi, nola geldi?

*Oxalde, sortuz geroz, da bidarritarra,
Hanitzek dakitena, guarda zabarra;
Oraino bizia baita, ez du solas txarra,
Indarrez abul eta gorphutuez mebarra,
Konkortu bizkarra,
Ez titu sukbarra,
Galdurik indarra,
Ez bala bebarra,
Deskantsuan derama bizia ondarra.*

*Zabarretarik badut gauza hau entzunik:
Ez duila urguluak efetu onik;
Arropa merkeena dela kharionik,
Eta karioen hura azkenian merkenik;
Botigan badut nik
Kalitate finik,
Parisetik jinik,
Zuentzat eginik
Jauntzazue, ez baitu josteko lanik.*

Eta Kanboko bertze tobera batzuez kantatu zuen prefazio hau?

*Perberiz, ereberiz, zerberiz,
Eskuara ala latinez bardin trebe niz;
Orai bainiz emaztegai bat harrapatzekotan,
Ikbusten nuzue debruen lanetan;
Alabainan,
Emazterik gabe ezin pasa lanetan hogoi urthetan.
Lehenik miatuko niz Kanbo huntan,
Hemen ez badut batxemaiten, Lubusoko errekan.
Han ez badut egiten, Bidarriko mendietan,
Han ez badut egiten, entseatuko niz Bankan!
Atx! Kukuso batek ausiki nu hankan!
Eta ene ezkontza debruek ereman!*

Fermin Bidarriko harotza orhoit da, herrian asto lasterrak zirela eta, Oxalde jujearen ahopaldiez:

*Orai dira orai zinak eta minak,
 Parisetik jinak!
 Hemen Bidarriko neskato gaztiak,
 Papillotak ederkisko eginak;
 Menturaz, harantzet utzirik
 beren pitzuntzi zikhinak!
 Heldu zira, heldu zira jaun kurrierra,
 Fier fierra,
 Eskuan dankazularik giderra.
 Juan behauzu Parisera,
 Harakoan sartuko zira zakehurraren iphurtik,
 Humatekoen athera!*

Jostagura, jostakina, elhe lizun guti.

Biphilki mintzo, bainan minik ez egitekotan.

Bipherrada bizixkoa maite, saminergia ez.

Surik gabe zirakiken Oxaldek, zirakien ere noiztenka, erhotzerainokoan; pozoina etzarion Topet Etxahun bati bezala.

Ez duzue bidarritarraren bertsuetan barkoxtar Topeten kantorez hanturaz daukaten errabia, hoskin eta gaitzeristerik usnatuko. Dritxolariak behar duen ozarkeria doi hura; gehiagokorik ez.

Zibero gaineko mendiak ederragoak dira nabar pekoak baino; izigarriagoak ere ba.

Bidarrikoak baitute ordean gozo bat, legun bat Santa Grazikoez ez dutena.

Etxeko biziaz deus handirik ez daukunaz geroz salhatu Oxaldek, gauden gu ere ixilik. Amen-omenak funtsa mehe dik.

Eta orai goazin bertsulari famatuaren kantu zenbaiten ikhastera. Ez ditugu ez eskuara, ez herria, ez gure sinhestea mendratuko.